

LETNIK X • 1929 • ŠTEVILKA 4

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

8. Jurijev dedič.

»Pero Markovič,« je ponovil vikar svoj klic. »Vstani in pojdi za menoj!« Izgubljeno je strmел mladi človek nekaj trenutkov. Potem se mu je v licu vzbudilo nekoliko zaupnosti. Spoznal je duhovnika, ki mu je bil pogledal na Reki v spovednico.

»Kam? Kje sem?« je vprašal.

»V Moščenicah,« je dejal vikar. »Bog sam te je otel iz morja. Ušel si biričem.«

Ob zadnji vikarjevi besedi je mladi človek zopet postal zbečan. Nezaupno je pogledal vikarju v obraz.

»Ne boj se, nisem med njimi,« je rekel vikar. Oni je hvaležno prikimal. Vikar ga je vzel za roko in povlekel v noč za seboj. Čutil je, da je mladi ves oslabil, da se trese in omahuje. Z desne je bilo tedaj slišati oster žvižg; na cesti, kjer je prej prihajal vikar, je sinila plamenica.

»Tam!« je vzkliknil mladi in obstal. »Našli me bodo.«

»Hodi in molči,« je velel vikar. Mladi je s sahečno besedo povedal, da so prišli že pred mrakom in našli prazen čoln. Sredi besede pa je utihnil in se sesedel ob vikarju. Ni izgubil zavesti, le truden je bil tako, da ga je dvajset stopinj v breg ubijalo. Stari duhovnik ga je dvignil in podprl. Kakor pijanec je bledeel trudni, jecljal kakor da govori v spanju; da ni jedel ne spal že pet dni.

»Doma sva,« je potolažil vikar. Nihče ga ni videl, ko je privedel begunca pred svoj dom in ga sprevel v svojo sobo. Že na vratih ju je čakala Tereza. Molče je vzela onemoglega duhovniku iz rok in ga potoglavega posadila na stol za mizo.

»Pije naj,« je dejal vikar. Strežnica je segla po vrču na mizi in ga nesla mlademu na usta. Pil je. Oči so mu oživele; trenutno je prišla pijana živahnost vanj. Začel je brbljati zmedeno, brez zmisla. Sredi besede se je zazibal in obvisel v stolu, nagnivši se v naslon z nagnjeno glavo. Spal je...

»Uskok!« je spregovorila šele zdaj Tereza.

»Kaj ga poznate?« je vprašal vikar.

»Očeta,« je odvrnila.

»Iz Senja? Iz Senja, velite?«

»Iz Senja.«

»Rešite ga,« je dejal vikar. Pokimala je in šla. Vikar je šel za njo in se začel jediti. Naj vendar govori. Nesrečni bo moral naprej, iščejo ga biriči. Treba ga je skriti. Ali so vrata zaprta? So. Pa okna niso zastrta. Prav, gre jih takoj. Ali v Moščenicah že kaj vejo o biričih? Da vedo? Iz oglasa? Ki obljublja krvavo plačilo? Ali Tereza tudi za ime že ve? Hvala Bogu, vsaj imena še ne ve, amen pa Bog! Kaj bi mu jesti dali? Kaj bo kar spal? Kam z njim, ko se zdani? Kako torej? Zaradi Jurija, pri svetem spominu na nepozabnega! Nesrečni Pero je bil Juriju prijatelj.

Rezko je spregovorila Tereza v nemirne vikarjeve besede:

»Sami nase mislite. Večerjajte!«

»Prav,« je dejal vikar, »grem večerjati in se zanesem na Vas.« Vrnil se je v sobo, kjer mu je gost spal, in je sedel in večerjal. Tereza mu je postavila novega vina na mizo. Kakor prej mladega je zdaj tudi njega vino trenutno pokrepilo. Z zadoščenjem je poslušal v kuhinjo, kjer se je Tereza živahno kretala. Sedel je spečemu nasproti, imel je v polnem svitu luči njegov obraz. »Še ves mlad je, skoraj dečak,« je videl, »lep in le strašno upal in blede, kakor da je umrl.« Potem pa je vikar opazil nekakšno čudno liso, ki se je spečemu vlekla čez desno lice mimo nosa in levega očesa. Koža je bila tu nabrekla, kri podpluta pod njo, oko zateklo. »Nekdo ga je udaril z bičem,« je umoval vikar, »ubogi človek! Le kako je mogel ubijati! Ali ga niso zamenjali s kom drugim?«

Vikar je povečerjal in se čutil močno pokrepčanega. Stopil je k spečemu in ga premaknil v stolu tako, da je mogel spati udobneje. Podložil mu je glavo. Potem je skrbno pregledal, ali so okna varno zastrta, in zopet sedel k mizi. Misel na molitev mu je prišla in je segel po knjigi. Še prav tam je bila odprta, kjer je večer prej iskal v skrivnostni zmisel Pavlove besede. Obrnil je list, bral topo. Tedaj pa se mu je začelo prečudno razodevati, govoriti mu nedopovedljivo jasno.

»O globočina bogastva, modrosti in znanja božjega! Kako nerazumljive so Njegove sodbe in neizvedljiva Njegova pota! Zakaj kdo je spoznal misel Gospodovo, ali kdo je bil Njegov svetovalec?

Ali kdo mu je pred kaj dal, da bi se mu povrnilo? Zakaj iz Njega in po Njem in v Njem je vse. Njemu bodi slava vekomaj!»

Topla vera je dahnila v duhovnika. Spomin na pretrpelo izgubo in strašno tegobo vsega tega dne mu je vstal. Pa zdaj ga ni več težilo, bolelo je, a ni dušilo.

»Jurij, moj duhovni sin,« je govoril v svoji razgibanosti, »Bog te mi je vzel. Njegova misel je bila. Ne bom se pravdal z Njim. Nerazumljive so človeku božje poti. Temu daje živeti, drugemu sodi za smrt. Slava Mu vekomaj!»

In ko se je vikar ozrl s knjigo na spečega Petra, se mu je odpiralo še globlje. »Kako neki moremo dvomiti, da bi smelo kaj na svetu biti drugače, kakor pa je hotel Bog? Saj je vse pod njegovo mislijo. Tudi ta nesrečni človek, ki mi nasproti spi. In ko je tistega, ki ga je in ga prav nič ne poznam, ko je ubijal, celo tedaj je bil pod Bogom. Bog je vedel za oba, za ubitega in za morilca, Bog ve za vsakega Abela in vsakega Kajna. Dopušča zločin, dopustil je. On sam ve zakaj. On sam ve, kako bo témule sodil. Za zdaj mu ni. Što pravičnih in miroljubnih bi bilo danes v morju poginilo, ta se je otel.«

Nekakšna vesela sreča je kipela v vikarju.

»Lej,« si je dejal, »saj bi groza bila, če ne bi tega verjel, da Bog vodi in pelje. Še sinoči nisem prav nič vedel, da živi na svetu človek z imenom Peter Markovič, da je ubijal, da ga lovijo. Na vse zgodaj ga srečam v spovednici in spodim, slišim nato, kako ga preklicujejo, ga najdem v besedi očeta prefekta in v zadnji želji svojega Jurija. Zaidem v Kastav, slišim zopet o njem, pridem domov in ga dvignem iz kapelice morda le nekaj časa, preden bi ga bili onemoglega zajeli preganjalci. Pod Tvojo mislijo, Gospod! Moj Jurij je sporočil, naj vzamem Petra mesto njega za svojega. Ali sem sploh mogel misliti tedaj, ko sem to čul, da bi moči bilo? Ali je mislil oče prefekt, ki je učen? Nisva mislila. Pa je zdaj tako, da imam Jurijevega dediča pod streho in mi je le še malo težko premisliti in preudariti, kako bi se dalo napraviti, da bi ta Peter moj Jurij postal, moj obljubljeni Jurij, ki bodo gorjanci pod Učko nanj čakali, in jim jaz vendar morilca v zameno pošiljati ne smem in tudi pošiljal ne bom...«

S toplim in nekako trpkim sočutjem je vikar motril spečega in hodil za svojo mislijo. Pa se mu je začela misel mestiti. Tudi nadenj je legala dremavost, toplota iz vina.

»Kakor je pod božjo mislijo,« je mrmral, »tako bo,« in sahnil v dremec. Videl je spečega pred seboj in ga ni več poznal. Sladka sanja se mu je snovala, lahko je prebolel resničnost. Speči ni bil

noben tujec, bil je njegov Jurij, njegov duhovni sin. Za božične praznike, seve, so ga pustili strogi učitelji v Moščenice in je prišel vikarju v tolažbo. Povečerjala sta, kaj skromen je Jurij. Le v pripovedovanju je nezmeren. Baja in baja iz učenosti svoje in je ves ničemurno bahaški s svojimi učitelji. Stoj mladič, moj Jurij! Lepa je učenost. Pa ali ne meniš, da je pobožna preprostost tudi Bogu všeč? Velja? Prav, Jurij! Da si hvaležen tudi svojemu prvemu učitelju, nerodnemu ribiču ljudi fra Joži. Iz ljubezni, amen pa Bog, te je učil, kakor je sam znal. »Nuj, Jurij, preden leževa, ki komaj še vem, kaj govorim, da bi vse tako bilo, kakor je Bogu prav in všeč, nujva, moliva še najin očenaš!«

Vikar dremlje in govori. Strašna je njegova zgovornost. Ne govori samó sam s seboj, z vsem, kar vidi in otiplje, celo v spanju govori. Moli:

»Oče naš! Visoki gospod Bog, ki si veli kralj visokih nebes in na grešni zemlji, od veka do veka bodi češčeno in hvaljeno Tvoje trikrat sveto in strašno ime! Pridi že k nam ubogim grešnikom in žalostnim sirotam Tvoje svetlo in mogočno kraljestvo! Pa ne kakor bi mi radi, kakor hočeš Ti, tako se zgodi Tvoja sveta večna volja kakor v nebesih tako na zemlji...«

In Jurij odgovarja:

»Daj nam vsakdanjega kruha po potrebi in po očetovsko nam odpusti naše dolge, naše slabosti in grehe, napuh, jezo, lakomnost in lenobo, kakor obljubimo in hočemo odpustiti od vsega srca in vse volje tudi mi svojim dolžnikom, živim in mrtvim in vsem zoprnikom, in v skušnjavo nas ne vpelji, ki smo iz mesa in slabe pameti, temveč nas usmiljeno po posredovanju Svojega svetega Sina, ki je za nas umrl in nas odrešil, otmi vsega hudega na tem in onem svetu, zdaj in vekomaj. Amen!...«

Vikar strmi in se strmeče budi. Saj Jurij je mrtev in v grobu! Kako je vendar to? Kdo moli? Tujec, ki je spal, je odprl nenadno oči, poslušnil, sklenil roke in spregovoril? Vikar vzklikne veselo iznenajeno, vedro prebujeno:

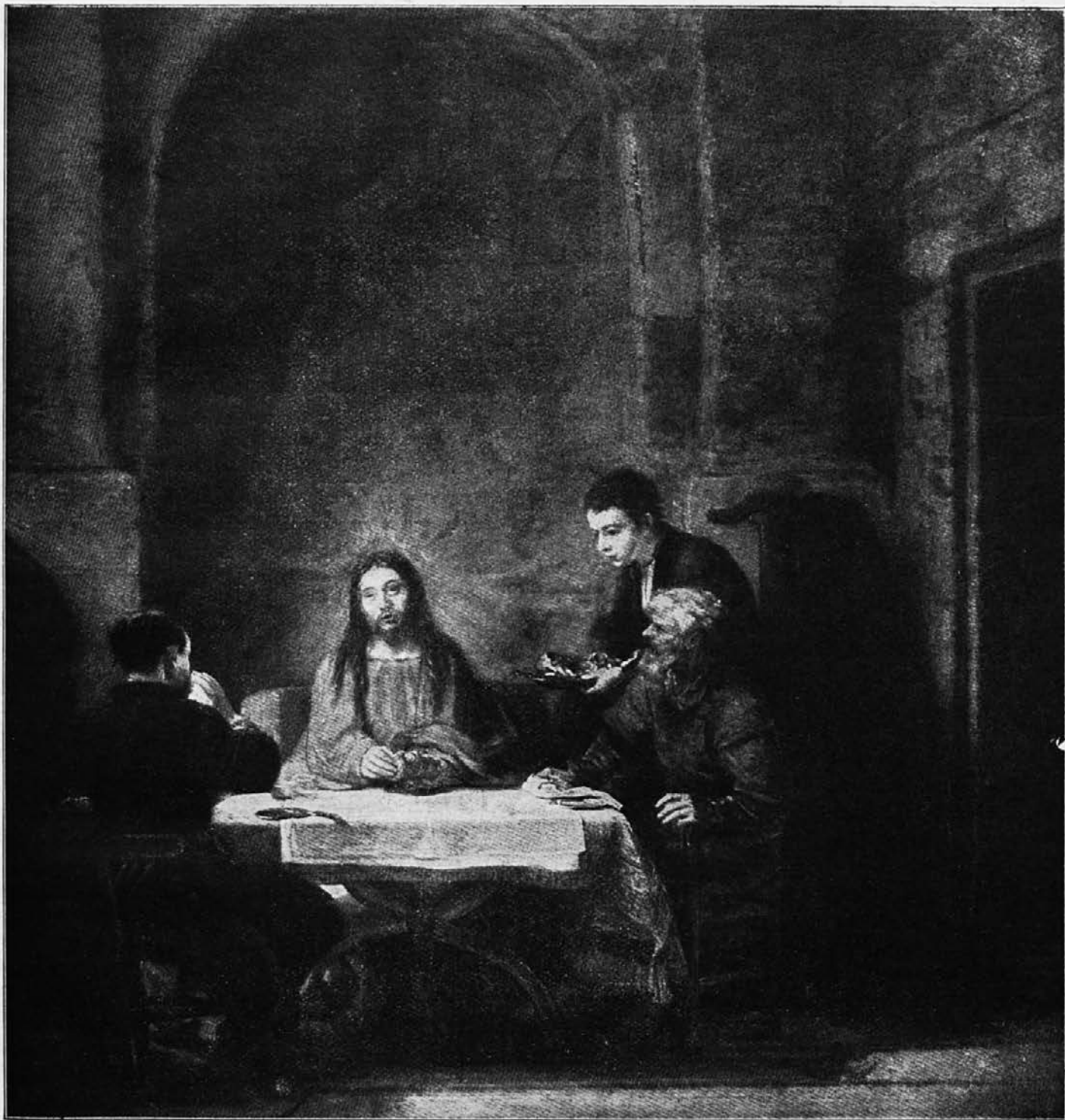
»Kako to? Po mojem in Jurijevem znaš moliti?«

»Priatelja sva si bila,« se skremži v medlem nasmehu obraz gostu. Nato pravi: »Saj ste mu stric, kaj ne? Pozdravite ga in naj me ne preklinja.«

»Ne preklinja te,« se vname bridko v vikarju. »Kaj nič ne veš, da je že dva dni v grobu?«

Gost plane živahno kvišku in strmi. S solzami v očeh in skoraj sveto spoštljivo loveč besedo, kakor jo je slišal od očeta prefekta Avgušтина, pripoveduje vikar. Pripoveduje in mu je v veliko zadoščenje, ko vidi resnično in pristno ganotje na obrazu gostovem. Beseda mu olajšuje srce. Ob zadnjih besedah, ko pripoveduje o pogrebnih Jurijevih časteh, se nasmiha med solzami:

Rembrandt: V Emausu. (Pariz, Louvre.)

*»... Ko pa je sédel z njima k mizi, je vzel kruh, ga blagoslovil, razlomil in jima dal.
In odprle so se jima oči in sta ga spoznala ...«*

(Lk 24, 30–31)

»Pomisli! Obletnice njegove smrti bodo vsako leto posebe beležili v šolska izvešja.«

Zdaj pa se vikar stregne. Vidi, da se je gostu lice prevleklo z izrazom tope obupnosti. Vidi mu v dušo in rano, ki ga boli. Ta trenutek vstopi Tereza. Nekaj je zvarila. Prečudno dobro diši. Molče postavi posodo pred mladega in spregovori:

»Naj pije za moč!«

»Prav tako, Tereza,« prikima vikar in se obrne h gostu: »Pij! Treba ti je. Moral boš naprej. Tudi v Moščenicah so že za teboj. Krvavo plačilo so oklicali za tvojo glavo.«

Gost pijé. Vidno mu raste kri v lica. Tereza vidi, prikima in gre. Vikar ostane sam z gostom. Nekaj časa molči, potem vpraša:

»Iz Senja si, kaj ne?«

»Sem. Po očetu. Mati je bila od Delnic.«

»Očeta imaš še živega? Tudi ne več? Siromak. Kaj pa brate in sestre?«

»Nikogar več, sam sem.«

»Lej, pa ti je skorajda celó prav tako?«

Gost je mrko prikimal.

»Odkod pa imaš rano čez obraz?« vpraša vikar in vidi, da se gost te bolečine stoprv zave. Temno se mu spremeni obraz.

»Od bičal«

»Ha! Od tistega, ki si ga nato ubil? Nekega Caltinija, če sem prav slišal. Nesrečna jeza tvoja! Furija taka.«

»Pogubil mi je sestro,« je odgovoril mirno mladi in začel nato pretrgano pripovedovati zgodbo svoje žalostne mladosti. Zgodaj je izgubil očeta in mater. Njega so dali dobri ljudje očetom franjevcem na Trsat, da bi tam služil kot brač. Sestro so vzeli neki daljni sorodniki v Delnice. V samostanu je mladi deček kmalu pokazal veliko darovitost. Prišel je na latinske šole in si kot domači učitelj kmalu pomagal sam. Ko je zvedel, da se sestri v Delnicah slabo godi, jo je vzel v mesto in ji našel službo. On sam je bil tedaj v Caltinijevi hiši učitelj. Caltinijevi, ki so vedeli za njegove razmere, so vzeli tedaj še sestro v hišo. Tako je prišlo, da jo je spoznal najstarejši sin...«

»Ne pravi dalje, če ti je hudo,« je vzkliknil vikar. Oni se je bolno skremžil in dejal:

»Saj je ne boli več.«

»Hočeš reči, da je umrla?«

Gost je zopet pripovedoval. Ob njegovi trpki povesti so šle vikarju misli.

»Una novella — navadna, lažniva pravljica bi dejal, pa ni! Moj Bog, moj Bog! Čul sem sicer, da je živela v Kastvu nemarnica, ki je svoje nepotrebno dete z roso krstila in ga nato zadušila, Bog ji v pogubljenje ne šteje, ki je potem s krvjo oprala svoj greh. Kar pa je ta sirota prestala, ki zdaj o njej čujem, kamen bi omečilo. Šest ur daleč, pa taka, pa lačna, pa v žalosti in sramoti da je šla do prvega duhovna, ki naj bi ji krstil. In res hočejo krstiti, vzamejo onemogli ženski na cerkvenem pragu dete iz rok pa vidijo, da je mrtvo, in primejo mater, da ga je sama ubila.«

»Stoj,« je vzkliknil vikar, »raztrgaš mi srce. Le to še povej, kako si ti to zvedel?«

»Iz ječe, kjer je umrla, mi je sporočila.«

»Pa si tudi zvedel, kdo ji je bil kriv? Ali te je sama napotila? Ne! Hvala Bogu. Rešila je dušo. Ti pa — molčiva! Saj si sam lahko mislim, kako. Šel si in si storil, kar se nikoli več popraviti ne da.«

Gost je mrko prikimal. Nato pa je vzdihnil iz globine in dejal svetlo, kakor da mora nekaj vreči raz sebe:

»Udaril me je čez obraz. Potem je orožje povlekel. Pa sem mu ga izvil in potisnil do ročaja v telo...«

Vikar se je pokrižal. Viharno je šla mlademu sapa. Po dolgem šele je spregovoril duhovnik:

»Kaj misliš pa zdaj?«

Mladi je zgibal z rameni.

»Živeti vendar,« je vzkliknil trpko vikar. Manj rezko je nadaljeval: »Zapravi si sicer pred človeškimi postavami to srečo, a Bog te menda ni zavrzel. Ušel si biričem in morju. Le kaj boš odslej in kako?«

Markovič je rekel, da pojde čez hribe in gozdove v Vojaško krajino ali kamor si že bodi pa postane vojak. Tam ne vprašajo, kaj je bil prej človek.

»Ne vprašajo, vem,« je dejal vikar, »pa ali si ti za vojaka? Saj si še otročji. Jokal se boš.«

»Pastir David ni bil večji pa se ni jokal,« je odvrnil trpko Markovič.

»Kaj se boš z Davidom primerjal,« se je vznjevoljil vikar, »ki ga je Bog odbral. Umej me prav. Saj te ne zasmehujem. Vem, kako si odločen in da bi utegnil biti tudi v vojaški službi na pravem mestu. Le to te vprašam, ali pa je taka služba zate? Če le kdo, ti ne bi smel več misliti na orožje in poboje.«

»Proti Turkom —« je menil mladi. Pa mu je vikar segel v besedo. Ne da je iskal, je zorel v njem nekak načrt, ki ga še ni popolnoma imel.

»Proti Turkom,« je dejal. »Pusti jih graničarjem, nesrečna uskoška kri, pa generalom v Karlovcu! Ti si šolarski!«

Zasopel je od resničnega razburjenja in nadaljeval: »Ali si preslišal, ko sem ti pravil poprej? Kako te mi je priporočil moj ljubi Jurij, naj te vzamem za svojega? Ali meniš, da mu je prišla taka misel v smrtni sragi iz neumne pameti? Ni mu, amen in Bog! Bog mu je vdahnil tisto misel in besedo, Bog je govoril po njem, ki je vse vedel, kaj bo z njim in kaj bo s teboj, in jaz umem in verjamem, kakor sem v svetem Pavlu bral, da so nedoumljive Njegove sodbe. Poslušam svojega Jurija in pravim: šolar si bil, šolar ostani!«

»Kako?« se je bolno nasmehnil mladi. »Preklican sem in nimam nihi izpričeval...«

»Nimaš izpričeval,« je potrdil zamišljeno vikar, pa je kar trenutno planil kvišku in se razžaril:

»Nuj, kakor da ni hotel Jurij, da bodi moj mesto njega! Nuj! Čigave so te knjige? Ta Candidatus rhetorices? Ta Emmanuelis Principia? Ta Cicero pro Roscio? Ta Bethulia liberata ali Zaupanje v Boga, to, še to, vsa ta šolska Jurijeva darila?«

Iz svežnja, ki ga je prinesel z Reke, je zajemal vikar knjigo za knjigo do zadnje in jo po-

lagal pred gosta. Zdaj pa je segel še k sebi in vrgel na mizo šop Jurijevih izpričeval. Ves iz sebe je bil:

»Nuj! In tu formate, spričevala, ki deš, da jih nimaš, ime, ki deš, da ga imeti ne smeš. Tvoje je. Razumi le prav mojega Jurija! Tak je bil! Tudi to zadnje najbolj svoje bi ti bil volil z besedo in s srcem, če bi bilo kako pamet imelo. Zdaj jō ima! Peter Markovič? Kdo pa je to? Rabljem je zapadel, ni ga več! A tu je živa in neumrljiva dobrota in lepota Jurija Mihajloviča, ki z vso svojo častjo nič več opraviiti nima, nobenih knjig ne rabi in nobenih izpričeval. Juriju! Pustiva mu! Eno človeško življenje je že rešil. Pustiva, naj reši še drugo! Naj bo njegovo lepo ime plašč, ki skrije tvoj zločin! Amen in Bog! Vzemi svoje in bodi odslej, kar je bil Jurij Mihajlovič!«

Vikar in gost sta stala razpaljenih lic in žarečih oči.

»Jurij Mihajlovič,« je dejal pokojneje in toplo vikar, »vzemi, kar je tvojega!«

Pri tem je vikar segel še enkrat k sebi in ie izvlekel kufino. Solze so mu navrele v oči in je dejal:

»Meni pa dovoli, da si to zadnje njegovo obdržim za spomin.« Preprosto poštenemu duhovniku ni na misel ni prišlo, da je zadeva s spričevali nerodna reč, da je nečedna sleparija. Drugačni pomisleki so mu vstali.

»Le če si vreden,« je dejal gostu. »Govori, kako sta se imela z rajnim mojim Jurijem?«

Nič ni odgovoril mladi, iskal je le pri sebi in izvlekel nato drobno knjižico in jo ponudil vikarju.

»Standesbuch,« je vzkliknil vikar in prikimal. Odprl je v knjigo in bral: »Kar Jurij to Peter! Do zadnjega vzdih! Bog!«

»In kaj je to?« je vprašal vikar z zadivljenim licem.

»Senjska vera,« je odvrnil slovesno mladi. »Geslo najinega pobratimstva, ki sva ga, kakor vidite, podpisala s krvjo!«

»Pagana!« je vzkliknil vikar in ginil sam vase od ganotja. Potem pa se je počasi približal gostu, ga prijel za roko in dejal toplo:

»Jurij, moj drugi sin! Ali veš, da boš zdaj moral iti na pot? Ali si dovolj močan?«

»Odpočil sem se,« je odvrnil gost.

»Prav,« je dejal vikar. »Sam te bom spremil iz Moščenic in ti pokazal pot. Kadar boš čez Učko, pa se ti ni treba več bati. Spričevala te bodo pričala in mirno pojdeš, kakor boš hotel, v Gorico, v Videm, v Ljubljano ali pa še dalj v Celovec ali Nemški Gradec, kjer so povsod prav take šole kakor na Reki.«

R. Jakopič: Slepec. (Državna last, v Ljubljani.)

»Stoj,« je vzkliknil nato živahno. »Že po sveti Katarini, ki je patrona vseh šolarjev, se boš zglasil. Očelje prefekti so natančni. Utegnili bi dvomiti, da si pravičen. Prav gotovo, da ti je treba še posebnih priporočil.«

Vznemiril se je in majal nekaj časa z glavo. Potem je doumel po svoje in dejal:

»Dobiš formate, kakor gre in kakor se sme!«

Živahno se je kretal, našel lonček s tinto in papir, sedel in začel pisati. Na glas je povedal, kaj piše.

»Omnia ad majorem Dei — vse v vedno večjo božjo čast! Podpisani fra Jože Glavinič, vikar v Moščenicah, pričam in izpovem: Evo, Jurij Mihajlovič! Bolan je bil za smrt. Studiosus Vitopolitanus — dijak očetov jezusovcev na Reki. V ledeni burji je otel človeka iz morja, da so se mu pljuča upalila... poročam samo resnico... Častit mladenič, kakor spričevala kažejo, meni podpisanemu oseb-

no znan in ljub. Govori... govoriš?... Latinsko, hrovaško, morlaško in laško in bi se rad še nemškemu privadil... Umeš? Nemškemu, ki ga na Reki malo vedo!... Potreben podpore, ker je sirota in izvrsten domač učitelj, paedagogus ce-leber...«

»Preveč!« se je oglasil dijak.

»Dobrota ni grešna,« je odgovoril vikar in pisal dalje:

»Odločen človek, resen in zanesljiv, življenje ga namreč ni razvajalo. Collendissime Pater Praefectus, doctissimi Patres Professores! Gospod oče prefekt, gospodje očetje učitelji! Vzemite ga med svoje. Ponižni sluga v Bogu. Fra Jože Glavinič.«

Tako je zapisal vikar in zganil list. Pa je vzkliknil: »Čakaj, še pripis! Piae fraudis causa — da bodo rajši verjeli očetje! Pripis: Če je v vašem mestu oče Andrej Jankovič, pozdravljam ga! Naj se v molitvi spominja starega svojega sošolca. O. a. m. D. g.«

Dal je gostu list in stopil klicat Terezo, da bo Peter moral iti, naj pripravi kaj brašna za pot. Poslal jo je tudi oprezovat, ali je vse varno. Nato se je začel za slovo razgovarjati z mladim.

»Pojdeš,« je dejal, »in upajva, da se otmeš, dasi je tvoje življenje še vedno kakor kaplja na veji. Ne pozabi nikoli, da si zaznamovan. Za vsako uro življenja posebe hvali Boga. Zdaj pa čuj še eno. Kot duhovnik govorim. Recimo, da bi se ti kaj zgodilo na potu. Recimo, da bi le moral neprevideno pred božjo, če že ne pred človeško sodbo. Kako misliš nastopiti pa tisto pot? Ali boš pripravljen? Z ubojem na vesti! Ali si kaj obžaloval? Ali se sploh moreš kesati? Moreš li odpustiti?«

»Zdi se mi, da morem,« je odgovoril mladenič. Vikar mu je iskal dolgo in trdo v obraz. Potem se je obrnil, segel po štolo in se gostu spet približal.

»V Kristusu,« je dejal, »ki je za vse grehe umrl, Jurij Mihajlovič, poklekni!«

Tiho in pobožno je zdrknil mladi na kolena pred duhovnikom in se začel obtoževati. Duhovnik ga je zaklinjal, naj se od vsega srca skesa, naj napravi trden sklep in obljubi zadoščenje in voljno vdanost za vso pokoro, ki mu jo bo naložil Bog.

»In če bi hotel tvoje oči, vdano jih daj! Zakaj več ti je dal in odrešil te bo!«

Nato je spovedanca blagoslovil in odvezal. Dvignil je klečečega:

»Ko se otmeš, v prvi cerkvi prejmi sveti Zakrament!« — — —

Tereza se je vrnila z brašnom in vrhno obleko. Skrivala je potisnila mlademu v pas zlat novc. Vikar sam se je tudi odpravil. Še enkrat je velel Terezi, naj napolni vrč z vinom. Sam je le srknil,

dijak pa je moral piti obilno. Nato je vikar stopil k vratom in poslušal. Vse je bilo tiho, ura je bila pozna okoli polnoči. Južna se je bila razvezala v gost, droban dež. »V imenu Gospodovem!« je potegnil vikar svojega varovanca v noč...

Okoli štirih zjutraj se je vračal v Moščenice. Stopil je v svoj dom in obstrmel. Kjer je imel ure prej pobeglega dijaka, je sedel zdaj biriški človek. Bil je njegov faran Benedikt. Trpka je sedela Tereza ob biriču. Ko je župnik vstopil, se je nemo umeknila.

»Kaj pa ti tu?« je vzrastla vikarju dvojna jeza. Zaradi moža, ki mu je nekoč kradel in pa zato, da ga vidi prav ta čas v Moščenicah.

»Častiti gospod,« je dejal birič svobodno. »Saj nisem tako nevljuden, pa me je Vaša Tereza pritirala v hišo.«

»Prav je storila,« je dejal vikar. »Kaj iščeš v Moščenicah? Si ukradeno blago vračat prinesel?«

»Prišel sem loviti Petra Markoviča,« je odvrnil drzko birič.

»Pa ga še nimaš?«

»Na sledu sem mu.«

»Res? Kje ga pa imaš?«

Zavaljeni birič se je dvignil, skušal biti slovesno resen, pa je bil bolj smešen in pomilovanja vreden. Premočen je bil do zadnje krpe in oči vidno tudi lačen, žejen in truden. Rahlo se je tresel. Ob njem se je bila natekla mlakuža vode. V tej vodi je stal in dejal po poli uradno po poli človeško vljudno:

»Častiti gospod! Tako bova naredila, da bo obema prav. Jaz sem se, kakor ste mi blagovolili na Reki javno očitati, nekoč krivično okoristil z nekim blagom, ki ste mi ga zaupali...«

»Kradel si, recimo,« je popravil po svoji veri vikar.

»Recimo, da sem bil malo površen v svoji službi,« je dejal birič, »zdaj pa sem tu. In če sem tu, in ko veste, zakaj sem tu in da nisem sam tu, sami lahko spoznate, častiti, da mi je bilo treba, kadarkoli bi bil le hotel, vsako uro te noči, samo požvižgati, pa bi si bil zaslužil lep denar, to se pravi tisto nagrado za glavo Petra Markoviča, ki ste ga tukaj skrivali in nato spreveli v prostost.«

»Hočeš reči, birič maledetto, naj ti zato jaz poplačam, ki si opustil svoj krvavi zaslužek, berekin ti godni za vislice?« je vzkliknil okrutno duhovni.

»Hočem reči, prečastiti,« se je birič vljudno poklonil, »da roka roko umiva. Pustiva iz misli krvavi denar! Nekaj drugega bom povedal. O tej noči in kar se je nocoj tu zgodilo, vedel bom zase, kar vem. Vi pa meni zato črno na belem, da sem častit in pošten. Velja?«

»Dobiš!« je vzkliknil sproščeno vikar. Poklical je Terezo in ji velel:

»Skuhajte mu zajtrka, da se ogreje in posuši. Častit mladič je. Pa vina mu nalijte, kolikor zmore.«

Tako je rekel in šel, da se pripravi za mašo. Dve noči zapored ni spal, dve dolgi poti je naredil in še tretje nekaj v žalosti in skrbeh. Zdaj pa je bila spadla z njega vsa trudnost in žalost. Spočitost, mladost in radost mu je vstajala kakor pesem iz apostolske vere svetega Pavla:

»Kdo je spoznal misel Gospodovo, ali kdo je bil Njegov svetovalec? Iz Njega in po Njem in v Njem je vse, hvala in slava Mu bodi vekomaj!« ...

(Dalje prihodnjič.)

KRIŽ OB POTI.

Trhel križ ob poti čaka ...
Krist ječi na njem razpet,
in plaka.

Kristus žejno gleda v svet,
in glavó poveša:
toplih src pogreša. —

Dekle mimo križa gre,
deklica pokriža se —
ali v križ se ne ozre.

Kristus trudno zre za njo,
nagne žalostno glavó.

Pa pripoje fant močan ...
križ uzre, pogleda vstran.

Krist na križu zaječi,
Kristusa srce boli.

VINKO ŽITNIK.

PRED PODOBO ZVELIČARJEVO.

A. V. KOLJCOV.

Pred Tabo, moj Bog,
sem svečo otrl,
premodro sem knjigo
pred Tabo zaprl.

Nebeški Tvoj žar
neugasno gori,
neskončni Tvoj svet
odprt mi stoji.

Z ljubeznijo vanj
pogrezam se jaz,
s solzami strmim
v Tvoj svetli obraz.

Zastonj je bil svet
se vzdignil na Té,
zastonj je bil kriv
krvave sodbé:

Na križu pribit
si mirno molčé —
do kónca Ti molil
za rablje svoje.

Poslovenil B. Vdovič.

VELIKONOČNO VRAČANJE.

Kakor časi
luč gori na tihi vasi
pred domačim znamenjem.

Duh se vrača,
v srca vliva se domača,
žalosten mu bo sprejem.

Moji dragi
ne vedó, da jim na pragi,
na domačem trepetam.

Mati siva
svoj obraz v dlaní zakriva.
Morda jo je mene sram?

Oče sanja;
na čelesnik nem se sklanja.
Ves je hram: zadušen plač.

Kje so dole
svete vélike sobote:
pirhi, jagnje in kolač?

Leta bežna!
Ko smo bili deca nežna,
smo hodili pirhovat.

Zarja zlata
šla je skozi vsaka vrata:
vsak obisk je bil bogat. — — —

Vsem domovom
dan se bliža z blagoslovom;
jaz prinašam noč v očeh.

Kristus vstane:
v rože se mu bodo rane,
spremenile solze v smeh.

V jutro rano
pojde Kristus čez poljano,
nova milost pojde z Njim.

Vase srkam
novo moč. Ah! Naj potrkam.
Vztrepetajo, se bojim.

Kar pokličem.
Kaj od praga se odmičem?
Molk. Odprite! Kdo sem? Jaz!

Izgubljenja
sem otrok; za dan vstajenja
prosim: Naj bom spet pri vas!

SILVIN SARDENKO.

MARIJA MAGDALENA.

KSAVER MEŠKO.

Noč je pala na Jeruzalem. Noč polna nemira, šuma in groze. Nemir v hišah, nemir v srcih. V hišah, ki so bile sicer v svojem bogastvu in svoji odličnosti tako pokojne, vse vzvišene nad nemir sveta, nad skrbi navadnih zemljanov in so stale v morju stavb mogočne in ponosne, bahate skoraj, kakor bi ne bile od tega sveta. Nemir v hiši velikega duhovna prejšnjega leta, Ane,

ki je, nenadoma izrvan iz oblasne pokojnosti svojih sivih let in svojega dostojanstva, v vsej naglici zbral okrog sebe osem indvajset svetovalcev, da bi v njihovi navzočnosti, podprt v svoji oblasti in veličini še po njihovi veljavi, zaslišal krivega preroka in podpihovalca ljudstva iz Galileje. Nemir v najvišji uradni hiši, v hiši Kajfe, Kefe, zadnjega poglavarja na smrt obsojene starozavezne cerkve. Nemir skelečega sovraštva in nestrpnega pričakovanja, da mu je bilo srce napeto kakor tetiva na loku, ki bo zdaj zdaj izprožila puščico nanj, ki se v svoji prevratni drznosti dela Sina božjega in ruši ugled templja Gospodovega, spod-

kopava v samem templju čast služabnikov tega templja. In nemir v srcu drugega Kefe, poglavarja porajajoče se novozavezne cerkve, ki razburjen, brez glave skoraj, ker odtrgan od svojega Učenika in svoje Moči, blodi po dvorišču velikega duhovna, preklinja, se rofi in prisega, da tega človeka od tam nekje iz slaboglasnega Nazareta ne pozna, da nikdar ni hodil z njim, nikoli govoril z njim. Nemir in obup peklà v srcu njega, ki kakor pijan ali blazen tava po mestu, govori vsem in vsakemu, ki ga hoče poslušati, da je veliki zbor na smrt obsodil nedolžno kri, ponuja nazaj trideset srebrnikov in jih vrže, ko jih vsi posmehljivo, a odločno odklanjajo, v hišo božjo, v svojem obupu gre in poišče vrv, da bi

naredil konec mukam v obupu se potaplajočega srca... Nemir in šum po vsem mestu, med tisoč in tisočglavo množico, ki je privrela od vseh strani sveta v sveto mesto in valovi še v poznih nočnih urah po mestnih ulicah, eni prenočišča iščoč, drugi za dobičkom hiteči, tretji za uživanjem hlepeči, od sle gnani; ali pa bo prebedela in prešumela noč v gorečih molitvah, v zateglo melodičnem pevanju psalmov. Nemir, dasi od velikega strahu pridušen in prikrit, a tem bolj resničen, ker iz hvaležnosti in

ljubezni porojen, zlasti na hribu Ofelu, med ubožnimi delavci, dninarji in tempeljskimi sužnji, ki so dobivali od Jezusa iz Nazareta največ dobro, pa so mu bili v svoji prirodni preprostosti in nepokvarjenosti še najbolj vdani in hvaležni. A so videli, kako so v poznih nočnih urah njih prijatelja, tolažnika in dobrotnika firali hlapci in stražniki svelega sinedrija* zvezanega, vsega oblatenega gor proti Sionu. Nemir zunaj v predmestjih, v pokrajini krog mesta zunaj, noter dol v puščavo. Psi so boleče zavijali, žalostno tulili, kakor bi vohali kri in smrt; šakali zunaj mesta so lajali zateglo, tožeče, da nobeno drugo noč tako strahotno in žalostno... Nemir celò

na nebu. Raztrgani pepelnati oblaki so valovili sem in tja. Izza razcefranih njihovih zaves je zdaj zdaj pogledala polna luna, pa se je kakor vsa preplašena kmalu spet skrila. Le malokdaj so se oblaki toliko raztrgali in se razbežali, da je dalje časa plula po sinjini in zrla čuda in strahote te noči na zemlji... Groza pri prijateljih Gospodovih: razkropili so se kakor jata vrabčičev, če vrže fant kamen mednje, poskrili se po votlinah Oljske gore. Samo dva sledita Gospodu: eden v svoji otroški ponižnosti in vdani ljubezni,

* Sinedrium, hebrejsko sanhedrin, visoki zbor judovski in njihovo najvišje sodišče, je imelo 71 udov. V tej noči se seje niso vsi udeležili, n. pr. Nikodem in Jožef iz Arimateje ne.

Rihard Jakopič: Breze. (1903.)

da bo v njej pokrepčan, drago poplačan zanjo pod križem; drugi v svoji ognjevitosti in samozavesti, da bo v njej osramočen in do tal ponižan, ko bo v svoji črni uri Gospoda zafajl. Močne in zveste ostanejo ob vseh grozotah in vsem nemiru samo resnično, nesebično ljubeče: slabotne žene...

V tej strašni noči so se proti tretji straži* zjutraj polagoma in tiho odprla vrata velike, lepe hiše v ulici, ki se vzpenja precej navkreber proti mestnim vratom pod vrhom Kalvarije. Na kamenitem, od ulice z železno ograjo oddeljenem stopnišču pred hišo sta se pojavili dve ženski. Kolikor se je videlo ob svitu lune, ki je veslala zdaj čez precejšnje po oblakih nezastrito nebo, je bila ena, visokostasita, precej močnejša, v srednjih letih; druga, manjša, vsa gibčna in vitka, skoraj še deklica. Obleka obeh je pričala o bogatejših slojih.

»Pozdravi mater Učenikovo, Marija, prosim, in tolaži jo. Uboga žena, kaj je doživela!« je govorila, ko sta stopili na stopnišče, starejša s pridušenim, drhtečim glasom. »Šla bi s tabo k njej, če bi bil moj mož že doma. Nenavadno dolgo se mudi to noč na seji.«

Zavzdihnila je ob misli, da ne more ničesar storiti materi Učenikovi, še manj Učeniku samemu, ujetemu, v palači velikega duhovna zastraženemu. Ni še slutila, da bo drugi dan v moči svoje vere, svoje ljubezni in svojega ženskega usmiljenja predrila vrste vojakov in živo obzidje množice in bo ponudila Gospodu rutico, da si obriše okrvavljeni, opljuvani, s cestnim prahom umazani obraz; in bo njen spomin pod imenom Veronika preživel stoletja in tisočletja.

»Bom, Serafija. Hvala ti. Zdrava bodi!« se je zahvaljevala mlajša. Čudno poln je bil njen glas in

vendar nenavadno mehak, glas, ki se s čudežno toploto in sladkostjo ovija srca poslušalčevega in ga na mah omami in osvoji. Zavila se je tesneje v plašč, ker noč je bila hladna, s prožnimi koraki pohitela čez stopnišče in brzo zavila navzdol po ulici, ki je bila, dasi je iz notranjega mesta zvenelo zamolklo šumenje kakor odmev mogočnega, v daljavi padajočega slapa, povsem prazna in samotna.

Ni še prišla do srede ulice, kar je zagledala v mesečni poltemi moškega, ki je zavil spodaj iz prečne ulice krog vogla in ji je prihajal nasproti. A tako je bila vsa pogreznjena v svoje misli in tako težko, boli in trpljenja polno ji je bilo srce, da se niti zmečila ni, da se bo srečala v noči, sama, s tujim moškim v samotni ulici.

Skoraj sta že bila drug mimo drugega, kar se nočni sprehajalec, mož v obleki rimskega častnika, nenadoma obrne k njej in jo nagovori: »Marija, ali si ti?«

»Jaz,« mu preprosto odvrne deklica, ki se je plašno zdrznila, ko je videla, da se je prišlec obrnil proti njej, a jo je takoj minil ves strah, ko ga je po glasu spoznala. »Pri prijateljici Serafiji, ženi starešine Simona sem bila. In kam ti, centurio* Petronij?«

»Straže pregledovat. V službi sem. Od začetka tretje nočne straže do jutri zvečer.«

»Zmerom tako vesten, Petronij.«

»Služba, dolžnost, Marija. Ničesar drugega nimam v tej deželi.«

Deklica ni rekla ničesar. Povesila je glavo in oči, ker se ji je zazdelo, da sliši prikrito očitjanje.

Tudi centurio je za čas molčal. Pa je rekel tiše, z nekako priťajenim poudarkom — morda je bila le

* Centum = sto; centurio = stolnik, častnik, ki ima sto vojakov pod seboj.

Rihard Jakopič: Zeleni pajčolan. (Narodna galerija v Ljubljani.)

s silo prikrita bol: »In ta dolžnost me kliče prav zdaj od tod, iz tvoje bližine, Marija.«

»Kako, Petronij? Kaj hočeš reči?«

»Tako po vaših praznikih zapustim Jeruzalem. Pojdem nazaj v Rim.«

Deklica je molčala. Globlje je sklonila glavo, ker ji je še večja teža legla na vse izmučeno srce. Ni vedela, kaj naj odgovori. V srcu ji je v hipu vstal spomin, kako jo je mladi centurio že nekaj let ljubil. Ljubil pa od vsega začetka in ves čas povsem drugače nego drugi moški. Tudi v času, ko je bila še igrača raznim moškim in bi bila tudi njemu, če bi bil stegnil roko po njej. Pa ni. Morda ne, ker jo je v resnici s srcem ljubil, ne samo s strastjo kakor vsi drugi. Morda ne, ker je bil sin visokega rimskega uradnika, ki je dolgo služboval na Grškem in se tam oženil s plemenito Orkinjo. In je grška kri primesila rimskemu ponosu in rimski moči žensko nežnost, ki je bila v nekakem čudnem, očarujočem nasprotju z njegovo vojaško službo. Zato je bil tudi on njej več nego vsi drugi moški, dokler ni spoznala Jezusa iz Nazareta. A ga tudi tedaj ni pozabila. Nasprotno, pogostoma je mislila nanj. A zdaj čisto drugače ko nekaj. Zdaj je želela tudi zanj: »Ko bi spoznal tudi centurio! Ko bi mu Učenik dal to milost!«

»Marija, poglej mi v oči,« je iz molka obeh nenadoma zaprosil centurio z mehkim glasom.

Spreletelo jo je ob vsej bridkosti, ki jo je nosila to noč v srcu, sladko. Zazdelo se ji je, da je odmev mehke glasu Gospodovega v glasu mladega moža.

Dvignila je glavo, pogledala s polnim pogledom vanj, ki je stal tik ob njej, pa vendar ni stegnil roke, da bi se je doteknil. Velikosti iste kakor ona, ne posebno močan, šibkejši skoraj od nje, vitek — v vojaški obleki se je lepo črtala vitka njegova postava — je stal ob njej in iz poltme je ostro odseval nekoliko zagoreli njegov obraz, malo suh, a skladen, kakor iz brona ulit. Mirne oči so bile široko razprte, vse potopljene v njo, ustnice tesno stisnjene, tiste ustnice, ki je tolikokrat mislila o njih, da kažejo in izdajajo vso njegovo moč, s katero zna krofiti ljudi, a pred vsem samega sebe.

Stal je mirno, korak od nje, uživajoč jo samo z očmi. A bila je dovolj ženske, da si je rekla z nekako sladkostjo: »Kako vdano stoji pred mano! Kakor bi stal pred samo rimsko cesarico!«

Ko je čutila, kako se ves potaplja v njene oči, ji je zablisnil skozi misli spomin na dogodek v prvih časih njune ljubezni. Prišel je k njej in ji prinesel nežno cvetko. — »Kako pravite pri vas temu cvetu?« jo je vprašal. — »Spominčice.« — »Kako krasno ime! Tako modri so ti cveti kakor tvoje oči. — Spominčice! Tudi tvojih oči se bom spominjal vse dni življenja.«

Vidi in čuti, kako pogreza zdaj pogled v njene oči, kakor bi hotel izpiti vso njih krasoto in sladkost

in bi si hotel utešiti vso žejo, ki jo je duša trpela, kar ni gledal teh oči.

»Marija,« je povzel speh mehko, ko je ona molčala in pod pekočimi njegovimi pogledi speh povsila oči, »srečen sem, da sem te še srečal in te smem gledati še enkrat, vsaj skozi mrak. Saj solnčnega dne v mojem življenju ni več, odkar si se ti odvrnila od mene. Ne, ne — ne trepetaj! Ne očitam ti ničesar, Marija. Ljubezen trpi, ne očita. Zahvaljena bodi Usoda, ki te mi je še privedla na pot. Odhajam, videl te ne bom nikoli več, Marija. Kakšen odhajam — govoriti zdaj o tem, nima pomena. Ne — ne odvrčaj se od mene, Marija. Saj sem ti rekel, da ti očitati ne nameravam ničesar. In se spominjaš, da sem kdaj prelomil besedo? Upam, da ne. Pravim samo to, Marija: Kakor bi mi bila pala dragocena, neskončno nežna vaza na tale kameniti tlak in bi se bila zdrobila na drobne kosce, tako se je razbila moja sreča. Tedaj, ko si šla za tem človekom iz Galileje — «

»Saj ni človek, Petronij!« mu je vpadla deklica naglo, z ognjem, in je v hipu potlačila solze, ki so ji že silile v oči. »Ni človek kakor smo drugi. In tudi ljubila ga nisem, kakor bi drugega moža. Sin božji je.«

Naravnost v oči je gledala centuriju, brez strahu, bojevito, izzivalno skoraj.

In je videla, kako se je Petronius bolno nasmešnil. In kako so se njegove globoke črne oči, ki so poprej tako iskale njenih, zdaj zagledale nekako mimo nje, dalje tja po ulici, kakor bi nekje v daljavi nekaj ali nekoga iskale. Le lice njegovo se ji je zazdelo zdaj bledejšo, kakor da trpi mladi mož silne bolečine, ki jih le z naporom krofi in taji. In zazdelo se ji je, da je bilo v njegovem glasu še več mehke in vdanosti, skoraj nekaka hvaležnost, ko ji je odvrnil:

»Laže bi mi bilo, Marija, če bi bilo tako. Če ne bi ljubila človeka. A kako naj to verujem? Nisem Jud, Marija, ne poznam ne vaše vere ne vašega Boga.«

»Pa ga morda še spoznaš,« ga je prekinila speh vsa v ognju. »Nikoli nisem govorila z Učenikom o tebi, Petronij — ničesar mu ni treba praviti, saj bere v naših srcih, saj vse ve. A zdaj ob slovesu, ko te ne bom videla morda nikoli več, ti povem in priznam: ves ta čas, kar se je usmilil mene in me prerodil, sem ga v srcu prosila: Usmili se tudi Petronija! Daj najti tudi njemu pravo pot in edino resnično luč.«

»Kaj je s tem možem, si nisem na jasnem, Marija, dasi sem mnogo slišal o njem. A povem ti odkrito: ne sovražim ga, le občudujem ga. Čutim: mnogo močnejši od mene je, ker mi je vzel tvojo ljubezen, Marija.«

»Ni je, Petronij. Samo očistil jo je. Da sem te ljubila in te ljubim, Petronij, ti je dokaz prav to, da

sem ves ta čas zate molila. V slovo ti priznam to, sicer ti ne bi nikoli. Bodi srečen, Petronij!»

Naglo se je obrnila in odhitela dol po ulici.

Centurio je stal na mestu, strmeč za njo. Še dokaj časa, ko je že izginila za vogelno hišo v prečno ulico, je stal in zrl za njo, kakor da umeti ne bi mogel, da jo je videl zadnjikrat. Nenadoma je globoko vzdihnil, stresel z glavo, kakor bi hotel otresti s sebe vse trpljenje neutešene ljubezni, vso bol, ki jo je začutil spet o nenadnem srečanju. In se je naglo obrnil ter z vojaško-odločnimi koraki stopal med molčečimi visokimi hišami po ulici navzgor.

* * *

Centurio Petronius se je kazal na zunaj mirnega in ledenega, kakor se je spodobilo rimskemu častniku v službi in pred množico judovskih veljakov, ki so sicer s sovraštvom zrl na rimsko vojaštvo, a so ga danes bili veseli, ker jim je bilo orodje za njih maščevanje, in pred vso to razcapano, umazano judovsko drhaljo.

A za to ledeno zunanostjo je v njem vse drhtelo.

Dobil je ukaz, da naj spremlja z delom kohorte* obsojenega Nazarenca in obsojena morilca in razbojnika na goro Kalvarijo in čuva pri njih, da izdihnejo in jih snamejo s križa.

Mož pokorščine ob povelju ni trenil z očesom. Toda v srcu mu je bolešno zakričalo in mu govorilo in kričalo med vsem sprevedom — dovolj sramotnim, si je rekel, ko je gledal divjanje množic — na goro in na gori ves čas med žalostnim in groznim križanjem: »Marija bo najbrž mislila, da se hočem maščevati na njem. In vendar sem ji odkrito povedal: 'Ne sovražim ga.' Ali naj sedaj, zaradi svoje ljubezni in zaradi trpljenja te ljubezni prelomim dano besedo, ki je nisem še nikoli v življenju? Vsaj zdelo se ji morda bo, da sem jo prelomil. In vendar mi mora biti moja beseda več ko glas srca.«

In je skušal Nazarenca varovati pred sovraštvom in besnostjo nasprotnikov. Olajšati mu je skušal pot na goro, olajšati mu trpljenje križanja, kolikor je kot vojak mogel in smel. Vsega ni mogel zabraniti. A odpor in gnus mu je vstajal v duši, ko je videl in slišal, kako so celò odlični, stari duhovniki in učitelji postave tega vsega opljuvanega, okrvavljenega in razmesarjenega moža, ki se ni mogel braniti in ni pokazal ne z besedo in ne s pogledom, da bi se rad, če bi mogel, zmerjali, zasramovali, zasmehovali in blatili. Ko je videl njih divje sovraštvo, se je še bolj zdrznil, da bi ga sovražil tudi on. In ko je videl, kako Galilejec vse molče in velikodušno trpi, si je na tihem priznal: »Prav je rekla Marija: 'Ni človek kakor drugi.' Vendar — sin božji — kako čudno, neverjetno.«

* Kohorta je štela okrog 600 mož. Ni pa bila navadno nikoli polnoštevilna.

Rihard Jakopič: Glava. (Risba.)

Na hribu so mu oči neprestano uhajale k Mariji, z materjo obsojenčev in s še nekaterimi ženami v bližini križa stoječi, v njeni trpeči boli krasnejši, nego jo je videl kdaj. Kedaj kedaj so se žarki solnca, ko se je izvil iz mračne grmade oblakov, usipali čez njene dolge razpuščene lase, da so žarko zablesteli, nekako razsvetlili s svojim sijajem vso otemnelo okolico. In se je spomnil s sladkostjo, ki pa se je po prvem hipu prelila v bolečo trpkost, kako je nekaj gladil in božal te žametne lase in je teklo in drselo prožno zlato teh mehkih valov neslišno, kakor solnčni prameni, skozi njegove roke. Zasklel ga je spomin odbegle sreče. Nejevoljen je odvrnil pogled, odločno stresel glavo: »Zlate sanje — prazne sanje! Proč! Saj ne bo nikoli več!«

In je vendar čez nekaj trenutkov iznova iskal njenega pogleda. Videl je, kako je zdaj zdaj dvignila oči gor proti obsojencu, tako zaupno preseče in neskončno hvaležno obenem, da si je rekel: »Življenje bi dal za en sam tak njen pogled.« — A ko je visel Galilejec že dokaj časa na križu in so množice v svojem besnenju že nekoliko onemogle in odnehale, se mu je zazdelo dva, trikrat, da je modrina njenih oči zacvetela tudi sem proti njemu. Kaj mu govori ta pogled, s solzami zastrt, iz globin bolesti vzplamtel, si ni bil na jasnem. Nemiren se je spet in spet vpraševal: »Kaj misli o meni? Me obsoja? Misli, da se veselim njegovega trpljenja, ker mi jo je odvzel? Žal bi mi bilo, če bi me sodila tako napačno.« — Ni vedel, da misli nanj z ljubeznijo in usmiljenjem, da prosi in moli zanj: »Zdaj je. Učeniku

tako blizu. Morda se ga zdaj usmili... Za njegovo dušo te prosim, Gospod preusmiljeni, v tej Tvoji in moji najtežji uri.»

Iz teh misli, tega nemira, iz vsega njegovega hrepenenja je dramilo centurija nenavadno in čudno, kar se je godilo krog njega, na nebu, na zemlji, med nebom in zemljo in je navdajalo centurija, njegove vojake in večino množice z velikim začudenjem. Mračilo se je bolj in bolj, dasi ni bilo še niti sredi popoldneva. Po nebu so kaotično valovale čudne skupine črnih oblakov, oblitih z neko nenavadno rdečo lučjo: kakor, bi nekje v nevidnem ozadju gorela ogromna grmada in bi metala svoj krvavi soj nanje. Kratki močni sunki izredno vročega vetra so prihiteli zdaj zdaj čez goro, kakor bi se valili čez vrhove nevidni valovi vroče reke. Postajalo je soparno, da je stiskalo prsi in grlo.

Kar se je naredila skoraj povsem noč. Centurio je pogledal proti nebu in videl z začudenjem, da je solnce popolnoma otemnelo. Samó čisto ozek, kakor izrezan rob je seval na levi strani, vse drugo je bilo zakrito. Petronius, ki ni poznal strahu, kadar je imel opraviti z ljudmi, je začutil, da delujejo krog njega višje moči. Zdrznil se je, ozrl se splašen na križ.

ln je videl: Vse telo obsojenčevega je tonilo v temi; le obraz, blede kakor belo platno, s krvavimi sragami prečrtan, je sijal iz teme s tako nenavadno svetlobo, čisto belo, povsem mirno, da ni zaplapolal iz nje najmanjši zubelj in utrinek, vendar tako jasno in jako, da je častnika zaščemelo v oči.

V tistem trenutku je nebo prerezal in na vse strani prekrižal strašno plameneč blisk. ln iz oblakov je pal, kakor bi se samo nebo podiralo in se rušilo na zemljo, strašno bučen in bobneč hrušč. Ves hrib se je zamajal, da so se vojaki in centurio sam opotekli.

»Potres! Potres!« so kričali in vreščali vsevprek prestrašeni glasovi. ln ljudstvo, ki je bilo do sedaj obrnjeno vse proti križu in je gledalo obsojenca iz Nazareta, se je splašilo kakor čreda ovac, če ji nenadoma zagrozi velika nevarnost. Eni so hoteli bežati na to stran, drugi na nasprotno. Nastalo je suvanje, srdito prerivanje; vmes divji kriki, glasne kletvice, vreščanje in cviljenje žen in otrok, glasno, obupno klicanje Jehove na pomoč.

»Bog nas je udaril! — Pravičnega so križali! — Proč od tod — zemlja se odpira, požre nas! — Bežimo, bežimo!«

Gora pa se je še stresla in še, da se je vse gugalo kakor opijaneno in so se ljudje zaletavali drug v drugega, kakor bi se v besnem srdu napadali. ln vendar so po prvih plašnih krikih nekako onemeli, kakor bi jim bila groza vzela glasove in bi drhté, vdano pričakovali sodbe božje. Čudno tesna, grozeča in moreča tišina je zavladala na gori.

Centurio pa v vseobčni zmed in grozi ni mogel odtrgati oči od Križanega, tako ga je vsega prevzela lista svetloba njegovega obraza. Táko nadzemske veličastvo in obenem tako božanstveno usmiljenje je sevalo iz tega svetlega obličja, da je mladega moža, ki se je, ko se je zibal ves hrib, opotekel, a ne pal, vrglo božje tega obličja na kolena. ln je oči upirajoč nepremično v obraz obsojenčev, ponižno trkal na prsi in glasno spoznaval, da je zvenelo čez hrib:

»Resnično, ta mora biti Sin božji!«

Tedaj je Marija, ki je klečala ob križu in ga objemala, kakor bi ga ob tem groznem valovanju hotela braniti in zadržati, da se ne prekucne in ne povzroči Učeniku novih ran in še hujših bolečin, vzdrtela, kakor bi bila nenadoma planila vsa besna sila potresa v njeno kipeče dekliško telo. Z naglim pogledom vseh solznih oči je ljubeče objela vitko postavo klečečega častnika, ki zdaj nje niti več videl ni, tako ves potopljen je bil v obličje Gospodovo. ln je objela še tesneje trdi les križa, ves dol do nje oškropljen z rešujočo krvjo, in je ihté vzdihnila: »Hvala Ti, Preusmiljeni, za dušo Petronijevo...«

ČUJ, MOJE HREPENENJE...

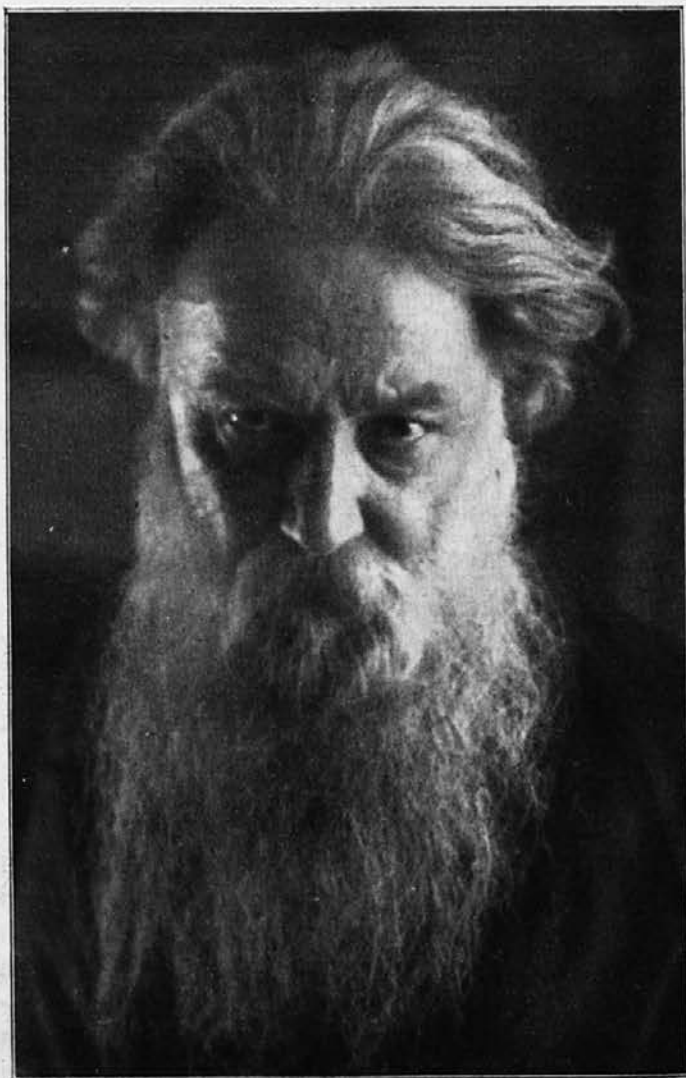
Čuj, moje hrepenenje plaho trka
na tvoje drobno, rdeče okence.
Glej, rezek mraz je zunaj — toplo je pri tebi:
tako gorkó utriplje ti srce.
Tema je zunaj — tebe luč obseva:
luč angelska v očeh ti čistih tli.
Tako hudó mi je v tej hladni, temni noči —
nikjer toplote, luči zame ni!
Čuj, moje hrepenenje plaho trka
na tvoje drobno, rdeče okence...
Usliši me! Prisluhni in odpri prav tiho
in me kot brata sfisni na srcé. VINKO ZITNIK.

KOT ROŽNI GRMI...

Kot rožni grmi gorijo zarje
nocoj.
Nekdo roma sam skozi večer
in kot iz penečih čaš pije
skrivnosti opoj.
Kako luč usihajoča tiho lije
na srce — v daljno zarjo
koprneče! Kako boli nemir.
Utihnili studenci so — kot izumrli
v noč strmijo. Luč trpi
v črni molk odeja.
O moje žalostno srce!
Nekdo iz bolečine joče.

Z. OC.

VEČER Z JAKOPIČEM.

(OB NJEGOVI ŠESTDESETLETNICI. — K. DOBIDA.)

Deset let je že tega in še več, kar poznam očaka naših slikarjev, Riharda Jakopiča, pa še nisem videl njegove delavnice. Skrbno jo zapira in čuva pred radovedneži. Toda šestdesetletnica takega moža je pa že dosti tehten povod, da sem smel biti bolj vsiljiv, zlasti še na priganjanje urednika Mladike, ki je hotela vendarle dostojno praznovati ta jubilej. Pa sem imel še sedaj težave. Zima je bila strupena, kuriva nikjer in Jakopič se je branil odpreti nezakurjeni atelje. No, vsega je pač enkrat konec, mraza tudi, in tako smo jo mahnil z urednikom Mladike in s Fr. Krašovcem, našim bralcem dobro znanim mojstrom pokrajinske slike, v Jakopičevo delavnico.

Hiše ni težko najti, saj stoji na vzvišini in jo je videti po vsem Mirju in še delj, pač pa je treba že precej spretnosti, da najdeš atelje. Široka lesena vrata, na njih z roko napisana vizitka, a namesto kljuke nekaj čuden lesen zapah, prav tak, kakor ga imajo gorenjski skednji. Odpremo, gremo skozi

nekakšno predsobo, vso polno okvirov, zvitega platna, praznih škatlic in druge ropotije, in že nam odpre Rihard Jakopič sam svoje sveetišče.

Živahno pozdravlja in se opravičuje, ker je vse razvlečeno in razmetano. Kakšna naj bi pa bila delavnica? Njen gospodar sam je visokorasel mož, ki ga šestdeset let še ni prav nič upognilo. Drži se ravno, kakor vojak, strumno hiti po ulici, čil mladenci. Pod visokim čelom, ki ga obdajajo košati, valoviti lasje, zro globoke oči v svet. V njih je dobrota, je sočutje, umevanje vsega človeškega trpljenja in gorja. Kadar se nasmehne, se mu zožijo veke in iz oči posije kakor žarek veselja in zadovoljstva. Z lepo oblikovanimi rokami, ki se jim pa poznajo sledovi dela, sega v gosto, srebrnosivo brado. Njegov glas je prijazen, nič narejen; časih malce po ljubljansko zapoje. Govori živahno, poudarja besede in jih podčrtava z desnico. Ves tak je po postavi kakor si predstavljamo Mozesa. Tudi Levu Nikolajeviču bi bil podoben, pa ima preveč pravilen obraz in preveč mirne oči. In ko ga zagledam v tesnem črnem delovnem plašču, ki povzroča, da se zdi v obraz še bolj blede, mogočno čelo še bolj nagubano in še bolj razorano, se spomnim Župančičevih stihov:

Ni pisal čas, pisalo je trpljenje
na tvoje čelo svoje mrke znake...

In ko stoji v tem črnem plašču tako visok v delavnici, se mi zdi nizki prostor še nižji, mož sam pa kakor svečenik v bajnem templju lepote in resnice.

Atelje je preprost, a prostoren. Je nekam nizek, a dovolj svetel. To je za slikarja poglavitno. Povsod vise in leže osnutki, ob stenah so prislone napol dovršene podobe, stari okviri, lončki z barvo, steklenice s terpentinom in firnežem, svetilki risb in načrtov so namešani po mizah, vmes čopiči in drugo orodje. To ni paradni atelje za sprejemanje gostov, delavnica je z vsem lepim in domačnostnim neredom, ki ga povzroča delo.

Posel smo opravili kmalu. Naš spremljevalec, mož s fotografskim aparatom, je odnesel par slik, da bodo še potomci videli, kakšen je bil oče slovenskih umetnikov. Preden gremo, se zmenimo, da nam mojster sam pové o priliki par spominov na mladost in še kaj o svojem življenju. —

V trnovskem župnišču ga pričakujeva s Finžgarjem. Ura odbije sedem, ura gre že na osmo, njega pa od nikoder. Pa menda vendar ni pozabil? Končno se le začuje trkanje in — glej ga!

»Veste, ta vaša vrata so pa res prav čudna,« se opravičuje hišnemu gospodarju, uredniku Mladike, »trkam — nič, zvonim — nič, poskušam odpreti — vse zaman. Še malo, pa bi se bil obrnil. Saj sem že tako malo zamudil. Saj pravim: samó šestdesetletnice nikar ne praznujte! Še ne veste,

R. Jakopič: Križanke pozimi. (Narodni muzej v Ljubljani.)

kaj je to. Nekaj tednov že nimam več mirnega trenutka. Povsod so za menoj časnikarji, pa umetnostni zgodovinarji, znanci in neznanci, vsi enako liščé vame, naj jim pišem svoje spomine, pripovedujem to in ono, sestavljam naslove vseh svojih podob — in ne vem še kaj bi vse radi od mene. Da bi kaj zase delal, kaj slikal — prazen up! Težka in nič kaj ni prijetna pot, preden prideš do šestega križa, še težje je praznovanje te postaje. Pa bo tudi to šlo mimo nas!

V prostorni sobi, ki je vsa zatrpna s policami za knjige, rokopise in slike, je toplo, prav ugodno, posebno še, če skozi ledene rože na oknih zablesté nemirne zimske zvezde. S široko kretnjo naju povabi prijazni gospodar za mizo. Bolj mizica je, komaj je prostora na njej za vse, kar je gostoma namenjeno. Čisto neopaženo, sam po sebi se razvija pogovor. Ob kupi dolenjca in čašici črne kave se mojstru, ki jih bo kmalu videl šestdeset, razveže jezik. Pogladi si zdaj pa zdaj srebrno brado, spuščaje jo med prsti, kakor predica povemo, zvija si cigareto za cigareto in spušča bele oblačke dima pod strop... Na steni, baš njemu nasproti, visi njegova zasanjana, v barvah toneča »Anka«.

»Če pravijo ljudje, da sem Ljubljančan, to ni res, ali pa le napol. Jaz sem Krakovčan — in to je važno. Za mojih mladih let smo ostro ločili ta dva pojma. Saj smo celó čisto natančno razločevali

Trnovo od Krakovega, ki sta vendar oba skupaj tvorila svoje cesarstvo. Ljubljana, kje je bila šele Ljubljana! Tam nekje daleč, izven meja naše države, ki je segala od Cojzovega grabna pa globoko notri v Mestni log in od Mirja do Ljubljanice. Kar je bilo onkraj teh starodavnih mejá, kakor da sploh ni. To je bilo ozadje moji mladosti, ta domača okolica je vtisnila žareč pečat moji duši, da ga ne izbriše nobena reč več. Dokler bodo moje oči še razločevale barvo od barve in solnce od sence, bom nosil ta živi spomin kot ognjeno svetlo podobo svoje mladosti s seboj.

Pri Matevžetu se je reklo po domače pri naši hiši. Stoji še vedno. Ded se je bil priselil iz Šempetra, moja mati je bila pa iz Šiške. Tako so se v lepi Krakovski ulici, ki je najlepša ulica ne le v Krakovem, ampak v vsej Ljubljani, znašli vsi konci slovenske prestolice.

Rojen sem bil torej v hiši št. 12 v prijazni Krakovski ulici, kjer sem prebil tudi zgodnjo mladost. Kaj je nagnilo mater, da mi je izbrala ime Rihard, ki je bilo tiste čase še bolj nenavadno med nami, nego je danes, ne vem. Vem le, da so tako krstili že pred menoj brata, ki je pa otrok umrl.

Naša domačija je bila skromna, a zame pravi raj. Pred hišo in za njo so se razprostirali sami vrtovi, povsod zrak in luč, zadaj pa je zeleni Krim dvigal svojo topo glavo nad Barjem. Kaj čuda, da so me tako mikali vrtovi in da se mi je cvetje priljubilo že v mladih letih na vso moč. Moje in mojih vrstnikov torišče so bili vrtovi. Pa niso bili ograjeni z bodečo žico, kakor današnje dni. Ne, prav povsod smo se podili, pohodili tudi tam ali tod par glavíc solate, ženske so zabavljale — pa vendar smo se dobro razumeli. Kakor velika družina smo bili. Pozimi smo se drsali na Kernu, poleti se kopali na Pasjem brodu. Ves Mestni log je bil naš, tam smo se lovili in igrali po mili volji. Takrat še ni bilo hudih paznikov. Z vsem svetom je mladi rod živel v dobrem prijateljstvu.

Doma so me imeli vsi radi, še najbolj stara mati. Ljubila me je, varovala kakor čudo, ki je po božji milosti padlo v hišo. Kar sem storil, vse je bilo prav in dobro. Zaupala je vame in bila prepričana, da bo nekoč še nekaj iz mene. Tod, v teh letih so se že namreč pojavili prvi znaki, kam me sili usoda. Ker se namreč nisem bal nikogar pri hiši — stara mamica je vse poravnala in ukladila — sem začel neutrudno risati vsevprek. Prve svoje »kompozicije« sem risal s kredo po — vratih in omarah. Mati se je jezila, stara mamica jo je pa tolažila in vse je bilo prav.

Oče, ki se je bavil z zeljarstvom, je imel kredo raznih barv. Rabil jo je pri svoji trgovini, da je zaznamoval kadi in sodčke. S tem preprostim sred-

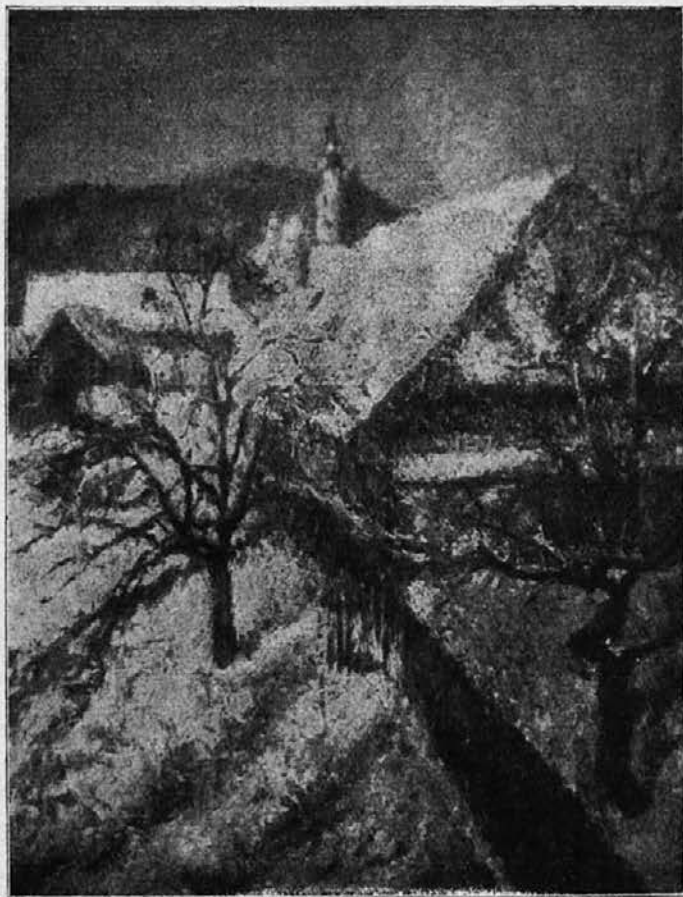
stvom — bile so krede bele, modre in rdeče barve — sem fantič sedmih, osmih let risal silne in obsežne podobe. Bili so to prizori iz naših iger, kako smo bili kozo, se drsali na Kernu in spuščali zmaje. Na vseh sem pa risal cvetice, kakršne sem videl na domačem in po sosednjih vrtovih. In še nekaj je bilo, kar mi je dražilo domišljijo in se ponavljalo na vsaki sliki: to je bila zelena grmada Krima. Brez njega nobene slike! Kakor vidite, sem bil že tista leta trdno ukoreninjen v domačih flih. — Ena vrata s tako mojo »umetnino« v treh barvah so se ohranila skoro do vojne. Kje so zdaj, kdo vé...?

Prišla je pa doba šole in učenja. Hodil sem v šolo na Grabnu, ki so jo zgradili prav tisto leto, ko so me vpisali v prvi razred. Tam na Cojzovem grabnu se je končavala trnovsko-krakovska dežela, naša domovina. Onstran je ležalo zame skrivnostno neznano ljubljansko mesto. Mimo gostilne pri Frgolinu, kjer je postajal na pragu rdečelični gospodar z rdečo, srebrno obšito krčmarsko čepico na glavi in z dolgim čibukom v ustih, in Frtice na Emonski cesti nas je šolarje vodila pot v šolo, ki se mi je brž priljubila. Spomini na leta v ljudski šoli so radostni, svetli. Do desetega leta mi je potekalo življenje sploh kakor en sam praznik in če se spomnim tega časa, me napolni spomin s sladkim občutkom neznanske lepote. Dobro vem, kako rad sem hodil v šolo in kako rad sem imel učitelje. Zdelo se mi je, da sem kakor doma pri stari mami.

Štiri leta brzo minejo. V realki sem pa prvič v življenju spoznal, da ni na svetu vse tako lepo, kakor se zdi, in da videz le prečesto vara. Občutil sem šolo kot mōro, nerad sem hodil vanjo, spoznal sem skrbi in neznano čustvo odgovornosti in hladne resnosti življenja. Menda edini lepi spomin na vseh sedem let realke, je pojav profesorja Franceta Globočnika, ki je poučeval risanje. Imel sem ga res rad, ker je bil prijazen in kar nič šolski. Sicer od njega nisem pridobil kdovekaj risarskega znanja, a bil mi je dobrohoten svetovalec, skoro prijatelj.

V tistih časih se ni nikomur zdelo nič izrednega, če je kdo znal malo slikati. Saj so se vsi mladi ljudje po malem ukvarjali z umetnostjo, pa bodisi s slikanjem, glasbo ali s pesnikovanjem. Tako tudi jaz. Koval sem stihe in se ukvarjal z glasbo, kakor sem že kot otrok neznansko rad pomagal pritrkavati v trnovski cerkvi. Doma seveda, posebno stari materi, se je zdelo, da sem že cel umetnik. Zato tudi ni bil odpor prehud, ko sem jim po končani realki razodel, da postanem slikar.

Očetu je medtem trgovina šla vedno bolje in dokupil je posestvo, ki so mu dejali »Na gradu«, kamor je pozneje preselil svoje podjetje. To je hiša s strmo, stolpčasto streho; stoji prav na rim-

R. Jakopič: Zimsko solnce. (Narodni muzej.)

skem obzidju Emone. Tam, v gospodarskem posloju, imam svojo delavnico.

Ker je trgovina lepo uspevala, so mi domači močno odsvečevali, naj se ne podajam na nevarno in negotovo pot umetnika, temveč naj ostanem lepo doma pri kupčiji, ki dobro nese. Pomagali nasveti niso, preveč mi pa tudi niso nasprotovali. »Bo že prav, kakor bo...«

Odšel sem na Dunaj. Namesto tiste prave, svobodne umetnosti, o kateri sem sanjaril, sem našel na akademiji dolgčas in nekakšno zatohlo srednjo šolo. Tudi mi ni ugajalo divje življenje velikega mesta in zdel sem se, da sem iz prijaznega Krakovega presajen nekam na drug, sovražen, tuj svet. Brž sem spoznal, da na Dunaju ne morem najti tistega, kar sem iskal: kažipota v deželo žive umetnosti. Zbolel sem in moral domov. Drugo leto sem se vrnil in vzdržal do konca poletja. Ves čas sem si pa ponavljal: proč odhod, tu ni mesta zate! Dunaj je bil zame potreben uvod v težave, ki mi jih je življenje še pripravljalo, prava nesreča, a obenem preizkusni kamen mladeniču.

Monakovo je bil cilj mojega hrepenenja. Slišal sem tolikokrat, da je tam središče umetnosti in umetnikov. Upanje mi ni bilo tako zelo varano kot na Dunaju. Da sta v Monakovem že Ažbè in Vesel, nisem vedel. Kmalu sem se seznanil z njima. Bila

sta že dovršila obče akademijske studije in imela lastne delavnice za kompozicijo. Postali smo prijatelji, vendar mi je bil Vesel že od kraja bližji in ljubši. Tudi on se je upiral šablonskemu načinu slikanja, tudi on je hotel slikati po svoje, svobodno in kakor sam občuti. Postal mi je dober starejši tovariš in mnogo sem se naučil od njega.

Na akademiji sem bil v šoli profesorja Rauppa, ki je slikal pokrajine in žanrske prizore. Dasi je bila vsa akademija precej starokopitna, so bili profesorji vendar toliko razsodni, da me niso silili, naj delam po njihovem. Puščali so mi proste roke in tako sem se razvijal po svoje. Kmalu po mojem prihodu je Ažbè odprl lastno slikarsko šolo, ki je hitro zaslovela. Tako sem imel na akademiji in pri Ažbetu vedno dovolj prilike za učenje in modelov, kolikor jih je bilo treba.

V Ažbetovo šolo sem hodil tri leta in delal sam zase in po svoje. Ažbè nam je le tehnične napake popravljaj, sicer pa pustil, da dela vsak, kar sam hoče. Kmalu sem spoznal, da nobena šola ne more dati človeku nič, če ni nič v njem samem. Samega sebe je treba dajati, vsak mora govoriti v svojem jeziku. Edino le studij po naravi more razviti človekove sposobnosti. Umetnosti ne nauči človeka nobena šola, nekaj zunanje, obrtniške spretnosti pač, pa še te ne bogve koliko. Da bi me pa kdo naučil slikati po moje, nad tem sem hitro obupal. Zato so mi tudi vse šole od nekdaj tako zoprne, razen ljudske, ki se je z veseljem spominjam.

Ko smo nastopili mi »mladi«, Grohar, Jama, Stenzen, Vesel in jaz, je bil položaj za slovenskega slikarja črn, kar obupen. Naša slikarska tradicija je bila na lepem pretrgana. Po Mencingerju, Bergantu in Langusu je prišel kot zadnji te verige klasicist Wolf. Za njim zazija dolga vrzel, ko ni bilo prav nič. Wolfa sem še sam kot fant videl, ko je slikal freske na zunanjih stenah Šenkla. Po njegovi smrti je za dvajset let zavladal popoln molk. Brata Šubica za nas Slovence in za naš umetniški razvoj ne pomenita skoro nič, saj sta živela in delala zunaj v svetu. Na domače vrstnike nista vplivala prav nič.

Postavljeni smo bili na golo ledino, sami zase, brez temelja in brez podpore. Težko je bilo naše stališče, pa tudi lahko. Smo vsaj z jasnim očesom mogli iti za svojimi ideali brez bremena zgodovinske navezanosti in odvisnosti. Vse, kar smo dosegli, smo dosegli z lastno silo, sami iz sebe.

V Ljubljani sem videl malo: nekaj slik in stavb iz dobe baroka, ki je ležala nekje, neznansko daleč za menoj, drugega nič. Baročna umetnost mi je bila nedostopna, tuja, nisem je mogel doumeti. Točno sem čutil, da bo treba začeti iz samega

sebe, prav pri prirodi, ne pri njenih šablonskih posnemalcih. Ni čuda, da se mi je studij nature sam kar vsilil. Danes nam pravijo »impresionisti«. Prve slike, izvršene v francoskem impresionističnem načinu sem videl šele, ko sem bil že tri leta v Monakovem. Tako sami nismo vedeli, kaj smo, dasi smo se zavedali, da hočemo delati po svoje in zgolj čisto iz svoje notranjosti. Šele umetnostni zgodovinarji so nam povedali, da smo impresionisti. To smo zanje ostali do danes. Nič ne dé: ime ni glavna stvar.

Ko je bila leta 1900 prirejena v Mestnem domu prva slovenska umetniška razstava, so Ljubljančani spoznali, da je umetnost tudi narodnostno važna reč. Uspeh razstave je bil v moralnem pogledu sijajen, ker se je razstava razvila v pravo narodno manifestacijo.

Že druga razstava, dve leti kasneje, v Narodnem domu, je razdelila umetnike na dve skupini. Prireditelj je bila res zgolj umetniška zadeva. Stari so se ločili od nas, ki smo jim bili predivjaški. Propadli smo prav sijajno. Kritika nas je soglasno odklonila. Prijela so se nas imena, kakor: kozolčarji in špinačarji. Ugleden list je zapisal: »Če mislite tako naprej, ostanite rajši tam, odkoder ste prišli.« Sledila je nato še grda zadeva, ki je Groharju strla vso življenjsko silo.

Spoznali smo, da smo v domovini zaenkrat opravili. Ta nas je zavrnila. Moramo v tujino, da nas tam priznajo, potem nas sprejmejo tudi doma. Saj smo vendar le odšli in vsakdo si želi nazaj pod domačo streho.

Res, uspelo nam je bolje, nego smo si v najdrznejših sanjah predstavljali. Velikemu uspehu na Dunaju so sledile obče priznane zmage v vseh velikih centrih Evrope: v Londonu, Varšavi, Rimu in v Sofiji. Zdaj so se končno tudi doma spomnili, da smo pravzaprav »naše gore list« in da tudi mi množimo slavo slovenskega imena med tujci. Zaslišali smo prijaznejše glasove, a še vedno je hotela naša domača kritika od nas, naj delamo tako, da bo ljudem všeč. Mi smo pa vedeli: začeti je šele treba, ko še nič storjenega ni.

Vedno sem čutil, da je moje in nas vseh življenje tesno navezano na domovino. Vedno me je vleklo domov, ker se mi je zdelo, da bi le tam mogel doseči tisto, za čemer sem vedno stremel: da bi se mogel izliti v barve na platnu vsega, da bi se dal ves prav tak, kakršen sem in kakor vidim in občutim to lepo božjo zemljico, ki je pri nas doma, tam okrog Ljubljane, pa nad Škofjo Loko in po Slovenskem povsod tako nebeško lepa.

Preselil sem se v Ljubljano. Kmalu sem uvidel, da je neobhodno treba stalno in čimbolj pogosto razstavljati, če hočemo premagati obči odpor proti

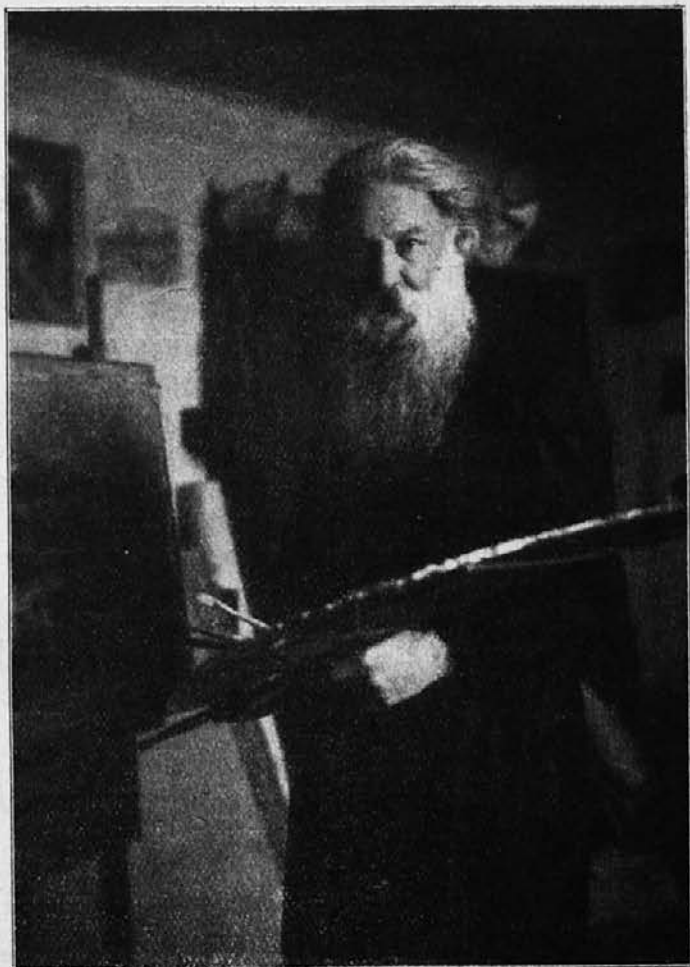
nam. Sklenil sem pridobiti našim umetnikom prostor, kjer bi mogli prirejati razstave. Našel sem gluha ušesa, kjer sem potrkal. Edino župan Ivan Hribar je bil naklonjen moji zamisli, a zoper splošno neumevanje tudi on ni uspel. Odločil sem se in na mestnem svetu Pod turnom sezidal paviljon. Kakšnega pomena je bil ta čin, se je kmalu pokazalo. Prisilil sem večino naših upodablajočih umetnikov, da so prišli domov, v Ljubljano, ki je postala umetniško središče Slovenije. Od tedanjih tovarišev sta menda edino le Grohar in Jama vedela, kaj nameravam.

Paviljona pa nisem morebiti zidal le za nas, za »impresioniste«. Ne, vsem sem odprl in odpiral vrata, dokler me sila težkih let ni primorala, da sem ga prodal ljubljanski občini. Vselej sem poznal le umetnost, ne struj ne šol. Vsak delaj, kakor je njegovemu značaju najprimerneje, vse drugo bi bila prisiljena reč, ki ne more biti dobra.

Nekaj let sem sicer sam vodil slikarsko šolo, a ko jo je vojna končala, sem bil kar vesel. Nisem za učitelja, kakor ta posel pojmujejo starokopitni ljudje. Vem, da vsaka umetnina stane silno truda in muke, vem, da umetnik ustvarja v bolečinah. Časih te sicer prevzame nenadno navdahnjenje, takrat se umetnik čuti le kol slepo orodje višje nevidne sile. Pa to so izjeme. Poznam slovitega arhitekta — saj ga vi tudi —, ki se je dolge tedne mučil in trudil, da je izdelal lep — stol. Mnogim se je zdelo to smešno, jaz razumem to vestnost, ker vem ceniti pomen dela in studija.

Dandanes vladajo po svetu čudno zmešani pojmi o umetnosti. Na primer: govori se mnogo o n r a v n o s t i v umetnosti. Kakor, da umetnost že sama po sebi ne bi bila nujno moralna. Umetnik išče lepoto, radost, odrešenje za človeka. Kako naj zavestno kaže ljudem nekaj grdega, nekaj ne-nravnega? Kvečjemu, da podčrta lepoto. Nemoralne umetnosti ni. V tem mi je Rembrandt vzor, ker se je tako krepko postavil vsem tedanjim predsodkom po robu.

Pa slovenska n a r o d n a umetnost? Na Dunaju leta 1904 nam je bilo malce tesno, ko smo razobešali svoje skromne sličice. Kako se postavimo ob drugih, večjih, bogatejših? Vsi vprek so nas hvalili, hvalili našo preprostost, iskrenost, poudarjali lirični značaj teh solčnih pokrajin in njih bujno barvitost. Mislim, da m o r a biti naš značaj drugačen nego je značaj nemške ali francoske umetnosti. Ta je dete velikih mest in razkošnih delavnic, naša je vzrasla iz majhnih, podeželskih, revnih razmer. Ljubljana komaj v teh dneh postaja mesto z lastnim duhovnim življenjem, tesno je zvezana s pokrajino in njenim prvotnim, preprostim prebivalstvom. Drugi pogoji, druge posledice. Po-

Pri delu.

krajina odločilno vpliva na značaj naroda in njegove umetnosti. Da pa tudi globoka religioznost našega naroda ni brez vpliva na umetnost, je jasno.

Glavno je vselej seveda skupno delovanje vseh človeških organov. Možgani sami so okorno in nezanesljivo orodje. Kadar delajo obenem s srcem in duhom, nastane tisto pravo, občečloveško, vsakomur umljivo. Vsaka umetnost sloni na vsem človeštvu, je zgolj človečanska zadeva: v bistvu so pa na dnu svoje duše vsi ljudje enaki. Odkod tedaj n. pr. »proletarska« umetnost?

Umetnik mora biti samó človek tudi v umetnosti. Saj z vsem svojim delom odkriva ljudem poglede na lepše načine medsebojnega življenja. Slikarstvo upodablja prikazni življenja, simbole za njegove oblike. Umetnost je tista vez, ki spaja ljudi raznih deželá, časov in nazorov. Da pa razumeš njeno govorico, se je moraš učiti. V vsakem človeku je sicer nekaj umetnika, a vsi nimajo ne časa ne prilike ne izobrazbe, da bi razvili svoje darove. Umetnost umeti, občutiti pa more vsakdo, ki se resno potruji. Seveda je treba dolge vzgoje in učenja.

Navzlic vsemu prizadevanju se pa časih le ne razumemo. Take umetnine, da bi jo umeli prav vsi,

ni in nikoli ne bo. Ena je bliže temu, druga drugemu. Kakor pri razgovoru je časih besedica že dovolj, da se strne vez. Drugokrat je vse zaman: smo drugače usmerjeni — in ne umemo drug drugega. Nevidna in skrivnostna je vez med enako ubranimi ljudmi. Kaj je ta sila, ki nas žene, ki nas giblje? Rastline nimajo možgan, pa živé in rastejo. Kaj žene, kaj živí nas? Jaz pravim: Bog. Učenjaki pa na to ne vedo odgovora, da bi mu sami verjeli...

— Ure so tekle, nevidno in neslišno, medtem ko je mojster razvijal pred nama pisani trak spominov na življenje, bogato lepega in radostnega, še bolj polno bridkega in težkega. Marsikaj se je čulo, kakor davno že pozabljen povest, spev drugi stavek je pokazal znan dogodek v novi, nenavadni osvetljavi. A vsa prošlost v živahnem, otipljivem pripovedovanju oživi, dobi kri in meso.

»Ej, če bi bil vedel, kako bodo še vsi tiščali vame, bi bil kar sproti pisal svoje spomine. Danes bi lepo odprl knjigo in bral. Tako pa —. Mnogo sem pozabil, hvala Bogu, tudi mnogo grdega in zoprnega,« se opravičuje mojster ob slovesu. »Še enkrat vas svarim, le nikar ne praznujte šestdesetletnice. Ne samó zaradi nadlege, tudi sicer ni nič kaj prida tako opravilo. Ko bi jih bilo malo manj, takole vsaj za polovico manj! Ko imam še toliko načrtov, ki čakajo uresničenja. No, bomo videli, kako bom govoril čez deset let...«

Polnoč je že odbila, ko se posloviva. Ledena noč naju spremlja na poti proti domu. Spotoma mi mojster še pokaže nizko hišo — glejte, moja rojstna hiša! — pa to in ono malenkost, ki ga spominja prošlih dni. Vsega ni več. Krakovo se krči, Mirje je že skoro povsem pokrito z neokusnim kočevjem, celó v Mestni log silijo hišice, ki bi bile rade vile. Trnovski vrtovi izginjajo ali pa se skrivajo za gostimi plotovi. Kerna ni več, urejena Gradaščica izgublja svojo romantiko. Spreminja se svet, le Krim stoji tam zadaj, nepremičen in vedno enako košat in zelen. In zvezde se blešče iz sinje jasnine, kakor takrat pred leti in kakor se bodo čez sto in čez tisoč let.

OVČAR MARKO.

SPISAL JANEZ JALEN.

16. Sren drži.

Do kolena je padlo težkega južnega snega. Vrabci so stikali na skednju za zrni, zgubljenimi ob mlatvi; strnadi se niso več bali jesti s kurami; senice so priletele na okna in na drevju v sadovnjaku so čakale vrane, kdaj nikogar ne bo na dvoru, da pogledajo na gnoj in poiščejo črva ali vsaj napol prebavljeno zrno žita.

Namesto trdega ropota voz so se oglašali s ceste in s potov bronasti konjski in pločevinasti volovski zvonci, za katerimi so tiho drsele sani.

Pa ni bil kaj prida saninec, in v spodnjih krajih, okrog Ljubljane, gotovo še za manj; Podlipnik je bil take volje, da ga je vse bolelo. Rad bi bil zapregel in raztresel žalost za Cenekom po širokih cestah. Pa, kako? »Saj bi mi vsi norce kazali, če poženem na taka pota. — Smrt mi je vzela sina in žalost me je v skopce ujela, pa bom že počasi rešil nogo iz njega.«

Ančka se je ogibala ata, ker ni sama sebi zaupala, da se ne bo z njim sprla: »V teh dnevih žalosti. — Dovolj grdo bi bilo. — Če se ni znal premagati ata, se moram zatajiti jaz. — Kakor bi ne bilo že dovolj hudo, da mi je umrl edini brat, je pa še ata po krivem obdolžil Marka škodoželjnih misli in ga zapodil. Pa naj le počaka ata, da malo pozabimo Ceneka. Marka ne dam, pa ga ne dam.«

Podlipnica pa je videla možu in hčeri v dušo in trpela za tri: zase; za Cena, ki mu je Cenek umrl; in za Ančko, ki je zgubila brata in ostala edinka, ki ne bo mogla ostati sama in bo morala izbrati moža po pameti, ne po srcu, in bo srečevala Marka, ki se ne bo ženil, in ga ne bo mogla nikoli pozabiti pa bo morala z drugim živeti in drugemu roditi otroke. Joj! Vseh sedmero mečev je bilo zasajenih skozi njeno srce, pa ni sebe nič milovala. Smilili so se ji le Cena in Ančka in Marko: »Ooo! Res. Vedno sem bila bolj navezana na Ančko kakor na Ceneka. Saj vem, da to ni prav. Pa, če bi bil Bog mene vprašal, koga naj vzame, bi bila dala Ančko, ne Ceneka. Ooo! Ljuba sveta Ana —«

Zašla je po opravkih na zgornji vrh in nalefela na ptičnico, v katero je lansko zimo lovil Cenek ščinkavce, senice in brgleze, jih preživil skozi najhujši mraz in potem spev vse spustil. Prinesla je ptičnico v kuhinjo in vrgla v ogenj: »Čemu naj bo pri hiši, če ni več Ceneka.«

Nič manj pusto ni bilo pri Primoževih. Kar molčali so; še Manica. Ko je nehalo snežiti, ni Marko več strpel doma. Zadel je samotěžnice na hrbet in odšel po seno pod Srednji vrh. Vrnil se je prazen, ker so z živino pretrgali pot samo do Jezerc. Pa ni mogel čakati brez dela doma, kdaj zamrzne in bo držal sren. Nak. Preveč sta ga grizla žalost in jeza. Vzel je lopato in kramp in odšel z Volkunom na Gojzdec in se lotil na stečini volčje jame. — Še dandanes ni do vrha zasula. — Dober teden se je mudil, preden jo je izkopal, ograbil in pokril in nastavljal vado: »Ko pomrzne in zima zares pritiska, ni zlomek, da bi ne premočilo kakšnega volka, da se ujame.«

Pritisnil je mraz. Sneg je tako trdo premrznil, da je sren konja držal.

Marko je vozil izpod Srednjega vrha seno in je pripeljal na zadnjih samotežnicah sena tudi riso, ki jo je bil ujel Podjavorom v skopec. Najbrže je bila to tista risa, ki je Vrščnikovemu žrebetu izpila kri. Rozalka je bila vesela, ker risji kožuh je drag, Manica pa se je bala še ubite zverine. Marka pa je jezila misel, da ne sme nesti rise pokazati Ančki. Še za dne je odril riso in našpilil kožo.

Da si prežene puste misli in da si okrajša večer, je Marko prižgal leščerbo in odprl božje bukve SVESTI TOVARSH in ob migljajoči svetlobi bral:

DESSETA REGELZA.

Sa ta mladi folk, Synove inu Hzhere, Hlapze inu Dekle.

Nobeden stan teh ludy ni v' vezhi nevarnosti, koker so ti mladi ludie, sakaj ony imajo veliko svoje dushe sourashnikou.

»In jaz in Ančka imava za po vrhu še veliko svoje sreče sovražnikov,« je pomislil Marko, bral naprej in obstal pri besedah iz svetega pisma:

»En dober dar je ena dobra shena, leta dar bo dodilen timu, kateri se Boga boji k' polonaniu njegovih dobrih del.«

Marko je odrinil leščerbo in knjigo, naslonil glavo v dlani in razmišljal: »Boga se že bojim, pa premalo. Ampak. Dobra žena bo človeku dodeljena kot plačilo za dobra dela. In dobrih del nimam nič, prav nobenega, zato mi je bila Ančka odvzeta, namesto dodeljena.«

Volkun je vstal, šel do vrat, prijazno pomahljal z repom in čakal, kdaj se bodo vrata odprla. Marko v svoji zamišljenosti ni opazil, da je pes postal na nekoga, ki ga je začutil v veži, pozoren. Preverjen, da je prišla Manica ali Rozalka v hišo, se niti ozrl ni, ko je slišal, da so se vrata odprla in je nekdo vstopil.

»Marko!« Poklicala ga je Ančka.

Marko je bil tako iznenaden, da se je ves stresel. Naglo je vstal in prevrnil stol.

»Ančka! Ti se upaš priti k nam! Ali se ne bojiš ata?«

»Počemu? Saj je prepovedal samo tebi priti k nam, meni k vam pa ni.« Iz njenega glasu je donel upor proti lastnemu očetu, proti Podlipniku.

Marko pa se je bal za Ančko: »Ančka! Pa če zve, bo hud in te bo zmerjal in ti bo prepovedal.«

»Če bom ubogala?« To je tako povedala, da je Marko prav dobro vedel, da ne bo ubogala, in se je domislil, da bi potem Podlipnik Ančko lahko v jezi celo udaril, in se je še bolj bal zanjo.

»Ančka! Saj ni ata kriv.«

»Kdo pa?« Udarila je ob mizo, da bi bila skoraj leščerbo ugasnila.

Marko pa je vzel knjigo in ji prebral: »En dober dar je ena dobra shena ...«

»Kaj hočeš s tem povedati?« se je čudila Ančka.

»Jaz sem kriv, da se je najino prijateljstvo tako čudno zasukalo.« Toliko žalosti je bilo v njegovem glasu, da se ji je zasmilil in ga je tolažila:

»Ne umem te, Marko.«

»Nimam dobrih del, zato si mi bila odvzeta in mi ne boš dodeljena.«

Ančka je sklenila roke: »O mili Bog! Le kaj si vteplješ v glavo. Nimaš dobrih del? Kaj to ni dobro delo, da tako lepo skrbiš za Manico?«

»Zanjo skrbeti sem dolžan.«

»Še to je dobro delo, da si riso ujel, ki dela ljudem škodo.«

»Sem jo sebi v prid.«

»Joka vprašaj ali pa gospoda vikarja in nikar naju ne móri še s svojo nabrano modrostjo, ko je že tako dovolj pusto!«

»Ančka! Moja Ančka!« Prijel jo je za roko.

Potem sta na vse pozabila in sta videla samo drug drugega in sta se dogovorila, da bo Ančka še prišla k Primoževim in da bo tudi Marko prišel k Podlipniku, kadar ne bo ata doma, da ne bodo ljudje opazili, da se Marko ogiblje Podlipnikove hiše. Tako sta se zagovorila, da je morala Rozalka opomniti Ančko, naj gre, da je ne bodo doma pogrešili.

Zunaj je bilo pa tako mraz, da so okna do vrha zamrzovala.

In po potih in gazih je škripalo pod nogami, kakor bi bile cikle narejene na škrip in pod sanmi, ki so ob južnem snegu tiho drsele za zvonci, je cesta kar žvižgala, tako trdo je premrznil sneg.

Borovčica je priletela prav na prag in mraz je prignal tudi volkove z gora.

Marko je šel pogledat na Gojzdec k jami, ali se je kaj ujelo. Ko se je pod noč obrnil na Krniškem robu in se ozrl nazaj, je videl, da sta šla po njegovi in Volkunovi sledi dva volka in sta šele pod Skokom obstala.

»Nocoj ponoči ne bi rad hodil okrog,« je rekel Marko sam pri sebi.

Prav takrat je Podlipnica legla. Slabo ji je bilo in bolečine je čutila v črevesju in pot jo je oblijal.

»Pa vendar ni od Ceneka nalezla,« se je ustrašil Podlipnik.

Ančka je skuhala in hitro dala večerjo, ukazala dekli pomiti in odšla k mami v kamro. Opomnila je: »Mama, če ni vročina.«

»Ni, Ančka! Moja stara bolezen je, ki jo čutim od takrat, ko je bil Cenek majhen.« Spet se ji je zavzdignilo.

Podlipnik, ki je stal ob koncu postelje, se je moral prijeti za končnico. Najlepši par konj bi bil rad dal, če bi žena imela vročino, namesto da jo je

R. Jakopič: Deklica s košaro. (Studija za svod v »Meksiki«.)

napadlo v črevesju. Spomnil se je, kako mu je zabičaval padar Vencelj, da mora takoj poslati ponj, če se ženi čreva zavozlajo: »Dokler črevesje ne zateče, se še da popraviti. Če pa zamudiš, je treba iti samo še po gospoda in reči amen.«

»Morda odleže,« je tolažil ženo in Ančko, najbolj pa sebe.

»Pa, če ne odleže?« ga je zbadlo nazaj.

Odšel je na dvor. Luna je vzhajala. »Precej je že manjka, pa bo vendar svella noč,« je pomislil Podlipnik: »Pa kaj, ko imam konje in pse in vozarje v Tržiču. Žrebec še ne zna dovolj voziti, da bi šel s samim; se mi lahko ustavi. Če bi kobili zapregel —?« Urno se je okrenil, prislonil dlan k ušesu in poslušal: »Morebiti sem se zmotil?« Odšel je po stagnah tako daleč, da je bilo vse tiho in mirno okrog njega in je speč poslušal. Sedaj je razločno ujel. Na Jecoli je zatulil volk. In vedel je, da se to noč na cesti od Begunj do Tržiča nihče ne ogne volkovom; še pred Póljčami bi ga utegnili napasti, in vedel je, da bi po cesti, speljani po ravnem polju, morda še šlo s kobilami, na cesti pa, polni ovinkov,

klancev in mostičev, bi kobili, ko bi poskočil prvi volk na pot, zavili pod pot in se s sanmi in človekom vred otočili po bregu navzdol; vse bi se pobilo, da bi volkovom še klati ne bilo treba. Drugi imajo pa še zamanj konje.«

Odšel je nazaj proti domu in se tolažil: »Morebiti se pa niso čreva zavozlala. Morebiti pa ne bo tako hudo, kakor me je strašil Vencelj, morebiti ne bo še prepozno, če odpeljem za dne.«

Speč je zatulil volk.

Na pragu je srečal Ančko: »Kam?«

»Po Rozalko so mi ukazali mama. Sama ne zmorem več. Mami je čimdalje huje. Ata, kaj bo?«

»Ne mudi časa in po Rozalko brž teci.« Podlipnik ni maral izdati, kako ga skrbi.

Pri Primožu so vsi trije klečali za pečjo, Marko, Rozalka in Manica, se greti in zmolili že ves rožni venec in dostavljali še očenaše. Marko je pravkar namenil očenaš: »Za rajnkega ata, za rajnko mamo pa rajnkega oča: Oče naš, ki si v nebesih —«

Bum, bum, bum, je poropotalo na okno, da so se vsi trije prestrašili in da je Volkun poskočil izpod peči. Pa preden je utegnil Marko vprašati, kdo je, se je že oglasila Ančka: »Rozalka! Hitro pridi k nam. Mama so prav hudo zboleli.«

»O, Marija!« se je začudila Rozalka: »Že grem.«

Ančka je odšla. Marko pa je priganjal Rozalko: »Hitro se obleci.« Oblačil se je tudi sam: »Bom šel s tabo, da te ne bo strah.«

Rrrsk, rrrsk, rrrsk, je škripalo pod coklami, ko sta skoraj tekla skozi vas.

Manica pa je ukazala Volkunu poskočiti za peč, da jo je bilo manj strah. V levi pa je dogorevala treska. Nihče je ni utrinjal. Sami so padali ogorki od nje in pošumevajoč ugašali v podstavljeni vodi, dokler ni padel zadnji konec iz čelešnika. Manica se druge ni upala prižgati, jo je bilo preveč strah.

Za Rozalko so se zaprle Podlipnikove duri, Marko je obstal pred njimi. V hišo ni smel, ker je bil Cena doma, domov ni mogel, ker ga je preveč skrbelo, kaj bo s Podlipnico. Kakor da je tudi njegova mama, ne samo Ančkina. Obšel je hišo in se stisnil pod kamrno okno, da prisluhne in dožene, kako je.

Zunaj je bilo vse tiho, kakor bi bili še glasovi zamrznili, hiša pa je bila polna nemira.

Po hoji je Marko razložil, da sta šli Ančka in Rozalka na zgornji vrh po rože, da jih kuhata v kuhinji, da bosta naredili bolnici vroč obkladek: »Da bi le pomagalo,« je želel Marko.

Tisti trenutek so se Markove misli odtrgale za nekaj časa od Podlipnikove hiše. Slišal je v Pečeh zatuliti volka. Tako otožno obupen glas se je prizibal skozi zmrzlo tišino do Markovih ušes, kakor

bi se bila oglasila lakota sama. Prvemu volku se je odzval drugi in potem še tretji. Marko je vedel: »Aha! V jato se zbirajo in bodo naredili škodo. Meni je ne bodo. Volkun je za pečjo, hlev pa je tudi dobro zaprt in zavarovan.«

Nadaljnje tuljenje volkov je preslišal. Vse njegove misli so bile v kamri pri bolnici, ki je začela bolešno stokati.

Podlipnik jo je tolažil: »Anca! Potrpi! Ko se toliko zdani, da se umaknejo volcje nazaj Zavrh, sedem na žrebca in bom pripeljal iz Tržiča padaria kakor na vetru, ne na saneh, in če vsi konji padejo. Anca zdrži do jutra!«

»Kakor je božja volja.«

Podlipnica ni govorila glasno. In Marko je moral pritisniti uho prav do okna, da je razumel nadaljnji pogovor.

»Anca! Ančka! Ti ne smeš umreti.«

Podlipnica je zastokala od nove bolečine, potem je spet spregovorila, pa tako mirno, kakor bi se njena smrt nje same sploh ne tikala ne.

»Morda je božja volja, da umrjem, ko ti ne morem več dati otrok. Se pa drugič oženiš — —«

»Anca! Kaj govoriš,« je vzkipeł Podlipnik.

Se Marko pod oknom je po glasu spoznal, koliko ljubezni je položil Podlipnik v ime svoje žene, v eno samo besedo: Anca. Mož je pobožal ženo in ji popravil lase pod ruto. Zavedel se je, da, če se stokrat poroči, ne bo imel nikoli nobene ženske več rad, če umrje Anca. Mora, mora jo rešiti! Samo kako?

V kamri je bilo dolgo vse tiho.

Na to se je oglašil Podlipnik: »Anca, pojdem po padarja. Ti ne smeš umreti.«

Zavoljo teh besedi je Marko pozabil, da je na Podlipnika hud.

Anca pa je pregovarjala Cena, naj nikar ne hodi v Tržič. Od nje, ko morebiti ne bosta več dolgo skupaj in da bo še zjutraj dovolj zgodaj. Pregovorila ga je, da ni šel sedlat žrebca.

Bolnica je spet spregovorila, proseče kakor otrok, ki se boji s svojo prošnjo vznemeliti mater:

»Cena! Saj imaš prav. Res ne kaže, da bi se Marko priženil k nam. Pa, saj boš sam sprevidel.« Obmolknila je in se zazrla v strop. Potem je s solznimi očmi dolgo gledala moža, nakar se je odtrgalo iz trepetajočih ust, kar je pravzaprav hotela prositi: »Cena! Pusti, naj gre Ančka k Primožu, pusti, naj se vzame. Saj veš, kako bo nerodno Ančki, če dobi mačeho.«

»Aanca!« Podlipnikov glas je zamrl na blazini bolne žene.

Tedaj se je Marku posvetilo: »Moj Bog! Podlipnica me ima tako rada, jaz pa stojim tu in premišlujem!

R. Jakopič: Delavec pri stavbi. (Studija za svod v »Meksiki«.)

Ne, Podlipnik ne sme z doma. Jaz pojdem! Če me volkovi strgajo, naj me pa.«

Stekel je domov, da je sneg pod coklami kar zvižgal.

Manica za pečjo je že spala, pa se je prebudila, ko je Marko obuval škornjice. Ni je mogel preprosi, da bi ostala sama brez Volkuna doma; moral jo je vzeti s sabo k Podlipniku, dasi bi bil rad kar na skrivnem odjezdil.

Potrkal je pri Podlipniku, izročil Manico Rozalki in odšel v konjak sedlat žrebca. Seveda, Manica ga je izdala. Ko je vrgel sedlo na žrebca, se je oglašil za njim Podlipnik: »Marko! Vzemi moje sedlo, ima bolj močna jermena. Ker, če se ti o nepravem času jermena odtrgajo, ne boš več jezdaril. Razumeš!«

»Razumem.« Vrgel je staro, oguljeno sedlo na tla in vzel iz Podlipnikovih rok skoraj novo, gospodarjevo sedlo.

»In do Poljč te z Jožem s kobilami spremiva, da zvodiva nazaj grede za sabo vsaj tiste volkove, ki tulijo v Pečeh, da ne bodo tebe gonili. Boš že še na druge naletel.«

Marko je videl, da Joža že komatá kobilu. Kakor bi si nikoli ne bila prišla navzkriž, sta se pogovarjala Cena in Marko:

»Ali znaš streljati?« je vprašal Podlipnik.

»Znam.«

»Ti bom dal svojo pištolo, na dve cevi. Strela se volkovi boje.«

»Imam tudi robevnico s sabo.«

»Če ti bodo volkovi tako blizu prišli, da jih boš z robevnico odganjal, potem —. No, če ne boš mogel naprej, skliči v kakšni vasi, morda te kdo pospremi; ali pa počakaj do jutra.«

»Ali se za žrebca bojite?«

»Misliš?« Otožno je pogledal Podlipnik Marka, kateremu je bilo že žal, da je Cena nekako užalil. Podlipnik je tudi bral na njegovem obrazu, da fant ni nič hudega mislil, zato je samo še naročil: »Če prideš v Tržič, se oglasi na Pošti. Vencelj bo najbrže še pil. Povej mu, da se mudi. Bodo že poklicali Miha. Naroči mu, da nočoj ni škoda ne denarja ne živine.«

V konjak je prinesla Ančka, vsa objokana je bila, polno skledo v vinu namočenega kruha, kakor ji je ata naročil. Za žrebca.

Joža in Cena sta vpregala kobilu, Ančka se je pa pomudila v konjaku, da odnese prazno skledo v kuhinjo.

»Tak, ti greš, Marko?«

»Grem.«

»In če te volkovi?«

»Nič se ne boj!«

Potem sta molčala. Marko je krmil žrebca s kruhom in vinom kar iz sklede, Ančka je čakala na prazno skledo.

Podlipnik in Joža sta imela že zapreženo, ko je Marko pripeljal žrebca na dvor. Še premeknil se ni konj, ko se je Marko pognal v sedlo, nikar, da bi nagajal, kakor bi vedel, kako se mudi.

Marko je nateknil rokavice, prosil Ančko, naj mu poda robevnico, Podlipnik pa mu je dejal v torbo na desni prednji strani sedla nabito pištolo. Marko je zasukal žrebca in odjezdil skozi lesu. Za njim so zapeli zvonci in zaškrpale sani.

Vsi so bili zamišljeni, vsi so molčali. Volkun pa je pred križem na koncu vasi veselo zalajal, se nagajivo pognal žrebcu v gobec, ki je šavsnil po njem kakor za volkom, pa ne zares. Kakor bi se bil pes razveselil, da gre že vendar enkrat s konji in Markom na cesto, za kamor ga je vozil Primož kot majhno, zavaljeno kuže izza Trsta nekje in ga ni pripeljal sam, drugi so ga, otrokom za spomin na očeta, ki se je bil povozil.

Noč je bila svetla. Kakor pajkove mreže so bile sence golih dreves. Hraști pa, še vedno v listju, so stali na snegu kakor strahovi.

Nihče, ne Cena ne Joža ne Marko ni vedel, ali še tulijo volkovi v Pečeh in kje so. Glušili so jih zvonci, in preveč je škripala trdo zamrzla pot pod kopiti in sanmi. Ustaviti bi morali konje in prisluhniti; pa, preveč se je mudilo. Le Volkun se je nekajkrat pognal proti Rebri, kakor bi ga mikalo na ravs in pretep.

Podlipnik je v Babjem potoku okoli oreha obrnil, voščil obenem z Jožem Marku srečno pot in se vrnil. Pred Krnicami je ustavil sani, poslušal in gledal. Vse je bilo tiho. Ob plotu med poljem in Rebrijo pa mu je Joža pokazal štiri, pet temnih senc, ki so se premikale. Podlipnik jih je bil vesel. Prepričan je bil, da mu je uspelo zvabiti volkove, ki so se priklatali v Peči, z Markove sledi.

Koj nato ga je zaskrbelo, kaj je z Anco, in zaskrbelo, ali je Marko že prišel skozi Presko, kjer je že sam večkrat videl švigniti volka čez cesto iz gozda v gozd.

Pot v Tržič je Marko dobro poznal; jo je že večkrat prehodil. V lahnem diru in kar po bližnicah, je prijezdil za Begunje. Preudarjal je samo to, kako prijezdi čim najbolj hitro v Tržič.

Ukazal je Volkunu naprej, pripravil in napel pištolo, poprijel z levo, v kateri je držal vajeti, še robevnico, da jo bo imel hitro pri rokah, če bo treba, pognal v korak žrebca po klancu navzgor in želel samo še to, da, če se že mora srečati v Preski z volkovi, naj bi se ne na klancu, ampak šele zgoraj na cesti.

Prijezdil je na vrh klanca, na cesto, in koj pognal v skok. Že je mislil, da ne bo videl volkov, ko je na ovinku Volkun zaostal, nagrebenil hrbet in zarenčal. Žrebec je postrigel z ušesi in jezno zaprhal. Marko je ugledal, da tečeta po zapadlih sečah nad njim dva volkova. Zaskrbelo ga je, če jih ni več: »Ne, samo dva sta.« Pustil ju je, da sta se približala in šele nato ustrelil s pištolo proti njima. Volkova sta zbežala, Marko je pa z žrebcem kar padel v Slatino, kjer je žrebca zaustavil in jezdil skozi vas v korak, potem je spet pognal v lahen dir, da ne upeha konja pred Večnim, da poleti kakor na pticu, če bo treba, preko samotnih gmajn mimo Hudega grabna in skozi gošče pred Bistrico. Da se bosta volkova, ki ju je odgnal s strelom, vrnila na njegovo sled, je prav dobro vedel in je želel samo to, da bi se z ogibanjem vasi toliko zamudila, da bi ga vsaj do Hudega grabna ne dohitela.

Noben pes se ni nikjer oglasil. Marko je vedel, da so vsi pozaprli po hlevih in ovčjakih zaradi volkov.

S pištolo v roki je zavil okrog najbolj ostrega ovinka na vsej poti pred znamenjem na Večnem. Kar začudil se je, da ni ugledal nobenega volka.

Čudno! Kakor bi bili volkovi psi, ki stražijo samotna znamenja na gmajnah.

Spravil je pištolo in pogнал v skok: »Sedaj jim utečem, mrham.«

Žrebca je grelo vino, da je kljub napeti poli kar plaval.

Pred goščo je Volkun hotel zaostati. S tem je samo opozoril Marka, da mu volkovi slede.

»Volkun naprej!« je rezko ukazal Marko, da je imel pot pred sabo varno, in je namerjal volkove za sabo, kadar se mu približajo, zaustaviti z drugim strelom.

Žrebec, ki ga je Marko že večkrat moral pogňati, je sam od sebe raztegnil skok in drevel, kakor bi se bil splašil: »Volkove čuti,« je pomislil Marko, nategnil vajeti, da bi se mu konj ne spoteknil, napel pištolo in pripravil spet v levo k vajetom robevnico. Ni se dostikrat ozrl nazaj, da je zagledal volkove: »Več jih je nego dva.« Na to pa, da ga bodo morda raztrgali, ni pomislil ni.

Kljub temu, da se je oziral, ni Marko prezrl, kako je šinil Volkun po cesti naprej: »Zbal se je. Mu ne zamerim. Zadaj ga čaka gotova smrt.«

Bumf! je počila pištola. Pa Marko ni utegnil več pogledati, ali so volkovi obstali. Pred njim na cesti je nastal ravs, da so se mu lasje naježili. Kot blisk se mu je posvetilo, da je zašel med dve jati volkov, in sama sveta Barbara, ki je za srečno zadnjo uro, ga je navdihnila, da žrebca ne sme spustiti s ceste in da nazaj ne more, da mora samo naprej, četudi ga spredaj čaka smrt.

Še kadečo se pištolo je vteknil v torbo, zagrabil z desno robevnico in že v istem trenutku poskočil z žrebcom, ki mu je hotel iztrgati vajeti, da osvobodi glavo in se sam brani z zobmi, v živ klopek, ki se je valjal in ravs in cvilil na cesti, odbil z robevnico volka, ko se je pogнал proti žrebčevemu vratu. In kakor vedomec je zdrevel Marko naprej po zmrzli cesti.

Šele, ko je zajezdil med prve hiše v Tržiču, je popustil spet žrebca, ki se je vkljub hudemu mrazu od prepotenosti kadil, iz skoka v dir.

Spomnil se je Volkuna. Poklical ga je in mu večkrat požvižgal. Pa Volkun ni pritekel.

Pred Pošto je poskočil Marko s sedla. V noge ga je zeblo in roke je imel tako trde, da je komaj privezal žrebca. Ko pa je stopil na gorko med zakesnele goste, se mu je stemnilo pred očmi, da se je sesedel na klop in glava mu je omahnila na mizo.

Od pogrnjene mize se je oglašil padar Vencelj Huš: »No, tak. Ne verjamete, da ima človek čreva in kri kakor prašič. Poglejte ga.« Pokazal je Marka: »Tudi nažre se kakor svinja. Miha! Posadi ga v kot, da ne telebne na tla in se ne pobije.«

Miha je vstal in stopil k Marku. Prijel ga je za ramo in tako močno potresel, da je Marku zdrsnila kučma na tla in da se je napol zavedel in dvignil glavo. Miha je buljil vanj in se čudil.

Marko se je zavedel in vstal: »Miha! Padarja pelji v Krnice. In nocoj ni škoda ne denarja ne živine, je naročil Cena. Podlipnica umira.«

»Hudiča,« je zaklel pred Markom padar Vencelj. »Urša! Žganja prinesi, da fanta zbrihtam.«

»Podlipnica? Cenova žena?« je šumelo med gosti.

Padar pa je hitel spraševati Marka.

»Ali se mudi?« je vprašal Miha Venceljna.

»Seveda se mudi. Pa, hudiča, če so volkovi na cesti.«

»Gospod,« je zamahnil Miha z roko: »Skozi hudiče Vas pripeljem ne samo skozi volkove.«

»Naprezil!« je privolil padar.

Miha je naročil Marku jesti in piti, mu velel sesti k peči, da se ogreje, in hitel buditi še druga dva vozarja.

Razsedlali so žrebca, osedlali par fuksov, zapregli par sircev, nametali kočev in kožuhov na sani, da ne bo padarja zeblo, nabili pištole in si jih še od drugih izposodili, prižgali plamenice, spustili vse tri pse, in še preden je Marko ogledal kost, odzvonili na saneh skozi dvoriščna vrata na trg. Na saneh zadaj sta se peljala Vencelj in Marko, vodil jih je spredaj Miha sam, pred njima pa sta na nevpreženih konjih jahala oba vozarja in pred njima so tekli psi. Če je dvignil le en sam pes gobec in posmrčkal proti gošči, je že kdo izmed vozarjev

Okopavanje. Fot. Fr. Krašovec.

sporožil pištolo, da je zagrmel strel v mrzlo, gluho noč.

Pri Žegnanem studencu, tam, kjer je Marko semvengrede preskočil ravsaajoči se klopčič, so psi na okrvavljenem snegu zatulili in zalajali, kakor bi bili pobesneli, in konji so pričeli ritati in so stopili čez vrvi. Miha je moral na fla, da odméde konjem noge, jih prime spredaj za brzde in tako, sam ritenski, konji pa prav, pretegne čez kri, potem bo pa spet šlo kakor veter.

Tudi Marko je poskočil na fla in s plamenico v roki iskal po snegu. Obrnil je z nogo obgrizeno glavo: »Ne, to je volk.« Potem še eno: »Tudi to je volk. Morebiti jim je pa Volkun le ušel.« Potem še tretjo: »O, Volkun!«

Solze so mu stopile v oči od žalosti za zvestim psom. In je še posvetil po snegu. Nedaleč od Volkunove glave je ležala vsa okrvavljena Volkunova gradanica. Pobral jo je in sedel nazaj na sani. Koj nato je Miha spet pognal.

Zvonili so zvonci, streljali vozarji, lajali psi, žvižgal je sneg pod sanmi in letel izpod kopit preko glav in bakle so plapolale. Ljudje po vaseh so se to noč že drugič budili in marsikoga je bilo strah ob misli, da se najbrže vozarji, ki so umrli nagle in neprevidene smrti, vicajo s konji vred v noči in mrazu in snegu, preganjani od volkov.

Pod razpadajočim gradom Kamnom so vozarji izprožili zadnji strel. Saj so se čutili že kakor doma.

Za Rodinami je Vencelj vrgel baklo v sneg in oddal dva strela zapovrstjo: »Lej ga, dedca, še v Babjem potoku se je bal volkov in se čuti šele sedaj varnega,« so sodili vozarji.

Oba strela je slišal Podlipnik in planil na prag: »Res je. Njegovi zvonci pojejo.«

»Že gredo,« je hitel pravit v kamro. Postavil je iz omarice zelenko brinjevca na mizo in kruh in nož iz miznice in tekkel odpirat leso in bil kakor iz uma, ko so dreveli njegovi psi, njegovi konji in njegovi vozarji in Marko in Vencelj na saneh, mimo njega na dvor.

»Vencelj!« Kar objel bi ga bil.

Padar je pa samo hladno vprašal: »Ali jo še boli?«

»Se.«

Marko je šel za padarjem in Cenom v hišo, sam ni vedel kdaj, in videl je Venceljna, kako je vrgel rokavice in kožuh kar na fla in odšel s Podlipnikom v kamro. Mrmrajoče je povpraševal padar Podlipnico, ki je odgovarjala z oslabelim glasom.

»Mama! Ni še prepozno,« je razločno povedal Vencelj.

»Kakor je božja volja,« je vdano spregovorila Podlipnica.

»Prav,« je rekel Marko in ugledal, kako ga izza peči začudeno gleda Manica.

»Manica, pojdi z mano domov, da ne boš v napotje.«

»Grem, Marko!«

Ko so vstopili vozarji, da se ogrejejo, je vprašal Podlipnik tudi po Marku, da bi se mu zahvalil. Pa ga ni bilo več. In Ančki je bilo hudo.

Marko in Manica sta prišla domov. V veži je poskrbela Manica za Volkuna: »Marko! Volkuna priklič; ne sme ostati nocoj zunaj.«

»Manica! Volkuna več ne bo; raztrgali so ga volkovi.« Dolgo je moral tolažiti sestrico, ki je jokala za psom kakor za človekom.

Manica je zaspala. Marko pa je obrisal Volkunovo gradanico, zvil s trte obod in jo napel nani. Zabil je nad svojo posteljo žrebclj in obesil nani okroglo napeto gradanico: »Noben pes je ne bo več nosil.«

Kakor Irnjeva krona je visela gradanica nad Markovim zgclavjem.

Pa Marko ni šel ležat. Sedel je pri mizi, strmclj v bukve in premisljal besede iz svetega pisma:

»En dober dar je ena dobra shena, leta dar bo dodilen timu, kateri se Boga boji k' polonaniu njegovih dobrih del.«

»Nocoj sem storil dobro delo. Se že lahko reče, da sem rešil Podlipnici življenje, in Ančka ne bo v napotje mačehi in — ne bo moja žena. Kdo naj razume —?«

Legel je in slišal vse ure biti.

Tisto noč so prikopali pri Rmanu volkovi pod pragom v kozjak in raztrgali vse tri koze. Podlipnik je škodo povrnil, ker je on zvabil volkove iz Peči v Krnice, da niso sledili Marku, ovčarju, s katerim sta bila pravzaprav sprta, pa sta se z njegovo hčerjo, z Ančko, zato tembolj rada imela; Marko in Ančka.

(Konec sledi.)

O TUJKAH. CELULARNI ALTRU- IZEM. SIMETRIJA. METAMERIJA. NEVROCENTRALA. O TUJKAH.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Naše telo je — po besedah zdravnikov — somerno pa tudi metamerno zgrajeno.

Grško slovo *meta* *mêr* je zložek; dve besedi ste v tej zloženki: *meta* (r. *metá*) = za, po — in pa *meros* (r. *méros*) = kos, del. Metamer je torej del, ki pride, ki je, za delom; metameri so torej kosi, ki so, ki pridejo, za kosi. Metamerno zgrajeno je torej telo, ki je sestavljeno iz (enakih) delov, ki si sledé, ki leže drug za drugim, ki so (drug za drugim) porejeni (in Reihen aufgestellt), ki so torej zaporedjeni in so zaporedni.

Koj in jasno vidiš vso globost in učenost nauka o metamerni zgraji, če pogledaš hrošča, gosenico, ličinko, črva, pa si ogledaš, kako črv, gosenica, hrošč ni povsem enoten: telo jim je (od glave navzdol) zgrajeno, zloženo iz (napetih) obročkov, iz napetkov in iz vpetih obročkov, iz zažetkov (zaželke!); pa si slede napetek — vpetek, pa nov obroček — nov zažetek —. Zaželka je torej — tako govore — sestavljena iz delov, ki si slede, ki so si enaki in ki leže drug za drugim, ki leže zapored in pravijo, da so ti (zapored ležeči enaki ali vsaj dobro si podobni) deli metameri pa bi mi Slovenci — menda brez strahu — rekli, da je zaželka zložena iz obročkastih zaporedcev (obročkastih metamerov). Zaželka je torej — po naše — zgrajena zaporedensko (metamerno).

Živali, ki jih poznaš, so blez vse metamerno, zaporedensko zgrajene in so blez vsi organi njih trupa zloženi iz zaporedkov; res pa je, da se ti do danes nisi brigal za le-tako zgrajo.

Oglej si pegasto, progasto, marogasto, lisasto žival (vola, konja, muco, ptice, kače, žabe) pa pazi, kako si slede v koži (dlaki) od spredaj navzdol temna — svetla, temna svetla — — proga. Koža je torej metamerno zgrajena in črni — beli, črni — beli — — zaporedci (metameri) kažejo na zaporedensko zgrajo kože.

Oglej si vrojene pelihe («materna znamenja»; Mladika 1928, str. 223) pa boš često doznal, da leté pelise leže somerno in da druga drugi slede in kažejo torej na zaporedensko kožno zgrajo.

Pazi na skruno, ki kožo popadajo, pa najdeš časih skruno, ki se nje popenčine pojavijo nabrane v pelisaste pasove in si pasovi slede drug drugemu.

Skruna = Ausschlag; skruni pelisasti pasovi = gürtelförmig angeordnete Wimmern; popenčina = (primäre) Efflorescenz. Jasno je, da mislim na zoster. Le-one oznake so morda le točnejše od »izpuščajev«,

»pasastih izpuščajev« in »mehurčkov«. Glej še: Mladika 1928, str. 102.

Koža nam je torej zgrajena zaporedensko. Grki so imeli za kožo oznako »derma« (sorodno z našim dreti, odirati) pa zdravniki govore, da sestavljajo kožo »dermatomeri« = kožni zaporedci.

Oglej si grodje pa vidiš: vretence za vretencem, pa vidiš: rebro za rebrom — — tudi grodje je zloženo zaporedensko. Zdravniki imenujejo grodje skelet (Mladika 1927, str. 95) pa zdravniki govore torej: grodje je sestavljeno iz skeletomero = iz koščeni zaporedcev.

Oglej si meso med rebri in si oglej meso med vretenci pa vidiš, da le-to meso spaja rebro ob rebro, rebro ob rebro — —, in da spaja vretence z vretencem, vretence z vretencem — — pa je torej meso (trupa) tudi zaporedensko (metamerno) zgrajeno; tudi pri mesu je zaporedensko (metamerija) opazna. Zdravniki govore: med kostnimi zaporedci leže meseni zaporedci (myomer).

Sapnik si oglej in pljuča, pa vidiš, kako pri sapniku hrustančast obroček sledi hrustančastemu obročku in kako imajo desna pljuča tri zaporedenske polí in leva dve.

Oglej si črevo pa vidiš zaporedensko zgrajo. Grižlej gre iz ust skozi golf (Schlundenge; isthmus faucium) v žrelo, v požiralo, v želodec, v žolčno črevo (duodenum; Mladika 1928, str. 378), v ozko črevo, v široko črevo, nazadnje v danko; le-ta iztrebi telesu nerabne ostanke založaja. Usta, žrelo, požiralo, želodec, odmerki črevesa so zaporedci. Zdravniki govore o črevnih zaporedcih (splanchnomer).

O zaporedenski zgraji telesa je še obilo povedati. Za danes ne kaže obsežno govoriti o zadevah, ki je za njih umevanje podrobno poznanje udov našega telesa potrebno. Prav in pridno pa bo tekni se že danes par dejstev iz nauka o zaporedenski zgraji našega telesa.

Glava ne kaže jasne zaporedstvenosti (metamerije), glava — se zdi — kaže le somerno zgrajo. Stonoge imajo ob telesnih zaporedcih noge, ob njih glavi ne vidimo takih zaporedenskih udov. Človek ima ob trupu zaporedenske udé, res da samo dva para (lehti, bedra) — zaporedstvenost je pa očita. Človekova glava pa ne kaže take, očite, zaporedenske zgraje: imamo le en par videžev, le en par vonježev (desni, levi nos), le en par slišežev, le en par slaježev (desna, leva polovica jezika). Neko zaporedstvo je pa tudi pri glavi vendarle opazno: vsi — videž, vonjež, slišež, slajež — so čuteži in je vonjež najbolj spredenski in je slišež najbolj zadenski — (čutežni) ud glave; čuteži si torej zaporedensko slede, so uvrščeni drug za drugim zaporedensko; čuteži so nekaki zaporedci glave.

Rekli smo, da je hrbtenica zaporedensko zgrajena in so vretenca nje (kostni) zaporedci. Vemo, da spada k vsakemu, prav vsakemu vretencu en par reber. Očitih pa je takih kostnih zaporedcev le 12: vretenca in vretencem pripadna rebra vidimo le v prsnem od-

merku trupu — pri košu. Opazovanje pa kaže, da ne vidimo prav; opazovanje kaže, da ima prav vsako vrefence na vratu tudi pripahnjeno rebre.

V lédju (Lende; v lédjih; v ledovjú; v ledevjú; regio lumbalis) grodje so (za oko) tudi le vrefenca (lédvena, lédovna, lédna vrefenca); opazovanja pa kažejo, da imamo v le-teh vrefencih tudi še izginjajoča (abortiv) rebra; opazovanja uče, da prav to velja tudi za križnico (os sacrum).

Opazovanja kažejo, da imamo tudi v sprednjem, mehke, mesenem ostenju trebuha izginjajoča rebra.

»Izginjajoč« organ je ud, ki ga je (naš) rod v dav-nini imel, ki ga pa izgublja, ki torej izginja.

Po vsem le-tem je umevno, da zdravniki govore: metamerija (zaporedstvenost) je v nekih odmerkih našega telesa jasna in očita (koš) in je v nekih odmerkih (vrat, ledje, križnica) skrita in zabrisana.

Besedarsko čuljivemu anatomu je po vsem le-onem neprijetno poslušati o »okončinah« trupa (!) in mu je dokaj ljubše govoriti o udih ob trupu (lehti, bedra).

Skušnja uči, da smo Slovenci modrovavsko močno navdehnjeni. Nauk o zaporedstveni zgraji telesa je rodil že stotera modrovavstva in skladovnice knjig pa je menda prav opozoriti, da naj bralci, ki vedo za metamerijo iz samih le-onih vrst, ne modrujejo o njej; vrste naj jih navdahnejo k opazovanju in primerjanju in ne k pesniškemu modrovanju. »Ako pri tem ne bo vse po tvoji glavi, ne reci, de je prazno. Celo poletje strela šviga, in tebe ne terči; ali misliš de ni nobeniga zadela?« (P. K. R o b i d a, benediktinar in c. kr. učitelj matematike, v uvodu h knjigi: Zdravo telo nar boljše blago. (Celovec 1846.)

Vrefence, ki je tik pod črepinjo, je v sklepovni zvezi s črepinjo, je v sklepovni zvezi z zaglavnico; na le-tem vrefencu »sedi« glava, le-tó vrefence »nosi« glavo pa mu pravijo n o s á č, n ó s e c (atlas). Nosec ni prav tak kot so ostala (vratna) vrefenca. Le-tá so obročkasta in so obročki na sprednji (trebušni) plati zmočnjéni (zdebeleni); nasec pa je krog in krog precej ene mere obroček in je (C i g a l e t o v a) oznaka s v i t e k (= nasec) domača, povedna in kar pristojna. Z le-tem noscem pričenjajo šteti zaporedce pa pravijo torej: nasec je prvi kostni zaporedec našega telesa, drugo vrefence je drugi zaporedec — — —; nasec je torej prvi skeletomer.

Rekli smo že, da imamo kostne, mesene, kožne, črevne zaporedce pa štejemo vse te zaporedce od zgoraj (od glave) navzdol z zaporednimi številkami.

Vsi zaporedci iste številke skupaj torej — recimo — prvi kostni zaporedec, njemu pripadno meso, črevo, žile pa tudi živci so — tako zdravniki govore — neke enote neke celote pa pravijo: skupek, ki je v njem en kosten, en mesen, en žilen, en čreven, en živčen zaporedec, je en telesni zaporedec. Zdravniki si mislijo torej takole: telo je zloženo iz zaporedcev, ki najdeš v njih vsakemu eno vrefence z rebri, z žilami, z živci, z mesom in drobjem. Opazovanja uče, da smo zloženi iz 30 le-takih »telesnih« zaporedcev.

Grki so rekali telesu »soma« pa zdravniki govore: Telo nam je zloženo iz (nekam) 30 somatomerov (= telesnih zaporedcev).

Le-oni skupki, le-ti telesni zaporedci žive res vsak skupek nekam zase; vzdražiš živčne celice skupka, pa se meso skupka stegne in potegne ob grodje (vrefence, rebro), pa se črevo skupka zoži in iztisne trebir. Umevno je, da vse to za naše živetje, za živetje telesa kot enote in celote ni pridno. Pomisli:

Meseni zaporedci se stegujejo (se krčijo, se uskakujejo) pritezajo rebro ob rebro in stezajo (manjšajo, stiskajo) votlino v košu, ženejo torej (vdihani) zrak iz koša (iz pljuč), mi izdihnemo — pa le-ti meseni zaporedci nato popuščajo, odjenjavajo, odjenjajo, pa se rebra maknejo vsak sebi, pa se koš znova širi, se razširi pa zrak teče v koš (v pljuča), mi vdihnemo. Nepridno bi bilo nad vse, če bi se meseni zaporedci stezali (vsak zase in) kadarkoli; dihanje naše bi bilo neredno nad vse. Treba je torej, da (telesni) zaporedci pove sosedu (po legi oziroma številki) višjemu in nižjemu, da se bo s svojim mesenim delom pravkar stegnil, pravkar uskočil in da je treba, da se sosedu tudi zganejo. Pomisli:

Zge me na vratu. Male vrednote bi bilo, če bi se le meso na vratu stezalo in bi meso beder ne dobilo poziva, naj me odnese od žgala. Treba je torej, da vzdražen (na vratu) zaporedci sporoči svojo vzdraženost vsem zaporedcem (slédcem), ki pride dražilo zanje vpoštev. Treba je torej, da (živčne) celice nemudoma sporoče lastno vzdraženost zaporedcem - slédcem, torej, da sporoče živcem slédcev, da se naj njih meseni zaporedni deli združijo v gibanju, ki jih bo rešilo žgala.

Opazovanja kažejo, da imamo res živčne celice, ki obveščajo zaporedca za zaporedcem o vsem, kako se jim godi. Le-te celice priklopljajo torej zaporedce ob zaporedce pri gibanjih pa jim pravimo celice - priklopnice (asocijacijske celice; Associationsbahnen).

Po vsem le-tem leži troje kar na dlani:

Prvič je umevno, da so iztezki priklopnic usmerjen podolž po telesu — saj obveščajo zaporedce in ti leže drug za drugim.

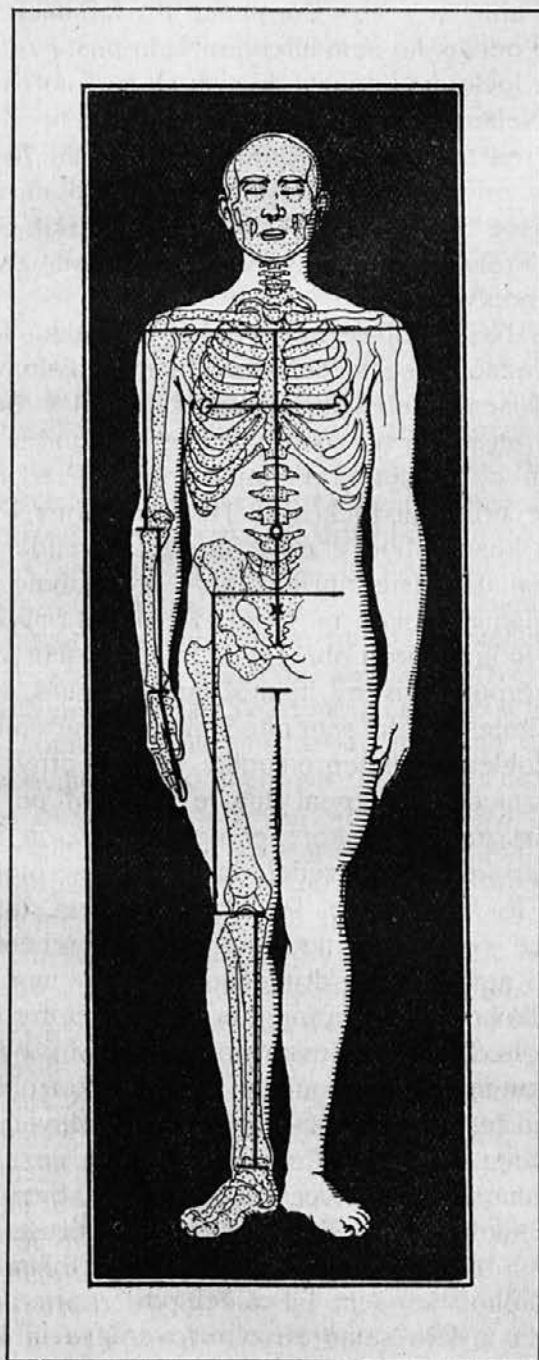
Drugič: Iztezki priklopnic so kar najkrajši, torej, če le gre, premi; govorili smo o tem že pri celicah sposadnicah.

Tretjič: Iztezki sposadnic gredo vprek skozi telo, iztezki priklopnic gredo podolž skozi telo — pa torej neko prostorno mrežje nastane. Naše telo ni povsod enako gibno in mu torej ni treba povsod istega števila živčnih celic in živčnih iztezkov — pa bo torej le-oni mrežje tu pa tam bolj gostljalo.

Verdichtungsherd (der Lunge) torej ni ognjišče in je zgostjé in so takim »ognjiščem« podobni okoliši (atelektaza) gostljati.

Vsega le-prejšnjega se spomnimo pa vidimo, da smo prišli z našimi živčnimi celicami, čutilkami in njihovimi iztezki pa njihovimi poročili in njihovim poročanjem v nemalo zágato.

Podoba kaže obris našega telesa; vanj je začrtano grodje. Oglej si, kako si slede (v trupu) kostni zaporedec za kostnim zaporedcem. Debelo začrtana kolobarčka na prsih in kolobarček na trebuhu povedo lego prsnih bradavic in popka. Križec (sredi na trebuhu) pove, kje je našega telesa težišče. Podoba (je po prof. Morrison-u in) pove tudi tole:

Debela premica (somernica), ki se izteza od zgornjega roba prsnice do sramnega sokostja, naj velja 100 točk in velja potem — tako kažejo mnogoštevilna merjenja na odraslih — zgornja vodoravna debela premica

(med ramama, med kolčicama) 78,0 in velja vodoravnica med prsnima bradavicama 45,4 in velja tretja, spodnja debela črta, ki veže sprednji, dobro otipni štrlini medeničnih kosti 42,0 in velja somernice kos, ki veže zgornji rob prsnice s popkom, 64,8. Črta, ki meri nadlehnico, velja 62,6 in črta, ki meri podlehnico, velja 50,0 in velja črta, ki meri roko (zapestje, dlan in prste), 36,4 in velja črta, ki meri stegnenico (od medenične štrline), 98,0 in velja črta, ki meri kračo, 79,6. Za nogo (od notranjega gležnja do konca palca) naj velja 43,0; za glavo (teme—bradelj) naj velja 40,0, za glavo (teme—zgornji rob prsnice) velja 58,0. — Podoba v marčni številki letošnje Mladike kaže, da si je Viollet-le-Duc premeril človeško telo po sedminah: ena sedmina dolžine trupa je bil zanj mernik, ki je z njim meril vse ude. Pri podobi v današnji številki je prema veznica med zgornjim robom prsnice in sramnim sokostjem mernik. Poskusov, iztuhtati pripraven mernik za naše telo, torej iztuhtati neko (največjo) skupno mero, ki vlada v trupu, je dosti. Umetnik se pri svojih delih oprime enega ali drugega mernika in pravi, da je uporabljal ta ali oni kánon (= mernik), da mu je bil ta ali oni del telesa kanon, ki je po njem ostale ude zmeril in jih — ob merniku — narisal ali izklesal.

Rekli smo: vse celice žive v neki medsebojščini, vsaka naj ve, kaj vsaka druga dela, pa vsaka naj pove, kaj dela sama; rekli smo, da je treba sporočil tudi na drugo (na sposajeno, na somerno) plat telesa; rekli smo: često je treba priklopiti zaporedce lastne strani in rekli smo, da se vse to sporočanje, vse to sposajanje, vse to priklopljanje — v dobri meri — vrši po živčevju. Umevno je še tole: Celice, ki dobe sporočila od vseh drugih celic, se morajo končno odločiti, kaj jim je delati, kaj napraviti, kaj storiti. Le-ta svoj sklep morajo — tudi to je umevno — vsem drugim celicam sporočiti. Pa je jasno, da morajo druge celice prvim povedati in sporočiti, da so z njih sklepom zadovoljne ali ne. Vidimo torej, da je povsem, kar vemo dosedaj, v našem telesu kar se le da neugodno urejeno. Vidimo torej, da nimamo še jasnega vpogleda, da v našem spoznanju nekaj ni prav. (Dalje prih.)

PREBUJENJE.

Joj, mati — vame je prišla pomlad,
prečudna ... ko zasanjane oči.
Vsa bridka ... rdeča kakor vroča kri ...
Joj, mati — v meni cvête tisoč nad.

Kako sem čudno srečen in bogat!
Ah, vame sije zarja novih dni ...
Dih rdečih rož iz belih vre dlani ...
Ah, v meni se odpira skrit zaklad.

O mati, glej, kak je bridkó svetel
moj mladi dan! In zemlja in nebo
se zlivata v en sam bleščeč kristal.

In meni je tesnó, tako hudó,
da k tvojim dobrim nogam nem bi pal
in od lepôt umrl, ki v mé lijó ...

VINKO ŽITNIK.

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Enoindvajseto poglavje.

Za dovršitev srednje šole so bila določena tri leta. Postal sem nestrpen. Poleg tega je postajalo moje šolanje iz denarnih ozirov nemogoče. Na tak način mi ni bilo mogoče vzdržati do konca, jaz pa sem si silno želel, da bi že vstopil na vseučilišče. Ko sem imel eno leto srednje šole za seboj, sem sklenil, da si učenje okrajšam. Izposodil sem si denarja in plačal vstopnino za v višji razred neke pripravljavnice za vzprejemni izpit na vseučilišču. Naredili so mi načrt, po katerem bi lahko čez štiri mesece vstopil na vseučilišče; na ta način bi si prihranil dve leti.

In kako sem se pilil! V tretjini enega leta sem moral predelati novo snov, za katero se pri rednem šolanju rabi dve leti. Pet tednov sem se gulil, da so se mi kvadratične enačbe in kemične formule kar cedile iz ušes. Tedaj pa me je vodja fiste akademije poklical k sebi. Jako žal mu je, je rekel, ampak on mi je primoran vrniti učnino ter me prositi, da naj šolo zapustim. To da ni v nobeni zvezi z mojim napredkom. Imam tudi dobre rede in je prepričan, da bi tudi na vseučilišču uspeval, ako bi mi s svojo šolo pomagal do njega. Neprilичno pa je, da so začeli jezike brusiti zastran mojega slučaja. Kaj! V štirih mesecih da bo predelal snov dveh let! To bi bilo nezaslišano in vseučilišča bi začela strožje nastopati glede uradno priznanih pripravljavnih šol. Take sramote pa ne more trpeti in zavoljo tega naj bom tako prijazen in naj grem.

Pa sem šel. Vrnil sem izposojeni denar, škripal z zobmi in se pričel sam pripravljati. Do vzprejemnih izpitov na univerzi je bilo še tri mesece časa. Brez laboratorijskih poskusov, brez navodil sem sedel v svoji spalnici in naprej tlačil tisto dveletno snov v tri mesce ter ponavljal snov prejšnjega leta.

Po devetnajst ur na dan sem se učil. To je trajalo tri mesece in le tu pa tam sem prekinil delo. Telo se mi je utrudilo, duh se je izmučil, ampak jaz sem vztrajal. Tudi oči so se utrudile in me jele skeleti, ampak nisem omagal. Morebiti da sem proti koncu postal malce zmešan. Vem, da sem bil tisti čas prepričan, da sem iznašel formulo za kvadraturu kroga, vendar sem odločno odlašal na čas po izpiti, da jo izdelam. Potem jim že pokažem.

Prišli so dnevi izpitov in ves ta čas skoraj nisem zatisnil oči in sem porabil vsak trenutek za učenje in ponavljanje. In ko sem oddal poslednjo izpitno nalogo, sem bil živčno popolnoma izčrpan. Nobene knjige nisem hotel videti. Nisem hotel niti misliti ali pogledati človeka, ki je bil zmožen misliti.

Za tako stanje je bilo samo eno zdravilo in tega sem si dal sam — po pustolovščin. Nisem čakal, da bi izvedel izid svojih izpitov. Naložil sem balo odej in nekoliko mrzlega živeža v izposojen čoln in razvil jadro. Vozil sem se s koncem zgodnje jutranje oseke, nameril v zaliv na pričetek plime in oddrevel z močno sapo. Zaliv San Pablo in preliv Carquinez pri topilnici Selby sta se penila, ko sem hitel naprej in pustil za seboj znane točke na kopnem, ki sem jih spoznal, ko sva se z Nelsonom vozila na Reindeeru.

Pred menoj se je prikazala Benicia. Zapeljal sem v zaliv pri Turnerjevi ladjestaji, objadral pristajališče Solano in hitel ob gručah ribiških čolnov proti kraju, kjer sem v nekdanjih časih živel in silno popival.

In baš tukaj se mi je nekaj prigodilo, kar je bilo važno, a se mi leta in leta ni sanjalo, da je bilo. Nisem imel namena, da bi pristal v Benicii. Plima mi je šla na roko, veter je bil ugoden, prekrasen — za mornarja sijajna vožnja. Pred menoj sta se prikazali točki Bull Head in Army Points, ki sta kazali vhod v zaliv Suisun. In vendar sem, ko sem uzrl fiste ribiške čolne pred obalo, brez pomišljanja, kakor bi trenil, zasukal krmilo, zvil jadro in krmil proti obrežju. V trenutku sem iz globin izčrpanih živcev in možganov zaznal, kaj se mi je hotelo. Hotel sem piti. Hotel sem se opiti.

Pohlep je bil nepremagljiv. In sicer prav zares. Moj izmučeni, izčrpani duh je bolj kot po vsem drugem na svetu, koprnal po olajšavi, in to na način, o katerem je vedel, da mu prinese olajšavo. In to je tisto važno. Prvikrat v svojem življenju sem se vedoma in namenoma želel opijaniti. To je bilo novo, docela drugačno razodelje moči kralja Alkohola. V tem ni bila telesna potreba po alkoholu. Bilo je duševno poželjenje. Moj od prenapornega dela upehani duh si je želel pozabljenja.

Na tem mestu prav posebno podčrtavam važnost tega dogodka. Četudi vpoštevam neznansko izmučenost svojih živcev in možganov, bi mi v zlic temu nikdar ne prišlo na misel, da bi se sedaj opijanil, ako ne bi bil prej nikdar pil. Dočim mi je bil alkohol, ko sem bil začel piti, zopr in sem pil leta in leta samo zavoljo tovarišva in ker je bilo alkohola na poti pustolovščin povsod dovolj; sem sedaj dospel do one stopnje, ko je moj duh koprnal ne samo po pijači, ampak po pijanosti. In da nisem bil tako dolgo vaje alkohola, bi mi duh nikoli tako ne hrepenel po njem. Zavil bi bil mimo Bull Head in v bele pene zaliva Suisun ter bi bil v vršečem vetru, ki je napenjal moja jadra in me prepihal, pozabil na utrujene možgane in jih poživil in okrepčal.

Tako pa sem zajadral na nabrežje, privezal jadra in čoln ter odhitel mimo čolnov. Charly Le Grant mi je padel okrog vratu. Njegova žena Lizzie me je pritislila na svoje obilne prsi. Billy Murphy in Joe Lloyd in vsa stara garda, kolikor je še bilo, so me obdali in objemali. Charley je pograbil vrč in odhitel v Jorgensenovo krčmo onstran železniškega tira. Šel je po pivo. Jaz sem hotel piti žganje in zato sem mu zaklical, naj ga prinese celo steklenico.

Mnogokrat je ta steklenica romala čez železniški tir in nazaj. V hišo je stopilo še več prijateljev iz nekdanjih svobodnih, lahkoživih časov: ribiči, Grki in Rusi in Francozi. Plačevali in pili so po vrsti drug za drugim in zopet plačevali in pili vsi na okoli. Prihajali so in odhajali, jaz pa sem ostal in pil z vsemi. Goltal sem in se nalival. Vlival sem žganje po grlu in se radoval, ko so mi črvi prigomazeli v možgane.

Prišel je tudi Clam, ki je bil pred menoj Nelsonov družabnik, zal kot vedno, toda bolj drzovit, napol blazen in žganje je gorelo iz njega. Pravkar je imel prepir s svojim družabnikom na barki Gazelle, noži so se bliskali, udarci padali in kri je tekla, in sedaj je skušal z novim žganjem razpaliti mrzlico spomina. In ko smo se nalivali z njim, smo se spominjali Nelsona, ki je bil prav v tem mestu Benicia položil svoja mogočna pleča k večnemu počitku. Jokali smo se ob spominu nanj in se spominjali samo njegovih dobrih lastnosti pa iznova poslali steklenico v krčmo in zopet pili.

Hoteli so, da bi ostal pri njih čez noč, toda skozi odprta vrata sem videl krasni veter na vodah in moja ušesa so bila polna šumenja valov. In v tem ko sem pozabil, da sem bil cele tri mesece po devetnajst ur zakopan v knjige, mi je Charley Le Grant prenesel mojo robo v velik čoln, kakršnega so rabili na reki Kolumbia za lov na losose. Pridejal je še oglja in ribiško žerjavnico, vrč za kavo in ponev, pa kave in mesa ter celega lubena (brancina), ki so ga bili tisti dan ujeli.

Pomagati so mi morali, da sem prišel po razpadajočem pomolu do novega čolna. Pomagali so mi tudi razpeti jadra, dokler niso bila napeta kakor deska. Nekateri so se pomišljali, ali bi razvili stransko jadro, jaz pa sem to zahteval in Charley ni imel pomislekov. On me je poznal od prej in je vedel, da sem znal jadрати, dokler sem mogel kaj videti. Odvezali so vrv, jaz pa sem prijel za krmilo, zasukal čoln in ga z omočnimi očmi naravnal v pravo smer in jim mahal z roko v slovo.

Bibavica se je obrnila in močna oseka morja je odtekala proti še močnejšemu vetru, ki je bičal morje, da je gnalo velike valove. Zaliv Suisun je bil ves bel od pen. Ampak lososarski čoln zna

jadрати in jaz sem znal voziti ž njim. Obrnil sem ga naravnost v valove in vozil skozi nje in čez nje, vmes pa mrmral na ves glas in oznanjal svoje preziranje do vseh knjig in šol. Veliki valovi so mi napolnili čoln za kak čevelj visoko z vodo, jaz pa sem se smejal, ko mi je pljuskala ob noge, in sem prepevaje oznanjal svoj prezir do vetra in valov. Proslavljal sem se kot gospodarja življenja, jahaje na hrbtu razbrzdanega elementa in kralj Alkohol je jahal z menoj. Ob matematičnih in filozofskih razpravah, ob deklamacijah in citatih sem prepeval stare pesmi, ki sem se jih bil naučil v onih časih, ko sem iz tovarne za konzervne škalke prišel do ostrigarskih čolnov, da bi postal gusar – pesmi kakor n. pr.: »Črna Lulu«, »Bežeči oblaki«, »Ravnaj mi s hčerjo dob-r-o«, »Bostonski tat«, »Rad bi, da bil bi majhna pljučica«, »Shenan-doah« i. dr.

Več ur pozneje sem v plamenih zahajajočega solnca tam, kjer zlivata reki Sacramento in San Joaquin svoje kalne vode skupaj, krenil po prekopu New York, švignil preko gladkih, od suhe zemlje obdanih voda mimo Black Diamonda v reko San Joaquin in dalje do Antiocha, kjer sem se nekoliko iztreznjen in neznansko lačen ustavil ob veliki, s krompirjem naloženi barki z opremo, ki se mi je dozdevala znana. Na njenem krovu so bili stari prijatelji, ki so mi spekli lubena na olju. Potem smo imeli meso, dušeno po ribiško in okusno prirejeno s česnom, in kot skorja trd italijanski kruh brez sirovega masla, in vse smo poplaknili po grlu z velikimi vrči močnega, močnega rdečega vina.

Moj lososarski čoln je bil poln vode, vendar sem v udobni kabini barke našel suhe odeje in suho ležišče; in ležali smo in kadili in se pogovarjali o starih časih, zunaj nad nami pa je veter piskal skozi vrvje in napete voži so bobnale ob jambore.

(Dalje prihodnjič.)

Dot z Barja v meglenem jutru. (Fot. Fr. Krašovec.)

P I S A N O P O L J E

ALB. STOLZ V NAŠIH KRAJIH.

DR. MELITA PIVEC.

Alban Stolz je najboljši nemški katoliški poljudni pisatelj polpreteklega časa. Rojen je bil l. 1808 v Bühl-u na Badenskem, umrl pa je l. 1883 v Freiburgu. Leta 1833 je bil posvečen za duhovnika in je od leta 1843 izdajal »Koledar za zdaj in večnost«, ki je bil povsod zelo razširjen. Stolz je bil od leta 1847 profesor bogoslovja in pedagogike. Največ zaslug pa si je pridobil s svojimi asketskimi in cerkveno-političnimi spisi in je bil tako najplodovitejši ljudski zastopnik novejšega katoliškega slovstva. Njegovih zbranih spisov je 19 zvezkov, ki so prevedeni skoraj na vse tuje jezike. V slovenskem jeziku imamo od njega p. Hrizogona Majarja prevod: »Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete« v založbi Družbe sv. Mohorja (3. izd. 1923) in še nekaj drugih. Zelo rad je poštoval. Kakor srednjeveškega Nemca, je tudi njega vleklo predvsem v Italijo, s slovanskimi deželami je imel manj slika, vendar je leta 1846 obiskal tudi Češko, leta 1848 pa je bil v naših krajih. Knjižica, kjer to potovanje popisuje, »Wanderbüchlein aus dem Jahre 1848« (Popotna torbica iz leta 1848), prvotno ni bila objavljena in je izšla šele v 2. celotni izdaji njegovih spisov, kjer je, kakor tudi v poznejših izdajah, priklopljena 2. delu njegovega dnevnika »Wilder Honig« (Divji med). Ker je A. Stolz dober opazovalec in podaja svoje vtise na zelo svojski način, hočemo nakratko povzeti njegove doživljaje na naši zemlji, ker so za nas zanimivi.

Dne 4. septembra leta 1848 je odšel iz Freiburga in dospel preko Stuttgarta, Augsburga, Regensburga in Linza v Salzburg. Bilo je leto avstrijske revolucije in Stolz je imel priliko jeziti se na »dieses vom Liberalismus besoffene Oesterreicherthum« (na tedanje, od liberalizma pijano avstrijskarstvo) — kakor se izraža v krepkem jeziku svojih mlajših let. Izšla je šel čez Ture in imel v poštni kočiji kot sopotnika prijaznega uradnika s Koroške. Opoldne, v Gmündu, pohvali gospo, Slovenko (»Wendin«) ali Italijanko — ker je slabo nemško govorila —, ki je mislila, da mora kot ženska svojim sopotnikom streči, kar je bolj prav, kakor če si nemška »izobrazena« gospa da od drugih streči; njenega moža, tudi Nenemca, je srečal pozneje v Celovcu. Sprevodnik v vozu ni bil pravi sprevodnik; bil je le preoblečen poštni uradnik iz Ljubljane, ki je hotel videti brezplačno Salzburg in zato prevzel sprevodniško službo za to pot. Razložil se je od navadnega sprevodnika samo v dveh rečeh: pri odpravi pošte je bil počasen in neroden — ter zelo vljuden. Stolz je v govoru z njim zabavljaj čez gospodstvo judov na Dunaju in potem šele spoznal, da je pristni žid, z Moravskega; pa ni bil užaljen in je prosil Stolza, da ga v Ljubljani obišče.

V Spitalu je stala pošta četrt ure. Okolica in mesto, vse se je zdelo Stolz tuje: hiše zelo visoke, okna majhna in pod streho dolge, ozke odprtine. Sopotnik je bil to pot dunajski dijak, doma iz Celovca; ta se je izdal za republikanca in Stolz razložil »die moralische Naturgeschichte« Korošcev in Kranjcev. Od mesta Paterniona ni videl Stolz ničesar, ker je spal.

V Beljaku je ostal Stolz čez nedeljo. V cerkvi, kamor je šel maševat, je srečal dolgega, zelo suhega

kaplana. Ni vedel za golovo, ali je isli pozneje pridigal, a pridiga ga je zelo spomnila nanj, ker je bila revna in suha. Pri tej priliki je obnovil Stolz sklep, da bo svojim bogoslovcem dal navodila, kako se dobro pridiguje. Zato upa, da bo ena slaba pridiga ob Dravi prispevala k izboljšanju mnogih pridig ob Renu.

Popoldne je prišel v četrti ure ob Dravi k veliki božjepotni cerkvi na Perovem, kjer je mnogo ljudi molilo in ki je tudi nanj vplivala. Dal si je odpreti pokopališče, in revna ženska, ki je odprla, ni hotela za to ničesar vzeti. Opazil je, da imajo vse ženske, ki ne nosijo klobuka, rumene rufe. Pri blagoslovu v predmestni cerkvi so širje mladi Dalmatinci v belih plaščih zelo pobožno klečali, dočim so drugi ljudje stali; mladi duhovnik pa je litanije zelo hitro molil, kar »zdrdral«. Stolz pripominja, da bi bilo kaj prav, ako bi bil v zakristiji ali na vzožju stopnic vklesan rek iz stare zaveze: »Preklet, kdor vrši božjo službo ljaven dan.« Namesto pike pa bi se naj zapisalo: Klic duše iz vic. Kakor mesto samo, tako je bila Stolz okolica — Drava, razvalina, gozd, gore — silno všeč, zvečer je bila krasna zarja, in ves dan je bil zanj na zunaj in na znotraj nad vse prijeten.

Baš nasprotno je bilo v Celovcu. Ves dan mu je bil tam zopr, kakor da bi mu hotelo mesto dati podsmehljiv spomin na svoje ime. (»Klagenfurt« — seveda Stolz je menil, da izvira ime Klagenfurt od »klagen« — tožiti, jadikovati, in ni vedel, da le od rečice Glan.) Na potu tja sta mraz in prah preprečila, da bi lepota Vrbskega jezera učinkovala nanj. Ljudje v mestu so bili dolgočasni. Stolnica je bila sredi dneva zaprta, češ, zaradi tatov. Stolz si jo je dal odpreti; poslopje, vsa notranjščina je vplivala nanj težko in moreče, z nekakšno rusko-orientalsko fizionomijo. S stolpa je sicer užival lep razgled, a dan je bil že pokvarjen. Policijski uradnik, ki je vidiral potni list, je bil mrk in je skoparil z besedami, kakor da bi bila vsaka avstrijski cekin. Natakara v kavarni je nosila cvetlice v laseh in je imela ono posebno lepoto, kakor jo je Stolz videl pozneje na Kranjskem: lepo oblikovano glavo in lepi stas italijanske (?) rase skupaj z mehkiimi črtami in belo barvo Slovencev (»Wenden«). Toda tudi ona je bila neprijazna. Prijazni so bili samo ljudje, katere je Stolz nekaj vprašal, in starejša natakara v gostilni, ki mu je s svojim plečenjem delala družbo. Šel je zgodaj spat in noč je bila tako zanič kakor dan. Drugod po gostilnah ga mrčes ni preveč nadlegoval, tu pa ga je krvoločno preganjal. In zraven je prišel notranji mrčes, strupene misli, katere pa je končno vendar premagal in zaspal.

Zgodaj, še ponoči, so spet odpoštovali. Stolz je opazoval voznika: bil je mlad človek, ki je zjutraj, a tudi pozneje podnevi navadno spal, kar so konji izrabili, da so šli v koraku. Stolz ga je večkrat zbudil, nakar mu je »speči mladenič iz Celovca« odgovoril, da pravzaprav ne spi, marveč le to in ono razmišlja. (Poznejša opazka neke natakare pa je dokazala, da je bil že znan kot zaspanè.)

Ko se je zdanilo, so prišli v Kirschentheur, kjer so zajtrkovali; kave so dobili toliko, kakor da bi bila liker, in kazalo je, da se draginja ni samo na češnje nanašala. Tu je videl Stolz druge sopotnike: gospo srednje starosti in srednje lepote, skromno in dobro-

dušno, dva Nemca, bratrance, s češkega, in dunajskega dijaka s sabljo in kalabreškim klobukom.

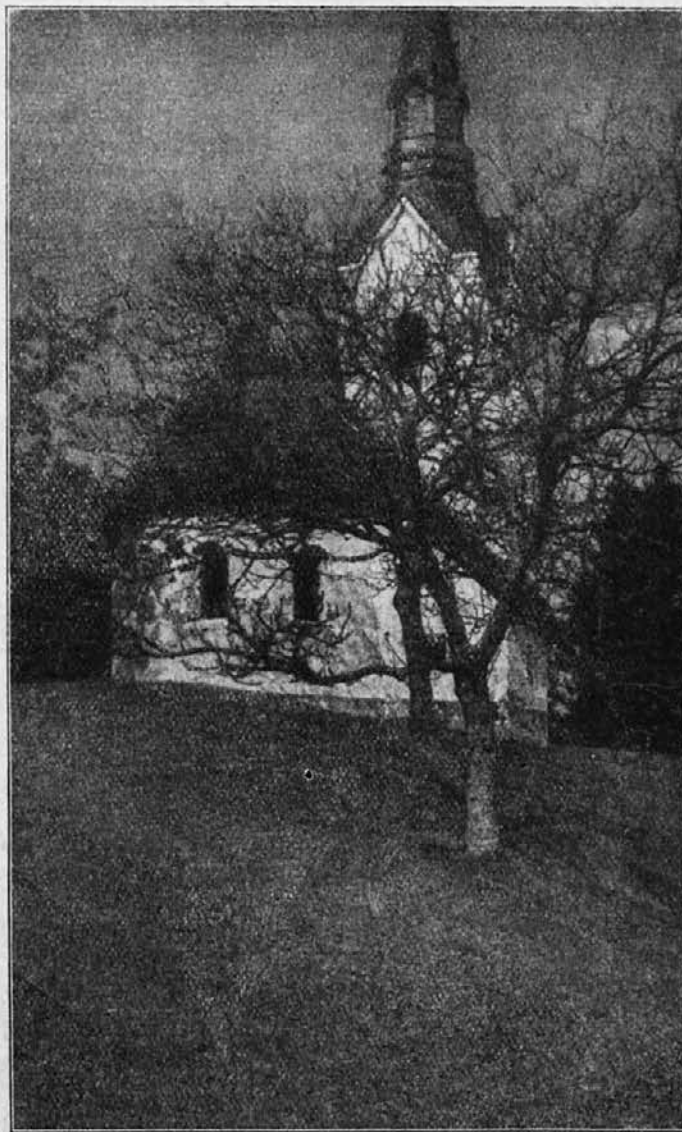
Potem so se peljali čez Alpe, ki ločijo Koroško od Kranjske (čez Ljubelj) — za kočijaža zopet lepa prilika za spanje, ki jo je tudi pridno izrabil —, in Stolz je občudoval višino in krasoto gorá. Tudi drugače je postalo vse tuje in novo, čimbolj se je bližal slovenski deželi (»Wendenland«). V začetku so imeli kraji še nemška imena, n. pr. »Unterloibl, Deutschpeter, Teufelsbruck«; potem pa je zvenelo čisto tuje: »Laza, Pristava, Sadraga, Scheje, Bella (Laza, Pristava, Zadruga, Žeje, Bela) itd. Voz z belim sodom jim je prišel naproti, in na Stolzovo vprašanje, kaj vsebuje, so odgovorili: rožice, ki so v tej deželi Irgovsko blago.

V Trziču, prvem kranjskem kraju, kjer so obstali, so bila polkna povsod iz črne železne pločevine. Tam je videl Stolz pri nekem možu posebno nošo: od bokov dol je imel srajco čez hlače. Stolz ni vedel, ali je to splošna noša v deželi, ker je drugje po glavnih cestah ni videl, ali si jo je mož sam izmislil. (Bržkone je naletel na Hrvaša ali Belokranjca.)

Že ob desetih dopoldne, v globoki dolini, sta kočijaža obedovala: juho, govedino in pečeno raco; bosa gostilničarka je tudi Stolzu prigovarjala, naj je raco, češ, da je imenitna! Jedel je res raco in pil štajersko vino in je videl, da je imela gostilničarka prav, tem bolj, ker je plačal za vse skupaj samo 14 krajcarjev. Ob tej priliki (in po prejšnjem sličnem dogodku ob Grundlsee-u) je dobil Stolz veliko zaupanje v krčme, kjer hodi gospodinja bosa.

V Kranju so zopet ustavili; ker so nekateri uradniki prišli na pošto (Stara pošta) pivo pit, je Stolz prvikrat slišal kranjsko govoriti. Pravi, da je zvenelo posebno prijetno, ker je v jeziku polno samoglasnikov. Govorili so pa vsi tudi nemško, in sicer z zelo lepo izgovorjavo, kakor nikjer drugje v Nemški Avstriji; to je le potrdilo splošnega pravila, da najlepšo nemščino govorijo — Nemci. Navzočni gospodje so bili zelo uslužni. Natakariča je bila nekaj posebnega: Stolz še ni nikdar videl ženskega bitja, ki bi tako ustrezalo predstavi povodne deklince iz pravljic. V vsem njenem bitju se je izražal duh čiste, žuboreče vode; postava, hoja in pogled so bili kakor pri včlovečeni povodni miški. Njene oči so sličile žuborečemu studentu v solnčnem svitu, in gledala je z njimi človeku v obraz, da ni vedel, ali gleda iz njih otrok ali ukročena srna ali prijazen, nagajiv duh narave; njena polomljena nemščina in neprestani gibi brez naglice so dopolnjevali nenavadnost njene prikazni. — Tudi Kranj sam, na robu planote, je napravil na Stolzla vtis nedomačnosti.

Preko ozke doline Save je šel Stolz po drugi planoti, posejani z nekaj hišami in cerkvico, kakor večkrat, peš dalje. Bilo je že mračno, ko je prišel skozi samotni gozd. Tu sta prišla k njemu dva fanta in ga nagovorila, deloma kranjsko, deloma v slabi nemščini, da bi njima zmenjal groš, ki sta ga našla in hotela bratsko deliti. Stolz je odgovoril, da nima drobiža. Pozneje je nekako žalostno premišljeval, kako da za toliko ljudi — fanta nista bila kmečko oblečena — že pol groša toliko pomeni; pa še pozneje mu je prišla misel, da bi mu morda ta dva Kranjca vzela mošnjo, če bi jo bil potegnil iz žepa za menjavo. Ko je prišel iz gozda, je videl na zapadu par ur oddaljeno gorovje, ki je tvorilo polkrog. Obe bližnji krili sta bili temni, v sredi, bolj oddaljeno, pa je stalo drugo gorovje, ki je bilo še razsvetljeno. To je bil krasen, čeprav hitro

Pomlad se bliža. (Planica nad Škofjo Loko.) Fr. Krašovec.

minljiv, vendar nepozabljiv prizor. (Gledal je bržkone Kamniške planine.)

Vstopil je potem v voz in ni videl ničesar več kot noč in včasih luči krajev, mimo katerih so se vozili. V Ljubljani je videl samo pošto. Tu je večerjal; v boljši sobi je stregla natakariča, v drugi natakariji raznih činov. Opolnoči so nadaljevali pot. Noč je bila mrzla in zjutraj so se peljali po golih Julijskih Alpah (?). Zajtrkovali so zelo dobro in poceni v Senožečah, kjer se je Stolz seznanil z mladim upraviteljem iz Mauerbacha pri Dunaju, ki je bil na dopustu in čigar načrt potovanja je bil tak, da sta nekaj dni skupaj ostala. Možje, katere so srečali, so nosili večinoma ovčje kožuhe — kakor jih je Stolz videl na Moravskem — in kljub mrazu so imeli mnogi srajco na prsih odpele. Žene so imele bele naglavne rute s posebno umetnostjo zavezane, kar se je Stolzu zdela splošna noša na Kranjskem in v Istri.

Počasi se je pokazalo zelenje, zrak je postal milejši in Stolz je z višine užival celo uro pogled na morje, ki je bilo mirno in neizrečeno prijazno. V Trstu je dobil v hotelu sobo z oknom na morje, zanj velik užitek. S svojim sopotnikom, upraviteljem, je obiskal francosko vojno ladjo in angleško fregato; oboje je bilo rado

dovoljeno in ladji sta napravili nanj dober vtis. Težje je bilo dobiti dovoljenje za obisk avstrijske jadrnice, katere moštvo je napravilo nanj nepovoljen vtis. Potem je hodil okoli po mestu, italijanskem po vrvenju, obrazih in kričanju, a nemškem po mišljenju, za kar drugi Italijani Tržačane zelo sovražijo. Zvečer je bil v operi »Lucretia Borgia« in užival poslopje in glasbo. Drugi dan se je zopet vozil po morju. Na policiji je bil predstojnik zelo prijazen in potni list je bil vidiran od Trsta do doma, za tako daljavo prej v Avstriji nezaslišan dogodek. Ko je Stolz šel k menjalcu, ga je nenaprosen spremljal mlad trgovec iz Trsta — ki ga je spoznal v Senožečah —, da ga niso goljufali; menjava je bila zanj zelo ugodna, dobil je za vsak napoleondor skoro en goldinar ažia. Tudi eden izmed predstojnikov Lloyda, za katerega je Stolz imel priporočilo, ga je zelo prijazno sprejel. Zvečer je šel sam k morju in po cesti, ki pelje v Koper, do Muje. Tretji dan je odpoštoval.

Carinik na mestni meji je bil zelo natančen, kakor vesten lovski pes, ki v krompirjevi njivi išče zajca, a Stolzu je bila taka vestnost bolj všeč kakor površnost drugih carinikov. Dospeli so v Gorico, o kateri misli Stolz, da ni drugega mesta, kjer bi bila taka mešanica treh evropskih plemen, Germanov, Slovanov in Romanov; prvih pa je malo, mesto je videti prav malo nemško. Pri ogledu mesta je opazil v nekem oknu dva ptiča, ki sta imela na glavi kapici v obliki in barvi narodnih straž. Opoldne je šlo naprej v Furlanijo, najprej v Čedad, in ponoči so dospeli v Videm. Ko je zjutraj tam okoli hodil, je videl v neki cerkvi neverjetno površno maševati, v drugi pa spoštljivo; sploh je opazil v Vidmu mnogo duhovnikov. Popoldne je odpoštoval proti Vicenci. S tem je zapustil naše kraje in se lahko od njega poslovimo; nadaljeval je svojo pot preko Verone, Bozena, Innsbrucka in Arlberga in prispel 8. oktobra srečno in zadovoljno domov v Freiburg.

Poznejši njegovi dnevniki vsebujejo sem pa tja redke opazke o slovanskem značaju in podobno, očitno plod potovanja leta 1846 in 1848 med severnimi in južnimi Slovani.

NOVE KNJIGE.

Dóktorja Francéla Prešérna: Zbrano delo. V Ljubljani, 1929. Uredila Avgust Pirjevec in Joža Glonar. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 295. Cena 40 Din, v platnu 55 Din. — Po dolgih letih čakanja smo dobili prvo popolno izdajo Prešérna, ki je obenem tudi prva kritična izdaja njegovih pesmi in tudi pisem. Razdeljena je knjiga na pet delov: Poezije, Dodatek slovenskih poezij, Ljudske posnažene, Nameček nemških in ponemčenih poezij in Pisma. — Knjigo odvarja Uvod, kjer Avgust Pirjevec na 31 straneh v zgneteni obliki podaja pesnikov življenjepis, oris njegove dobe in sodobnikov ter glavne črte njegove umetnosti. Sledé pesmi, kakor jih je Prešeren sam zbral za izdajo l. 1847. V dodatku so zbrane slovenske poezije, kolikor jih v prvo izdajo ni bilo sprejetih, med njimi več sonetov, mnogo puščic in odlomek prevoda Byronove »Parizine«. Med narodnim blagom, ki ga je Prešeren zapisal (in seveda po tedanjem časovnem običaju tudi precéj po svoje »posnažil«, t. j. prepesnil), je več biserov slovenskega narodnega pesništva. To so »Lepa Vida«, »Rošlin in Verjanko«, več pesmi o »Kralju Matjažu«, »Trdoglav«, »Kralj Marko« i. dr. — Dodane so ohranjene Prešernove nemške in lasne slovenske ponemčene pesmi. Popolna

novost vsem, ki niso baš slovstveni zgodovinarji, bodo pesnikova pisma. V njih je mnoga zanimiva poteza, ki nam jasno odkriva Prešernov značaj. — Izdaja je skrbno urejena, motila pa bodo preprostega bralca pisava in starinske besede in oblike. Ponekod verz kar malo komično (vsaj za naša ušesa) zazveni; postavim: »spustili žnábel žnábla nóče«. Če naj bi bila ta knjiga ljudska izdaja, bi se moral tu najti nekakšen pravičen kompromis. Znanstveniku pa spet skoro premalo nudi, ker nima inč in tudi v bohoričici pisanih pesmi oziroma pisem ne prinaša originalno pisanih. Vendar nam ta zbirka tudi taka, kakršna je, prav dostojno predstavlja največjega našega pevca. Prirejana je Prešernova slika, faksimile in reprodukcija naslovnega lista prve izdaje Poezij. Preglednosti bo dodano kazalo, sestavljeno po začetnih stihih pesmi, zelo v prid. — Oprema knjige je čedna, tisk lep, le malce gosto je stavljena. Zafo pa obširno gradivo le ni prekoračilo niti tristo strani. Okusna je tudi vezava knjige v platno in vsa v usnje. Le tiskarskega vajenca, ki je sestavljal napis na platnicah (in na hrbtu), bo hreba za ušesa potipati, če že ne tistega »odločujočega faktorja«, ki je spregledal, da je črka R dvakrat v isti vrsti različna.

Dr. Anton Jehart: Iz Kaire v Bagdad. Slike iz svetopisemskih dežel. Družba sv. Mohorja v Celju, 1928/29. Str. 178 in 24 strani ilustracij. — Delo, ki je izšlo kot druga knjiga Mohorjeve »Znanstvene knjižnice« naj bo — po besedah pisca samega — »apologija svetega pisma, posebno starega zakona. Z orožjem, ki ga nudijo moderne vede, zemljepisje, narodopisje, politična in kulturna zgodovina svetopisemskih dežel in ljudstev, hoče braniti verodostojnost sv. pisma ... nuditi hoče tudi neznanstveniku možnost, da bolje umeva sv. pismo.« — Ta knjiga predstavlja le prvi del celotnega spisa, saj v njenih dveh oddelkih popisuje avtor le pot »Tisoč kilometrov ob Nilu« in potovanje »Iz Gesena na Sinaj«. Opisi Palestine, Sirije in Mezopotamije bodo sledili. — Pisatelj, sam bogoslovski strokovnjak in dober poznavalec biblije, iztočnih jezikov in zgodovine, zemljepisja in kulture dežel, po katerih ga je vodila pot, z večjim očesom opazuje in na zanimiv, prav domač način popisuje svoje popotne vtise. Med najboljša poglavja štejem opis Kaire, šetnje med kraljevskimi grobovi in po starodavnih egiptovskih templjih, prav posebno živo je pa podan izlet na Sinajski polotok. Z velikim zanimanjem bo sledil bralec piscu po strmih stezah na vrh skalne Mozesove gore, gore desetih zapovedi. Marsikatero poglavje svetega pisma vse bolj oživi, vse je bolj umljivo in nazornejše. Tudi življenje samotarjev v samostanu sv. Katarine je prav lepo, res zanimivo opisano. Skratka, knjiga odkriva lep kos zemlje, kjer so živeli svetopisemski dogodki. Pisana je gladko in brez znanstvene, za povprečnega bralca le utrudljive navlake, dasi so uporabljeni vsi najnovejši izsledki vede. Zato je označba dela kot druga knjiga »Znanstvene knjižnice« v neki meri nepravilna, kar pa njene cene seveda prav nič ne zmanjša. Pisatelj pravi namreč v predgovoru sam, da je »namenjena predvsem širšim slojem«. V knjigi bo marsikdo našel več nego le zabavo za nekaj ur, in ker je pisana poljudno in spretno obenem, bo zajela velik krog hvaležnih bralcev.

Prisega o polnoči. Igra v štirih dejanjih. Spisala Manica Komarova. V Ljubljani, 1929. — Stvar posebnega okusa je, če to igro uprizarjajo. Ako ni igra

umetniška, naj bi bila vsaj vzgojna. Ta tudi to ni — ker ni prav nič resnična. Tak naš kmet ni! Če mu hodi kdo v »zelenik«, bo tistega »pihnil« — a ne sam sebe obesil! Pa so tudi naša dekleta bolj moška in se ne vdajajo kar tako — ciganu! Tm.

NAŠE SLIKE.

K JAKOPIČEVIM SLIKAM.

Slikar Rihard Jakopič je bil rojen dne 12. aprila 1869 v Ljubljani, kjer je obiskoval ljudsko šolo in realko. Leta 1887 se je osemnajstletnik podal na dunajsko umetnostno akademijo. Od l. 1889 dalje je studiral in delal v Monakovem. L. 1900 se je vrnil v domovino, živel v Ljubljani in v Škofji Loki, bil dlje časa leta 1903 v Pragi, nato se spet vrnil v Škofjo Loko. Od leta 1906 stalno živi in deluje v Ljubljani. Dne 12. aprila t. l. praznuje šestdesetletnico rojstva.

V počestitev Jakopičevega jubileja prinašamo v tej »Mladiki« več njegovih del v reprodukciji. Dobro vemo, da enobarvni posnetki originalov, ki kar žaré v jakih in bujnih barvah, ne morejo niti oddaleč nuditi vsaj sence izvornih njegovih slik. Zato nam ni mogoče z našimi sredstvi pokazati Jakopičevega življenjskega dela v pravi luči. Te enobarvne reprodukcije bodo predvsem onim, ki poznajo Jakopičeve slike, mala opora in spomin na barvno razkošje, ki ga poznajo z njegovih slik.

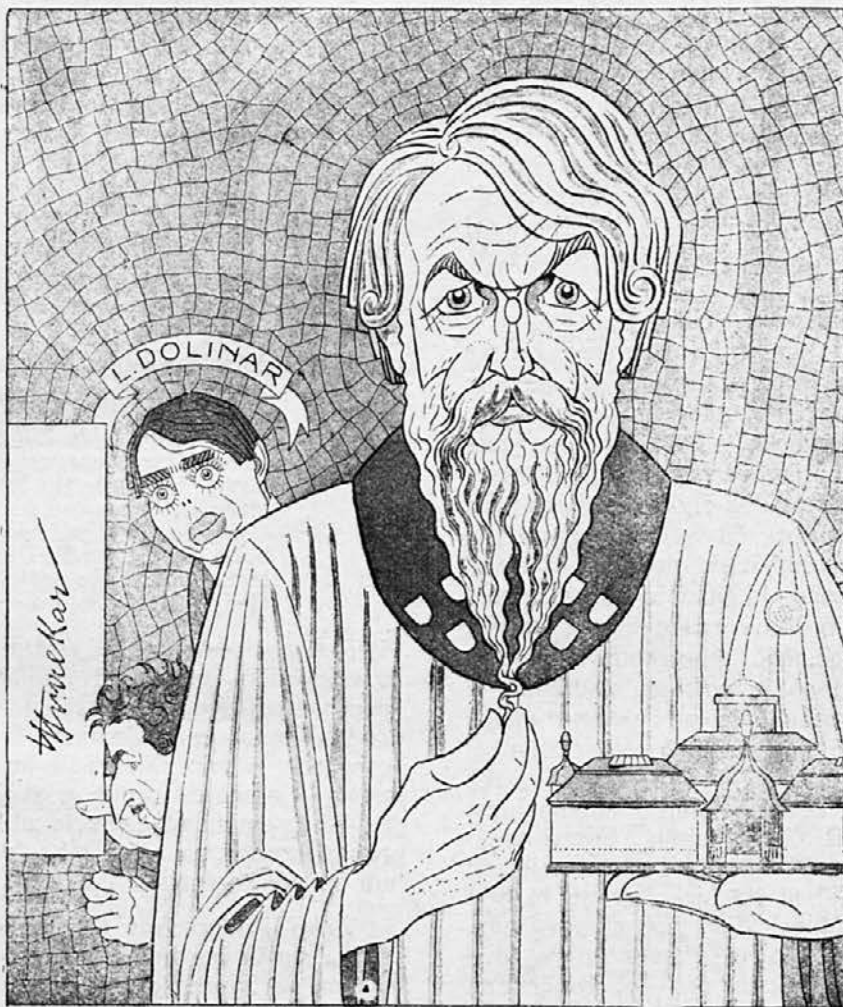
Prav zaradi tega nismo mogli izbrati nekaterih zanj najbolj značilnih del, ker bi v belo-črni reprodukciji in na papirju, kakršen nam je na razpolago, ne mogla priti do veljave.

Umetnostni zgodovinarji uvrščajo ponavadi Jakopiča z Groharjem in ostalimi tovariši sodobniki vred v skupino »impresionistov«. Ta nekoliko ohlapna oznaka se je pri nas že udomačila, to pa predvsem zato, ker si pod tem nazivom predstavljamo običajno le tehnične posebnosti slikanja. »Impresija« pomeni v francoščini: vtis. Slikarji torej, ki jih nazivljemo s tem imenom, so si stavili za nalogo, podajati vso vidno prirodo takó, kakor se (na prvi hip)

zazdi umetnikovemu očesu pod vplivom svetlobe in ozračja. Torej ne predmeta samega takega, kakršen iz izkušnje vemo da je, temveč takega, kakršnega v tem trenutku vidimo, torej njegov slučajni vtis, ki ga zapuši v umetniku. Dočim so slikarji pred impresionisti slikali brez izjeme v delavnicah, ob umetno pripravljeni osvetljavi, so le-ti šli ven na prosto, slikali pokrajine v solncu, ob zori in v mraku in v megli, skušali podati trepetanje toplega ozračja in odblesk solнца na predmetih, skratka upodobiti vso prirodo res živo, gibljivo in takó, kakršna se neposredno kaže človeškim očem. Zato so močno mešali barve, da točno podajo nemirno trepetanje barvnih lis, in namenoma zanemarjali obrise in točno risbo. — Tudi Jakopičeva, posebno zgodnja dela kažejo mnogo značilnih znakov impresionistične tehnike. Ker je pa on do skrajnosti izrazil slikar, ki gleda svet le kot barvni pojav, mu ni toliko, da bi predmet podal točno risbo. Poglavitno mu je barvni izraz slike, skladnost in idejna izrazitost barvnih sestavin, ki naj razodevajo posebni značaj predmeta in njegovo lastno občutenje naslikane stvari.

»Breze« so med našimi slikami najstarejše delo. Naslikal jih je malo pred »Zimskim solncem«, ki je tudi nastalo v letih, ko je bival prvič v Škofji Loki. Na drugi sliki je vidna v ozadju starološka cerkev, ki jo je že njegov pobratim, pokojni Grohar, tolikrat ujel v svoje živo pisane podobe. »Križanke« so iz leta 1907, ko se je preselil Jakopič za stalno v Ljubljano.

Zanimivo cerkev Križarjev je iz svojega tedanjega stanovanja na Emonski cesti slikal neštetočrat: v snegu, v megli, v solncu in dežju, ob zarji in pod oblačnim nebom. V tem delu je vsa umetnikova skrb osredotočena na goli barvni izraz, ki ga skuša čim točneje, čim popolneje ujeti. — Med najboljša Jakopičeva dela spada brez dvoma »Zeleni pajčolan«. Ta prijazna slika deklice, ogrnjene v globoko zeleno kopreno, je tako prepolna iskrene čustvenosti, blaženega pokoja in neke nadsvetske skladnosti, ki je točen in neposreden izraz tedanjega umetnikovega razpoloženja in odnošaja do sveta, da je njen privlačni čar mojster le redko kdaj še dosegel. Tudi v barvni obdelavi je slika izredno harmonična in vzor, kako se z eno samo barvo lahko do-

H. Smrekar: Slikarja očaka skrbi paviljon. (Karikatura iz leta 1917.)

Zanimivo cerkev Križarjev je iz svojega tedanjega stanovanja na Emonski cesti slikal neštetočrat: v snegu, v megli, v solncu in dežju, ob zarji in pod oblačnim nebom. V tem delu je vsa umetnikova skrb osredotočena na goli barvni izraz, ki ga skuša čim točneje, čim popolneje ujeti. — Med najboljša Jakopičeva dela spada brez dvoma »Zeleni pajčolan«. Ta prijazna slika deklice, ogrnjene v globoko zeleno kopreno, je tako prepolna iskrene čustvenosti, blaženega pokoja in neke nadsvetske skladnosti, ki je točen in neposreden izraz tedanjega umetnikovega razpoloženja in odnošaja do sveta, da je njen privlačni čar mojster le redko kdaj še dosegel. Tudi v barvni obdelavi je slika izredno harmonična in vzor, kako se z eno samo barvo lahko do-

seže tak mogočen barvni učinek. Delo je iz let po vojni in visi zdaj v Narodni galeriji. — »Slepec« je velika kompozicija iz zadnjih let (1926). Kaže slepega moža, ožarjenega od solnca, kako tipaje z dolgo palico stopa z brega. — Prvo veliko javno delo, ki ga je dobil Jakopič, so freske v veži občinske hiše na Ahačjevi cesti v Ljubljani. Veliko vežo, prav za prav prehod, v tej ogromni, »Meksika« nazvani stanovanjski kasarni je poslikal po stropu s šestimi skupinami, ki predstavljajo prizore iz človeškega življenja (Delo na polju, Gradbeno delo, Družina, Begunci itd.). Za to veliko barvno stropno kompozicijo je mojster napravil mnogo načrtov in risanih podrobnih osnutkov. Nekaj jih prinašamo danes. — To delo si vsak lahko ogleda. Po dovršenosti vzbuja obče priznanje. Jeseni, ob času angleške razstave v Ljubljani ga Angleži niso mogli prehvaliti.

Dasi le nepopolno, že te slike dokazujejo pomembnost in visoko umetniško stopnjo Riharda Jakopiča, ki bo v slovenski upodablajoči umetnosti za vselej ostal zapisan kot izredno močan osrednji pojav in kot najizrazitejši predstavitelj svojega pokolenja, ki je prvič v zgodovini zavestno skušalo ustvariti našo lastno, čisto slovensko umetnost.

K. D.

Rembrandt: V Emausu. Velikonočni evangelij sv. Luke o učencih, ki sta šla iz Jeruzalema v Emavo in se jima je spotoma pridružil neznanec, ki jima je govoril iz Mozesa in prerokov o Mesiji, je tako lep, tudi če ga pogledamo samo s pesniškega stališča, da bo s svojo iskreno čustvenostjo ostal za vselej mojstrovina najzlahnejše vrste. Ni čudno, da je ta tako obče človeški dogodek rodil v čustveni Rembrandtovi duši eno njegovih najbolj dovršenih, najbolj čistih del. Podal je prizor, ko učenca, ki jima je »srce gorelo v prsih«, kakor preprosto pravi evangelist, spoznata, kdo je njun spremljevalec. Nič nepotrebne silovitosti, nič razburjenja, čisto vdano in notranje zadržano je izraženo njuno globoko začudenje, pomešano z malce strahu in mnogo radosti nad navzočnostjo Učenika. V skladnosti sedečih treh oseb in v nasprotju le-teh z mirnodušnim strežajem, ki nič ne služi o skrivnostnem dogodku, je nazorno izraženo mirno, brezstrastno evangelistovo poročilo. — O sliki pravi slavni belgijski pesnik E. Verhaeren: »Nič ni na njej, kar ne bi bilo ponižno in skromno. Ves blesk dela, vsa njegova globoka, kar nasilna učinkovitost, vsa nadnaravna njegova moč je zbrana v treh postavah — obeh učencev in služabnika — in v Kristusovi glavi. Še nikoli ni tako obličje Boga zažarelo v slikarstvu. Kristusove glave Leonarda da Vinci, Tiziana, Rubensa, Raffaella in Velasqueza se zde površne, če jih primerjamo s to Rembrandtovo. Nepopisljiva je neskončna človečnost, ki jo vsebuje. Združuje v sebi vso sladkost življenja, vso oložnost smrti. Njegove oči prihajajo tako od daleč k zemeljskemu trpljenju, krotko in čisto blesti njegovo čelo iz temine svetla! Ni mogoče povedati, kako je to naslikano, zdi se, da v resnici sploh ne postoji in da je že sam videz dovolj. Izsili obče češčenje navzočih in učenca z nežno plahostjo občutita Kristusa. On pa s krotko roko prelomi kruh, z nekam drugam uprtim pogledom, kakor da je njegova kretnja samo čutni in vidni izraz resnice, ki jo bodo ljudje doumeli šele dosti kesneje...« — Rembrandt je naslikal to prelepo podobo leta 1648. Visi v pariškem Louvreu.

K. D.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Vesnin:

Luč in starka.

V majhni sobi lučka seva,
ki svetloba ji pojema.
Bolna pa v postelji starka leži,
ki moč ji življenjska gineva.
Porabil skoraj bo se petrolej
in tema sobo bo objela.
Skoraj zastalo bo starki srce
in v sobi tišina bo slej...

Hotel si povedati, kako obenem z lučjo pojema življenje. Zamisel je pesniška in priljubljena v moderni poeziji, le danes je že obrabljena in bi jo moral zelo izvirno izraziti, da bi vplivala. Pesem je bolj poskus in vaja. Vidi se, da si pri njej precej delal, pesem se ti ni sprožila, zato je premalo neposredna, premalo res iz srca. Podobno v pesmi »Zima v gozdu« le pripoveduješ. Morda napišeš čez nekaj let kaj boljšega.

Melod M.: Dunajski pesnik Ferdinand von Laar je znal dobro zadeti občutje, tuptam je podoben francoskim simbolistom. Zdi se mi pa, da v prevodu nisi zadel na isto struno. »Requiem« mi tudi v izvirniku ne ugaja, zdi se mi oblikovno neobdelana, preveč priložnostno, na hitro napisana pesem. Začo primerjajva eno kitico iz »Pokrajine v pozni jeseni«!

»Über kahle, fahle Hügel
streichet der Dämm'ung kühler Flügel;
dunkel wie erstarrte Träume
stehn im Tal entlaubte Bäume.«
Čez golo, velo gričevje
boža mrak z mrzlimi krili;
temno kot otrple sanje
stoji v dolu golo drevje.

Vidiš, temni samoglasniki, težke rime in počasni ritem so v izvirniku bistveni. Ti si jih prezrl, celo verz si v drugi vrsti spremenil v veselega. Prevod je dobra vaja, a pesniško prevajati je dano le pesnikom. Da živeli se je treba v tujo stvar, šele ko je postala tvoja srčna lastnina, jo moreš preliči v svoj jezik. Začo je dober prevod umetnina zase. Svetoval bi, da za vajo poskusiš prevesti znova, in sicer tako, da vse lepote izvirnika tudi po naše izraziš.

Anka Podgorska: »Poljubljati v maju cvetje — smrt!« skuša biti balada. Motiv je lep, le preširoko je izpeljan in konec je premalo učinkovit. Tvoj slog je premalo opiljen in jedrnat, pač pa se kaže v teh pesmicah nežno in fino čustvujoča narava, tudi čul za lep jezik imaš. Bojim se le, da so to samo zapiski iz dobe, ko v človeku prevladuje čustvo. Saj pišeš, da zadnji čas nisi nič zapisala. Ako bi hotela vztrajno in resno studirati pesmi, bi sčasoma napisala kaj takega, kar bi zanimalo tudi javnost. Poslane pesmi so najboljše vezilo v album, za tisk jih ne morem priporočiti. — »Kresna noč« je topla stran iz dnevnika, a vsebine ni, to je izliv liričnega razpoloženja v prozi. — Dolžina verzov ne sme biti poljubna, podobno rima; vse mora biti notranje upravičeno, šele potem je pesem res veren srčni izliv. Zglede navajati bi bilo odveč.

Josip C.: Pišeš: »Te pesmi so izmišljene po mojem umu.« Rad verjamem. Navdušeno opevaš jesenske vetrove, rajske višave, domovino (ali, kakor ti praviš, »otlačbino«) i. dr. »Letalo z višin« opišeš tako-le:

Zato pa je plica kot orel neba,
kot splašena zdirja v nebo,
ko zdirja po zraku, vršenje ima,
da ni mu za zemljico to,
le on nam pričuje in meri gora
in ceni nam zemljico vso.

Vidiš, občudujem Tvojo pridnost in marljivost, da si
toliko pesmic napisal. Všeč mi je tudi, da te šola in
cerkev lepo vzgajala. Tvoji nabožni verzi so podobni
starim narodnim cerkvenim pesmim, ki so jih kovali
naši organisti po potrebi sproti. Eno za primer, kako
ti je besedilo naših cerkvenih pesmi prešlo v uho!

Gospoda vseh gospodov
rodovi vsi slavijo
vzhoda in zahoda,
mu plički žrvgolijo.
Je kralj nebes in zemlje
z lepo melodijo,
vsi angeli v nebesih
slava mu častijo...

Pa mislite si sami,
kdo je ta gospod,
ki le od njega tolko,
tolko je dobrot...
Zato pa ti, priroda,
zabil ne Boga,
da tudi v Nazaretu
bodeš ti doma!...

Ljubi, hodi rad v šolo in cerkev in se mnogo naučil
Priloženo pismo pa priča, da si rojen za trgovski stan,
ko nastavljaš cene za svoje pesmi. Oprosti, ne moremo
kupiti! S pesmimi ne boš imel sreče. Ostani vrl dečko!

Racman: Znaš povedati naravnost in krepko:

»Naše zdravo vince
teče spod planince. — —
Spod sive skale studenec zvira,
mali žlebec zmerom spira. — —
Kdor pije vince studenec,
ne bo podivjan raztepenec,
on bo pogumne narave
in še tudi zdrave glave.«

Za izraz bi te marsikdo skoro zavidal. Enako znaš
gledati »Kmečko jutro«:

Dol na travniku, dobravi
gospodar koso klepa,
fanhi korakajo po travi,
jo podirajo, ki je prav lepa.
Ko se od vročine jutro postara,
tam gori na planinci utihne prepev,
kosec na dobravi se s košnjo ukvarja,
pastir ovce užene v temni hlev.

Žalibog mešaš vmes nedeževete kitice. In pesmi so le
nabrani vtisi, vsak zase, so pa premalo celota, premalo
iz enega kova in enega razpoloženja. Zato umetnine
niso. Pri mladinskih listih poskusiš lahko sam.

PO OKROGLI ZEMLJI.

Ta zima še medvedom odveč. Severni medvedje
v londonskem živalskem vrtu so se vsak dan radi
umivali v ledeni vodi, saj se tudi ob severnem tečaju
v taki kopljejo. Letos se jim je pa zdelo le preveč
mraz, kajti kljub priganjanju se vode niso doteknili.

Zamrzla Donava! Tako huda je bila letošnja zima,
da je zamrznila mogočna Donava od Dunaja noter do
izliva v Crno morje, torej na 1900 km dolgi progil!

Sloviti pes Čajnik, kje si? Pes Čajnik je odšel kot
načelnik (vodja) vseh pasijh vpreg z Byrdovo ek-
spedicijo na južni tečaj. (Mladika je o njem pisala lani na
str. 463.) Psa Čajnika je poznala vsa Unija Severne
Amerike. Bil je mogočen pes, izredno odločen vodja
psov in tudi odlikovan z najvišjim darilom za dirke
pasijh vpreg. In danes — je Čajnik izginil. V Kitovem
zalivu na Antarktiki ali celini južnega tečaja mu je
njegov gospodar Walden, ki ga je bil izučil, nalagal

le še lažja bremena na sani. Čajnik je bil namreč že
v svojem dvanajstem letu, kar za psa ni malo, zlasti ne
v strašnih snežnih viharjih in strupenem mrazu južnega
tečaja. Nekega dne pa začne Walden učiti mlajšega
psa, kako treba voditi vprego; to odgovorno nalogo je
doslej imel vedno le Čajnik in je bil pravi mojster.
Zdaj pa je Čajnik že preveč opešal, da bi mogel
krepko vleči ali pa zdržema teči. Čajnik je torej stal
poleg in gledal napore bodočega vodje. Pa je postal
nenavadno zamišljen. Ali mu je njegov bistri nagon
povedal, da je njegova naloga dokončana? Da pes, ki
je star enajst let, ni več za rabo, ampak drugim v
breme in napolje? To je goľovo, da je nekaj moral
skleniti; kajti nekega jutra ni bilo po njem ne duha ne
sluha; izginil je na beli celini, ki se prostira od Kito-
vega zaliva proti južnemu tečaju. Radio pa je s to vestjo
napravil Američanom veliko žalost. Walden je čakal in
upal in ni mogel verjeti, da bi se Čajnik, ki je toľiko
ljudi in psov poiskal v snegu in jih otel, izgubil. In vsi
psi so iskali in vohali, a zastoni! Čajnik ne bo več
vohal severnega vetra ali burje, od katere je dobil ime,
saj je bil na Aljaski doma. Morda je padel v ledeno raz-
poko? Pa ni verjetno, saj se je znal na še tako opasnih
fleh spretno ogniti nevarnosti. — Kje je? Nihče ne ve.
Morda je res s čudovitim nagonom občutil, da je od-
več — starček — in se sam umeknil in se predal vetrom
in smrti.

Po kaj je odšla ekspedicija na južni tečaj? Ko-
mandant Byrd, ki je odšel v Antarktiko ali pokrajino
okoli južnega tečaja, hoče iz aeroplana preiskati le-
deno kapo zemlje. Je pa ta kapa ogromna, meri 14 mi-
lijonov km² (vsa Evropa 10 milijonov). Vsa Antarktika
je pod snegom in ledom in sodijo, da je led debel 600 m.
Byrd se z ladjo pelje do celine, tam pa bo zasedel
aeroplan. Vprašamo pa se, ali se izplača v nevarnost
postavljati življenje in izmetavati velike vsofe samo
zato, da se preiščejo neplodne ledene puščave? —
Učenjak Edgeworth (Edžvrd) utemeljuje pomen ek-
spedicije takole: Ni še dognano, da bi južni tečaj bil str-
njena celina, morda ima tudi morje. Gorski grebeni so
nekaferi tako visoki kakor najvišja evropska gora
Mont Blank (4810 m). Tečaj sam ali najjužnejša točka
naše zemlje je na planoti, ki je visoka nad 3000 m (naš
Triglav ima 2864 m). Led na tej ogromni visoki planoti
daje zemlji največ mraza. Toda led pojema, se krči in
sodijo, da je bil čas, ko je bil led za 300 m debelejši.
Bile so pa tudi dobe, ko je vladalo na skrajnem jugu
bujno rastlinstvo, kajti celina ima premog, ki se vleče
1600 km daleč (od Ljubljane do Angore v Mali Aziji,
ali po celi dolžini Skandinavije). Če bi se pa ves sneg
in led na Antarktiki stajala, bi vsa morja na zemlji na-
rastla za 16 m in bi večina današnjih pristanišč prišla
pod vodo! Ekspedicija lahko spozna tudi mrazove in
viharje, ki vplivajo seveda tudi na naše podnebje.

Nov morski kabel. Beseda kabel pomeni prvotno
vsako debelo vrv. Navadno pa razumemo pod to be-
sedo telegrafsko in telefonsko napeljavo v zemlji ali
po morskem dnu. Ker se danes novice lahko širijo po
radiu, bi kdo mislil, da bo kabel odveč. Pa trgovci in
državniki imajo često tudi taka sporočila, ki niso za vsaka
ušesa. Zato so pred kratkim položili po dnu Atlant-
skega oceana nov morski kabel med Novo Fundlandijo
v Severni Ameriki in otoki Azori zahodno od Španije.
Na Azorih, kjer se ustavljajo tudi zrakoplovi in aero-
plani, se bo kabel zvezal z drugimi progami, ki se tudi
snidejo tukaj: z Nemčijo, Španijo, Italijo, Severno

Afriko, Ameriko. Debela vrv objema deset vodov, tako da bo lahko govorilo na kabel pet oseb naenkrat in bodo telegrafirali 30.000 črk na minuto! Dolg je novi kabel 1300 milj in so ga polagale nalašč za to prirejene ladje teden dni. Vsi dosedanji kabli skupaj so dolgi nad 400.000 km, to se pravi, da bi se zemlja z njimi lahko desetkrat prepasala.

Ali je telefoniranje po kablu poceni? Američan je v Londonu hotel govoriti z New Yorkom, pa je pogovor, ki je trajal 95 minut, stal 285 funtov ali 78.375 dinarjev.

Krakačlov zopet bljuva. Strašni ognjenik Krakačlov med otokama Sumatra in Java zopet silno bljuva, v teku štiriindvajsetih ur so našli tri tisoč izbruhov.

Angleške knjige leta 1928. Koliko knjig se danes natisne! Se med Slovenci ni nikogar več, ki bi prebral vse slovenske knjige, ki izidejo v enem letu.

Kdo pa bi mogel prebrati vse angleške knjige, ko jih je lani samo na Angleškem izšlo novih 14.399!

Čas javorovega sladkorja. Marca meseca začno v Kanadi narezavati javor; pri nas delajo nekateri zarezke v brezo, da jim dá brezovega vina. Kanadcu pa dá en sam javor najmanj 12 galon soka, ki se strdi v sladkor. (Galona vsebuje 4:54 litra.)

Kje meseca aprila pridelke pospravljajo? Pšeno v Mehiki, Egiptu, Mali Aziji, Severni Indiji; sladkor v Mehiki, Srednji Ameriki, Zahodni Indiji, Venezueli, Španiji, Egiptu, Indiji, Japanu; maté (neke vrste čaj, ki osvežuje in čisti kri ter s tem popravlja, kar napravi škode obilno uživanje mesa) v Južni Ameriki; lan v Egiptu; kakaov v Zahodni Indiji, Ekvadorju, Kolumbiji, Venezueli; čaj na Kitajskem; bombaž v Indiji; lečo v Egiptu; riž v Avstraliji.

D R U Ž I N A

BELUŠ ALI ŠPARGELJ.

(Nadaljevanje in konec.)

Glede zasajanja novih špargeljnjakov, kakor je bilo v glavnih potezah opisano v zadnji številki »Mladike«, poudarjamo še enkrat, da je za dobro in trajno uspevanje te kulture potrebna pred vsem bolj lahka, če mogoče peščena, čim bolj globoka in vodo propušča-joča zemlja. Špargljeve korenine segajo več metrov globoko v zemljo, če je rahla in jih ne ovira podtalnica. Zelo potrebno je, da ima zemlja dovolj apna. Kjer ga manjka, moramo temeljito gnojiti z živim apnom ali z zmlelim apnencem. Odločilna je tudi lega zemljišča. Špargelj potrebuje mnogo solnca, zato je zbrati za nasad tak prostor, ki je ves dan na solncu.

Tretjo pomlad po sajenju začnemo lorej šparglje rezati. Prej pa je treba zemljo primerno urediti. Takoj marca meseca, ko se do dobra osuši, pofegnemo nekoliko zemlje izmed vrst na šparglje, da nastanejo precej visoki nasipi po vrstah, med njimi pa jarki. Da vemo, koliko zemlje spraviti na nasipe — na šparglje, moramo imeti kako merilo. Izkušnje uče, da je najugodnejše, če so špargljeve rastline 30 cm na visoko pokrite z zemljo. Ako bi jih pokrili bolj na debelo, bi jele pozneje odganjati, ker bi se zemlja kesneje pregrela do korenin. Pa tudi bolj droban bi bil pridelek, če bi tičala rastlina pregloboko v zemlji. Premalo pokriti rastlin pa tudi ne smemo, ker bi morali potem šparglje pokrivati z lonci, kadar bi pribodli iz zemlje, kakor delajo marsikje še dandanes. Nazadnje posejemo po nasipih, ki so popolnoma prazni, berivko, redkvico, rani korenček, čebulo, česen, lahko posadimo tudi kolerabe; te rastline zemlje ne izmzgajo preveč in hitro rastejo ter jih koncem junija že lahko pospravimo.

Sredi aprila — včasih prej, včasih tudi pozneje, kakor je vreme — pribodejo iz zemlje prvi beluši. Z rezanjem ne smemo nič odlašati, kajti naglo pozelené ali pomodré, ko pridejo na svetlo. Režati moramo prav previdno, da ne ranimo rastline same ali mladega nerazvitega zarodka. Zato najprej odkopljemo od šparglja nekoliko zemlje, da se prepričamo, kam sega, oziroma kako lego ima. Potem ga previdno odrežemo kolikor mogoče globoko in odkopano zemljo poravnamo nazaj. Za naše potrebe je dober za rezanje špargljev vsak

daljši, oster kuhinjski nož. Kjer pa goje šparglje na veliko in treba narezati vsak dan velike množine, imajo za to posebne nože. Važno je, da porežemo vse, kar pogleda iz zemlje, tudi tenke in pokvarjene brste. Zelo napačno bi bilo, ko bi tu in tam pustili kak špargelj, da bi odrastel, ker bi s tem pospeševali razmnoževanje najhujšega sovražnika špargljev — špargljeve muhe. Take rastline, ki jim pustimo kak brst, da odraste, tudi odnehajo v rodovitnosti. Najugodnejši dnevni čas za rezanje špargljev je zarana zjutraj.

Najboljši so šparglji, ako jih porabimo takoj tisti dan, ko so bili narezani. Vendar pa se dadó shraniti več dni, ako so na hladnem in v temi. V ledenici se ohranijo brez škode pet dni. V hladni kleti postavimo butarice 10 cm globoko v vlažen pesek in jih pokrijmo z mokrim prtom. Tako počakajo tri dni, ne da bi se jim kakovost kaj znatno poslabšala.

Tisto leto, ko smo mladi nasad šele začeli rezati, prenehamo z rezanjem konec maja. Potem pa režemo vsako leto redno do kresa, nikdar pa ne dalje. S tem dnevno pustimo vse špargeljne, ki pridejo iz zemlje, da se razvijejo v stebila in v zelenje. Le na ta način si rastline čez poletje opomorejo in naberejo novih snovi za prihodnje leto.

Špargelj potrebuje mnogo hrane; zato mu moramo redno vsako leto obilo postreči z gnojem, ako hočemo, da bo pridelek reden in obilen. Sloveč pridelovalec špargljev priporoča takole gnojenje, ki naj se ponavlja vsako leto: Takoj ko nehamo rezati, damo na 1 ar = 100 m² špargeljnjaka 5 kg 40 % kalijeve soli, avgusta meseca 2 kg žvepleno-kislega amonijaka, v jeseni, ko steblovje dozori in ga pospravimo, 400 kg dobrega hlevskega gnoja, da z njim pokrijemo nasipe, kjer so v vrsti špargljeve rastline. Na pomlad, ko uravnavamo zemljo (marca meseca), podkopljemo še 5 kg superfosfata.

Vsako leto pozno v jeseni, ko rastline dozorijo in porumené, jih porežemo 10–15 cm pod površjem zemlje ter sproti sežgemo, da tako zanesljivo uničimo morebitno bolezen ali živalske zajedavce, ki prezimujejo v steblih. Potem potegnemo nekoliko zemlje z nasipov v jarke in nasipe pokrijemo z gnojem, kakor smo že prej omenili. Drugo pomlad ta gnoj s superfosfatom vred previdno podkopljemo. Vsako leto julija

in avgusta je treba špargeljnjak večkrat opleti in zemljo po jarkih in nasipih zrahljati, da ima zrak lažji dostop do korenin.

Špargljev je mnogo sort. Posebno priporočljive so sledeče: brunšviški, erfurtski orjaški, ulmski in argentinski.

Tudi ta rastlina ima svoje posebne sovražnike, ki včasih uničijo obširne nasade. Najhujši zajedalec je špargljeva muha (*trypet fulminans*). Jajčeca leže maja meseca na špargljeva stebila. Ličinka vrta potem po stebelu do korenike, kjer se zabubi. Rastlina začne gniti in prej ali slej odmrje. V doraslih špargeljnjakih se je ubranimo na ta način, da do kresa ne pustimo rasti nobenega stebila. Muha leta maja meseca, in ker nima kam zalegati, je škoda izključena. Pri mladih nasadih, ki jih prve dve leti ne režemo, si pa na ta način ne moremo nič pomagati. Muha ima priliko, da zaleže ličinke na stebila. Včasih se tako razmnoži, da ni mogoče vzgojiti mladega nasada.

Drug škodljivec so beluševi hrošči (lema asparagi, lema duodecimpunctata, lema quinquepunctata, lema campestris), ki sami in njihove ličinke objedajo zelenje. Zabubijo se v steblih blizu tal. Zato je pa važno, da steblovje porežemo globoko v zemlji in sežgemo.

Špargljevo zelenje včasih zelo oškoduje rja, ki jo povzroči gliva *puccinia asparagi*. Te se pa rešimo, ako dosledno vsako leto sežigamo zrela stebila in ako zelene rastline škropimo z 1 % raztopino bakrenopapnene brozge (z modro galico).

Špargelj (povprečni lepo razviti brsti) ima sledeče sestavine: 93–94,5 % vode, 1,62–1,79 % sirove beljakovine, 0,11–0,25 % tolšče, 0,37 % sladkorja, 2,26–2,33 % brezdušičnatih ekstraktnih snovi, 0,81–1,04 % sirove staničnine in 0,54–0,76 % pepela.

O ZAKONU.

R. C.

Najvišje dobro v zakonu.

Zadnjič smo razmišljali, da je zgolj ljubezenski zakon — vedna nevarnost za zakonsko vzajemno srečo. Kaj torej? Ali naj to ljubezen spravimo s svetá? — »Ljubezen je bila, ljubezen še bo, ko mene in tebe na svetu ne bo.« Tako narodna modrost. In ima prav. Solnce je zato, da svelj, srce zato, da ljubi. Če pa je ljubezen za toliko zakonov kamen spotike, je morda bolje, da bi se mnogi ne vezali po zakonu. Res je in kar prav bi bilo. Toda tudi o tem bi bilo težko odločati. O nečem pa lahko odločamo jasno in za vse veljavno. O čem?

Zakon je stan, in sicer stan, ki ima izredno težke dolžnosti in naloge, brez dvoma težje, kakor katerikoli drugi stan. Če pa se mora vsak človek za vsak stan, za vsak poklic pripraviti, se usposobiti in je za to pripravo treba mnogo, mnogo časa in truda; in če država zahteva za vsak, tudi skromen poklic (obrtni itd.), posebno izobrazbo, je to samo dokaz, da je resnično za vsak stan treba usposobljenosti. Čudno bi torej bilo, ako bi tudi zakonski stan ne zahteval posebne usposobljenosti od vseh, ki ga nameravajo nastopiti. Te sposobnosti so mnogotere: so zunanje, n. pr. telesno in duševno zdravje, imetje ali pa vsaj zagotovljeni dohodki za preživljanje družine itd. Nekdaj so celó državne

postave zabranjevale sklepanje zakonov tistim, ki niso imeli toliko, da bi se mogli vsaj skromno preživljati. Je pa še danes v veljavi zakonsko pravo, cerkveno in državno, ki navaja zadržke, kateri ovirajo sklenitev zakona. Iz tega sledi, da tudi oblasti zahtevajo nekakšno, vsaj zunanjo usposobljenost za zaročence. Mi pa o tem poglavju, o teh zunanjih sposobnostih ne bomo govorili. Tu naj ugotovimo duševno, нравno usposobljenost za zakon. In baš te premnogi nimajo, pa tudi ne uvidijo ne, da je nimajo. Če jim pa rečeš, ali dokazuješ, da je nimajo, ti ne verjamejo. Najboljši dokaz te ne vere je v tem, da se ločenci skušajo večkrat na novo poročiti (odpadejo od vere, se poročajo civilno itd.), čeprav so v prvem zakonu skusili, da nimajo prave usposobljenosti za zakonsko življenje. Zakaj ločitve zakonov in vsi nadležni procesi dokazujejo, da je krivda zelo, zelo izjemno samo enega. Redno sta kriva oba — oba nesposobna za trden zakon. Ali bosta v novi zvezi zmogla? Morda. Verjetno pa ni. To nam dokazuje sodobna Rusija z zakoni gole sle, ki se po petdesetkrat ločijo in na novo sklepajo. Vsi taki so nesposobni za zakon, ker nimajo one duhovne dobrine, ki je temelj zakonske sreče.

In katero je to dobro?

Nekoč sem se razgovarjal z drugovercem o zakonu. Mož mnogo bere sv. pismo. Pa mi je rekel: Vsa modrost in globina zakonskega življenja je v Pavlovih besedah: »Eden drugega bremena prenašajte!« To je vse. S temi svetopisemskimi besedami je mož označil bistveno dobro zakona. To dobro je: zmaga občestvenosti nad vsako osebno sebičnostjo. To se pravi: v zakonu žrtvuje mož svojo sebičnost, svoj jaz, vsega sebe ženi, žena možu in oba vse skupaj otrokom, družinskemu življenju, skupni sreči. »In bosta dva v enem!« Ta enovitost, ta skupnost, občestvenost je velikansko dobro, je dragocenost zakona, ki je temelj trdnih, srečnih in večnih zakonov.

Res da je skupnost, občestvenost mogoča tudi v drugačnih zvezah: prijateljstvo, družbe in združbe. Toda pri vseh teh je vendarle število članov večje. Posamezni člani so si več ali manj oddaljeni. In čim dlje je kdo od nas, tem lažje z njim izhajamo. Občestvo samo v dveh je težje. In razen tega najtesnejše občestvo: drug drugemu sta usoda, sreča in nesreča, sta zase svelj in zase posebno življenje. Z enim samim človekom biti vse dni skupaj, podnevi in ponoči tako blizu skupaj, z njim o najmanjših malenkostih razpravljati, poznati ga do dna in do golega, poznati vso človeško revščino, vse slabosti, vse strasti — pa preko vsega in kljub vsemu ohraniti trdno in neomajano občestvo — to ni šala. In človeka ceniti, mu odpustčati in ga trajno ljubiti z ljubeznijo volje, ne sle, z ljubeznijo, ki vse pretrpi, vse prenese, vse upa, ki ne misli nič hudega, ki ni nikoli samopridna — o, to je tisto duhovno, najvišje dobro v zakonu, ki kljub muhavi ljubezenski sli ohrani trajno skupnost, občestveno požrtvovalnost v zakonu.

Sadovi take skupnosti, ki se v zakonu ne manjša, ampak od dne do dne raste, so vidni na zunaj. Moške in žene pravih, v volji utemeljenih zakonov, so redno tudi v sožitju do drugih ljudi taki, da takoj vemo, kako so se naučili eden drugega bremena prenašati. So spravljivi, potrpežljivi, ne vihravi, ne trmast, dasi načelni; znajo odpustčati, ne sodijo strogo bližnjega, razumejo ga in mu odpustčajo. Nasprotno pa so ljudje

samskega stanu le prečesto zadirčni, trmasti, gospodstva željni, godrnjavi; za vsako malenkost občutljivi, zamerljivi; obsojajo vse in vsakega, nihče jim ni po volji. Vsakdanje življenje nas o tem prepričuje.

Sadovi zakonske občestvenosti pa so zaeno tudi kalí za širše občestveno, socialno sožitje. Vse to sledi že iz navedenih trditvev. Ni nam treba še razlagati, kaj pomenijo take zakonske družine za občine, za narod. Ni treba dokazovati, kako so otroci, ki so sad zakonsko razdejanega življenja, zaeno tako pogosto v breme človeški družbi, razjedajoči strup za mirno sožitje ljudi.

Sedaj pa bi morda kdo vprašal: »Če je stvar taka, potem stran z vsemi ljubezenskimi zakoni in naj se sklepajo samo pametni zakoni.« Taki, zgolj po preudarnosti preračunani, po suhem umu sklenjeni zakoni pa bi ne bili zakoni, to bi bile grde kupčije.

Zato stojimo pred nalogo: Zakoni brez ljubezni se ne smejo sklepati, vendarle pa morajo zakoni kljub sebični ljubezenski sli tvoriti duhovno občestvenost, ki je ljubezen ne sme zastrupiti, marveč poglobiti in utrditi. Da je pa sla ne zastrupi, ji je treba izruvati želo, vzeti strup. Kako? — O tem prihodnjič.

KUHARICA.

Cmoki s šunko za v juho.

Mešaj 4 dkg sirovega masla, 2 rumenjaka, drobno zrezan zeleni peteršilj, ščep soli in popra, 7 dkg drobno zrezane šunke, nazadnje sneg 2 beljakov, 8 dkg krušnih drobtin in 2–3 dkg moke. Vse narahlo premešaj in napravi majhne cmoke ter jih skuhaj v juhi ali v slani vodi. (Ako cmoke kuhaš v slani vodi, jih stresi kuhane in odcejene v vročo juho; ako so cmoki premehki, jim prideni še žlico moke.)

Zapečen krompirjev piré.

Olupi 8–10 krompirjev, jih skuhaj v slani vodi, odcedi krompir in ga z lesenim tolkačem dobro stlači. Prideni za drobno jajce sirovega masla, nekaj žlic vročega mleka, ščep popra in en rumenjak. Ko si vse dobro zmešala, naloži krompir v obliki hribčka v skledo, pomazano s sirovim maslom, oblij krompirjev hribček z raztopljenim sirovim maslom in ga postavi v pečico, da se nekoliko zapeče. Ta krompir postavi s kislično omako na mizo.

Kislična omaka.

Razgrej v kozi za drobno jajce (6 dkg) sirovega masla, prideni 1–2 pesti drobno zrezane kislice, pokrij kozo in duši kislico, da se zmehča. Nato potrosi kislico z žlico moke, premešaj in prilij $\frac{1}{4}$ litra juhe ali vode ter nekoliko soli. Slednjič prideni žlico kisle smetane, in ko vse prevre, postavi na mizo.

Fižolov piré z jajci.

Zvečer namoči $\frac{1}{2}$ litra fižola in ga drugi dan pristavi, da zavre; zavrelega odlij in spet zalij z litrom gorke vode, prideni srednje debel koren, eno čebulo, majhen lovorjev list in en krompir. To kuhaj skupaj do mehkega. Ko je skuhan, vse dobro stlači in prellači v lonec s $\frac{1}{4}$ litrom fižolovke, prideni ščep popra in za jajce sirovega masla. Vse dobro premešaj, naloži v plitvo skledo in obloži piré s posajenim jajcem. Postavi kot samostojno jed samo ali s kisló repo na mizo.

Za bolnike s sladkorno boleznijo:

Okisane ledvice.

Goveje, telečje ali svinjske ledvice prav na tenko zreži in jih stresi v razbeljeno olje ali sirovo maslo, v katerem si zarumenila za vsako ledvico po eno, na listke zrezano čebulo. Duši ledvice kakih 5 minut na precej hudem ognju, da se hitro nekoliko zarumene, nato jih prav malo osoli, prideni velik ščep popra, žlico kisa in 1–2 žlici juhe. Ko vse prevre, primešaj rumenjak enega jajca in postavi takoj na mizo.

Sunka v polenti.

V pol litru osoljene vode in pol litru mleka kuhaj pol litra koruznega zdroba 10 minut. Nato ga dobro mešaj toliko časa, da se odloči od kože. Ko je polenta skuhan, jo odstavi, da se nekoliko ohladi; nato jo zvrni na deščico in jo z nitjo ali s tenkim nožem ploskoma dvakrat prereži v plošče. Medtem sesekljaj 20 dkg šunke ali šunkinih obrezkov s slanino vred, (če hočeš, tudi pečeno meseno klobaso) ter vsekakor 8–10 dkg telečjih ali perutninskih jeter. Sesekljana jetra praži 5 minut v žlici masti, ki si ji pridejala nekaj koleščkov čebule. Nato prideni sesekljana šunko, primešaj 1–2 razmojeni jajci in vse skupaj praži 2 minuti. Posebno kozo namaži s sirovim maslom ali z mastjo, položi vanjo prvo ploščo polente, na to naloži polovico pripravljenega mesa, ki ga pokrij z drugo ploščo; to zopet obloži z mesom, ki ga pokrij s tretjo ploščo. Postavi kozo za $\frac{1}{4}$ ure v pečico, da se nekoliko prepeče. Stresi iz kože in zreži kakor torto na kose, potresi z nastrganim bohinskim sirom in obloži s kislimi, na koleščke zrezanimi kumaricami. (Ta polenta je zelo pikantna in redilna ter zadostuje za 4–6 oseb.)

Ocvirkovi nagajivci s pomarančo mezgo.

Deni na desko 10 dkg dobro sesekljanih, mrzlih ocvirkov, 30 dkg moke, 8–10 dkg sladkorja, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, jajce, 6 žlic mrzlega mleka, 4 g jedilne sode in žlico ruma. Iz vsega tega napravi testo, ga razvaljaj in zopet zloži; tako stori trikrat zaporedoma in zopet skupaj zloži, tako da pride v tri gube. Naposled razvaljaj testo kolikor mogoče na tenko in izreži s kozarcem ali obodcem okrogle krpice. Vsako drugo krpico izreži z lijem ali z majhnim obodcem v velikosti naprstnika trikrat, zloži vse na pomazan model in speci v srednje vroči pečici. Pečene cele krpice pomaži z mezgo, zvollene pritisi na pomazane tako, da se pri izrezanih mezga vidi. Vse potresi z vaniljevim sladkorjem.

Pomaranče z jabolki.

Olupi 1 kg (6) precej debelih pomaranč, jih razdeli na krljce, jim odstrani peške in jih stresi v lonec. Olupi tudi 1 kg jabolk, odstrani peške, jih zreži in stresi k pomarančam; prideni še 1 kg sladkorne sipe in od 2 pomaranč drobno zrezane lupine ter kuhaj vse skupaj 30–40 minut. Še vroče sadje stresi v gorke kozarce in ohlajene zaveži. Te pomaranče lahko uporabljaš kot mezgo, kompot ali kot dober nadev za na kruh za otroke.

Pomarančni liker.

Olupi na tenko 6 pomaranč, lupine razreži na rezance, jih stresi v steklenico in naliž nanje liter finega špirita. Steklenico zamaži in jo pusti stati na hladnem 7–8 tednov. Po tem času precedi tekočino in jo zmešaj s $\frac{1}{2}$ kg očiščenega, skuhanega sladkorja. Nato napolni steklenice in jih zamaži. Liker je zdaj narejen.

ZA KRATEK ČAS

ZA SMEH.

Prijateljstvo.

Klijent vpraša po razpravi svojega zastopnika, koliko znaša račun. »No, ker sva bila z Vašim očetom stara prijatelja,« odgovori odvetnik, »naj bo okroglo samo 1200 Din.«

»Hm,« pravi klijent, »hvala Bogu, da niste bili že star prijatelj mojega starega očeta.«

Pustiv za vekomaj.

Zakonska Grčarjeva sta se zopet sprla, in sicer zares, zadnjikrat in za zmeraj, kakor je rekla Grčarica, ko se je oblačila in spravljala stvari, da se vrne k svoji materi v pustiv za vekomaj.

Grčar je molčal in mirno čital svoj časopis. Ko je bila žena gotova, ji položi na mizo 25 dinarjev za vlak. Ona vzame denar, ga šteje in šteje, gleda moža — on pa njo —, nato se pa obregne: »To je premalo; kje je pa denar za nazaj!«

Polagoma.

Ela: »Ali si svojemu zaročencu že povedala svoja leta?«

Ema: »Vseh še ne.«

Globoko jezero.

Tujec si ogleduje jezero in vpraša domačina, kako je globoko.

»Prav natančno ne vemo,« odvrne domačin, »toda lansko leto je šel neki farmar iz Avstralije v vodo in je izginil.«

»Pa ga niste mogli dobiti?« vpraša tujec.

»Ne; naslednji dan smo dobili brzozavko iz Avstralije, naj mu pošljemo njegovo obleko.«

Izkušena moč.

»Vi se potegujete pri nas za mesto propagandnega šefa, češ, da ste za tvornico »Nervosin« Vi reklamo uprizorili. Zdaj smo pa zvedeli, da ste tam takoj prvi teden poneverili sto tisoč dinarjev?«

»No, ali ni bila to za neznano firmo najboljša reklama?!«

Kar prav.

Desnik Felicijan: »Ali imate, prosim, kako prosto sobo?«

Gospodinja: »Ne vem, kako bi rekla; doslej sem imela same take gospode, ki niso nič plačali.«

Desnik Felicijan: »O, to je pa kakor nalašč; prav tako sobo bi rad!«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Vraza.

(Iv. Baloh, Idrija. — 5 točk.)

1. Dvozložna beseda.

Okroglo — vedno se vrti,
pri miru le, kedar stoji;
hitrejše je, ko naš korak,
za to želi si ga že vsak.
Le tisti, ki ima denar,
si kupi lahko tako stvar.

2. Enozložna beseda.

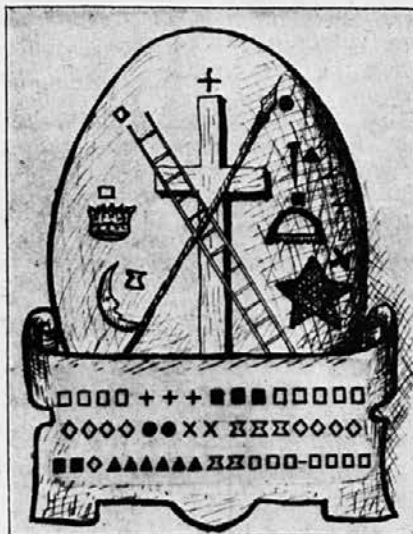
Ima vsak prve najmanj dve,
čim boljši so, hitrejši gre,
a črke ima samo tri.
Gorje, če kam se zaleti;
žival, človeka naj oba
le pamet vedno jih pelja.

3. Skupaj:

Beseda skupna je hrvatska,
za to tembolj je vsem nam bratska,
pomeni mesec sredi leta,
ko nam jesen se že obeta,
potem konča se leto to,
in začne zopet se novó.

Veliki teden.

(Emil Čeh, Maribor. — 9 točk.)

Sodnijska kronika.

(A. D., Vrhnika. — 12 točk.)

V prvih treh mesecih l. 1928 so bili pred sodiščem v Ljubljani sledeči slučaji:

12. I. 1928	delomor	1
	goljufija	2
18. I. 1928	rop	3
	uboj	3
	latvina	6
	nedovoljen lov	4
4. II. 1928	goljufija	7
12. II. 1928	umor	4
	latvina	2
	vodna pravica	3
6. III. 1928	pijanost	3
	pretep	3
	rop	3
16. III. 1928	delomor	1
	latvina	6
	sleparija	3
23. III. 1928	pijanost	2
	samoumor	4
	uboj	2
6. IV. 1928	kršenje policijskega reda	3
	pretep	3
	latvina	6

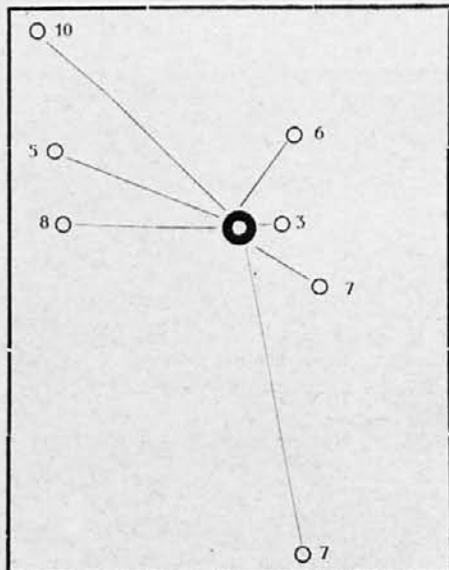
Seslavnica.

(Gorazd, Ljubljana. — 7 točk.)

Vstavi v besede: bira, tvor, judje, Lima, vrel, bazen, kako, biser, brat, odirali, ves, okop, teža, tih, faza, polt, oris, obok, brili — po eno črko tako, da dobiš nove besede. Vstavljene črke ti dajo znan slovenski pregovor.

»Kranjska dežela.«

(Domen, Zgonik. — 12 točk.)

Ako zvežeš sedem krajev v »kranjski deželi« z enim posebno v zadnjih časih znamenitim krajem — kakor kaže slika —, dobiš iz črk njih imen po gotovem redu ime tega kraja. Zemljepisna lega in oddaljenost sta na sliki približno ohranjeni; številke pa povedo, iz koliko črk sestoji ime dobičnega kraja. Povej imena vseh krajev!

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Šent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V MARČNI ŠTEVILKI.

Črkovnica.

M					J
	e	n	o	i	a
	A	f	e	n	e
	s	r	e	d	a
	o	ž	a	I	a
	i	z	i	o	k
č					o

Konjiček.

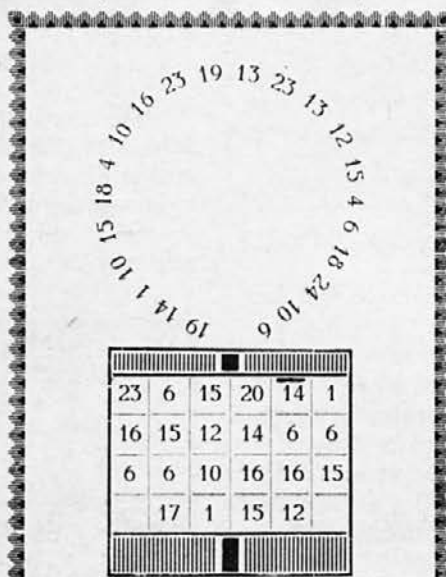
Pomladanska.

Pač dolgo, težko smo čakali, o vigrad, da prisiješ spet: razpada zdaj snežena halja, pred nami zemlja se razgalja, iz nje za cvetom sili cvet in kal odpira se ob kali, kar dolgo, težko smo čakali. A.M.

Zvezda. Začnemo pri krogu, kjer je samo črka V, in čitamo nato črke na vsakem naslednjem krogu proti desni in dobimo: V en kratek utrip srca je slisnjeno vse: mali, domovina, Bog.

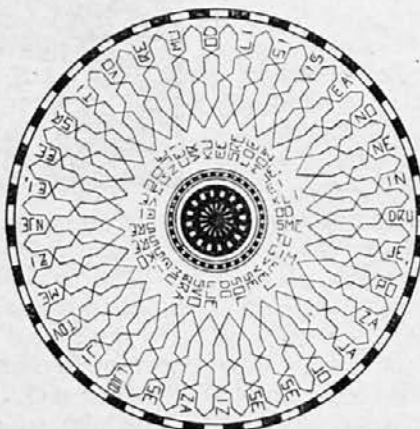
Voščilo.

(Radivoj, Ljubljana. — 12 točk.)

Veznica.

(Marin, Stari trg. — 11 točk.)

Pliči.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 5 točk.)

Kalin, škranjec, goršnik, papiga, pastirica, sinica, taščica, sraka, penica, ser, pegam.

Vzemi iz vsake besede dve črki — iz zadnje le eno — in dobiš pregovor!

Trgovski napis.

(France, Središče. — 9 točk.)

ROZI LAPAJNE
(&
B. HOLEČEK

Kaj prodajata?

Kvadrat.

(+ Mildavič Oskar, Livek. — 11 točk.)

a	m	a	v	d	e
a	v	o	i	i	e
č	n	o	e	ž	i
v	e	k	b	o	š
n	i	i	h	s	r
i	v	e	š	h	s

An. Aškerc.

Islopisnica.

(France, Središče. — 7 točk.)

s	s	s
.	.	.
.	o	.
.	.	.
a	a	a

Vstavi na zaznamenovana mesta posebne soglasnike in dobiš 11 besed!

Kvadrat.

M	a	h	n	i	č
s	u	k	n	i	č
n	o	r	č	e	k
p	a	r	n	i	k
r	u	d	n	i	k
J	a	r	n	i	k

Računska uganka. Pri ulomkih, ki se ne dajo krajšati, se seštejeta števec in imenoalec; pri ostalih pa povedo cela števila, katero črko je treba vzeti. Bere se nazaj: Krsl pri Savici.

Urniki. Jemlji vodoravno v vseh predmetih ponedeljka prvo črko, točka drugo itd., dobiš: Glej na stvar ne na ljudi! Sv. pis.

Delitev. 150 = CL deljeno z X takole: CXL = 140.

Dopolnilna uganka. Kadi, Odra, rman, snop, oves, Irak, jama, muha, kura, juha, Aron, silo, saje, roka = Kdor rano vstaja, mu kruha ostaja.

Premikalnica.

P	R	E	S	I	D	E	N	T
F	E	R	D	I	N	A	N	D
			L	E	V	A	N	T
			Š	E	G	A	V	O
			G	R	A	D	A	Š
B	I	V	O	L	I			

Senegal, Iravadi, Donava.